

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА і ОБОРОНА

№ 3 (63)

2005

Засновник і видавець:

УКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР ЕКОНОМІЧНИХ І ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА РАЗУМКОВА

Генеральний директор Анатолій Рачок
Головний редактор Людмила Шангіна
Макет Павло Войтенко
Олександр Москаленко
Техніко-комп'ютерна підтримка Антон Балицький

Журнал зареєстровано в Державному
комітеті інформаційної політики України,
свідчення KB № 4122

Журнал видається українською
та англійською мовами
Загальний тираж
3800 примірників

Адреса редакції:
01034, м. Київ, вул. Володимирська, 46
офісний центр, 5-й поверх
тел.: (380 44) 201-11-98
факс: (380 44) 201-11-99
e-mail: info@uceps.com.ua
веб-сторінка: <http://www.uceps.org>

При використанні матеріалів
посилання на журнал
«Національна безпека і оборона»
обов'язкове

Редакція може не поділяти точки зору авторів

Фотографії:

Українформ — обкладинка, стор. 34;
Юлія Тимошенко, персональний сайт — стор. 6;
Photo UA — стор. 8, 10, 16, 18, 21, 23, 37;
Адміністрація Президента України — стор. 24, 30;
RAZOM.ORG.UA — стор. 25, 26.

© Центр Разумкова, 2005

З М І С Т

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ УКРАЇНИ ЗА РІК ДО ВИБОРІВ:

МАЙБУТНЄ, ЩО ПОЧИНАЄТЬСЯ СЬОГОДНІ

(Стаття Центру Разумкова)

Юрій ЯКИМЕНКО, Олександр ЛИТВИНЕНКО 2

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ У ДЗЕРКАЛІ СОЦІОЛОГІЇ:

ЕЛЕКТОРАТ ПОТЕНЦІЙНИХ ПЕРЕМОЖЦІВ

..... 12

ПОЛІТИЧНІ ЛІДЕРИ ПРО РОЗВИТОК ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ І ВИБОРИ-2006

НЕ ВБАЧАЮ ЖОДНИХ ЗАГРОЗ ДЛЯ УКРАЇНИ В РЕЗУЛЬТАТІ МАЙБУТНЬОЇ
ВИБОРЧОЇ КАМПАНІЇ

Роман БЕЗСМЕРТНИЙ 16

ІДЕЙНО СПОРІДНЕНИМ ДЕМОКРАТИЧНИМ ПАРТІЯМ НЕОБХІДНО ОБ'ЄДНАТИСЯ

В'ячеслав КОВАЛЬ 17

НА ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРАХ 2010Р. В УКРАЇНІ МОЖЕ ПАНУВАТИ
ФАКТИЧНО ДВОПАРТІЙНА СИСТЕМА

Віталій КОНОНОВ 17

ПОКА ВОПРОСОВ БОЛЬШЕ, ЧЕМ ОТВЕТОВ

Александр МОРОЗ 18

НИНІШНЯ СИТУАЦІЯ Є ПРОДОВЖЕННЯМ ПРЕЗИДЕНТСЬКОЇ ВИБОРЧОЇ КАМПАНІЇ

Петро СИМОНЕНКО 19

РОЗВИТОК ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ І ВИБОРИ-2006: ПОЗИЦІЇ ЕКСПЕРТІВ

ПІДВИЩЕННЯ ВИБОРЧОГО БАР'ЄРУ ЗАКОНСЕРВУЄ НАЯВНУ ПАРТІЙНУ СИСТЕМУ

Олесь ДОНІЙ 20

ПОШИРЕННЯ НАБУВАЮТЬ СИНТЕТИЧНІ ПАРТІЙНІ ІДЕОЛОГІЇ

Андрій ЄРМОЛАЄВ 22

ГОЛОВНЕ ПРОТИСТОЯННЯ СПОСТЕРІГАТИМЕТЬСЯ
В СИСТЕМІ КООРДИНАТ "ВЛАДА ТА ОПОЗИЦІЯ"

В'ячеслав КРУК 23

ЧИ ВІДБУДЕТЬСЯ "ВЕЛИКА КОАЛІЦІЯ ВЛАДИ"?

Ростислав ПАВЛЕНКО 24

"ЕФЕКТИВНЕ ЧИСЛО ПАРТІЙ" ДЛЯ УКРАЇНИ СТАНОВИТЬ НЕ МЕНШЕ 5-6

Володимир ФЕСЕНКО 25

СТАТТІ

ТЕХНІЧНІ ПАРТІЇ У ВИБОРЧОМУ ПРОЦЕСІ: РОЛЬ І НАСЛІДКИ УЧАСТІ

Олег БЕРЕЗЮК 27

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ: ВІД ПОМАРАНЧЕВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ ДО ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ

Олександр ДЕРГАЧОВ 29

ПАРЛАМЕНТСЬКІ ВИБОРИ В УКРАЇНІ 2002-2006: ОШИБКИ КОНКУРЕНТНОЇ СТРАТЕГІЇ

Олег ПОКАЛЬЧУК 32

ЗЛОЧИН І КАРА: ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ НА ВИБОРАХ-2004

Ігор ПОПОВ 35

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ УКРАЇНИ

..... 38

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ УКРАЇНИ ЗА РІК ДО ВИБОРІВ: МАЙБУТНЄ, ЩО ПОЧИНАЄТЬСЯ СЬОГОДНІ

Юрій ЯКИМЕНКО,
директор політико-правових програм
Центру Разумкова

Олександр ЛИТВИНЕНКО,
провідний експерт
Центру Разумкова

Наприкінці березня завершилася реєстрація політичних партій, які зможуть взяти участь у виборах до Верховної Ради України 2006р. Ця дата “закриває” список майбутніх учасників виборчих перегонів і може вважатися неофіційним стартом виборчої кампанії, хоча для багатьох політичних партій вона вже триває.

Частина політичних сил перейшла у стадію парламентської кампанії безпосередньо з кампанії президентської, інша частина — вела ці кампанії паралельно, ще інша — зробила недовгу паузу, провела певні трансформації і знову вступила в боротьбу. Партійне середовище поповнилося й новими, але не менш амбітними, ніж “старожили”, суб’єктами. Вони також претендують на успіх у 2006р.

Майбутня парламентська виборча кампанія буде суттєво відрізнитися від попередніх.

По-перше, вона відбуватиметься за новим виборчим законом. У боротьбу партій і блоків не зможуть втрутитися окремі особистості — “одномандатники” і “самовисуванці”.

По-друге, існуватиме інерція президентських виборів: політичні сили сприйматимуться під кутом зору результатів їх участі у президентській кампанії, використовуватимуться апробовані теми дискусій і політтехнології.

По-третє, на відміну від попередніх кампаній, влада користується в суспільстві більшою підтримкою, ніж опозиція. І хоча до виборів рівень підтримки дій влади може знизитися, ситуація навряд чи зміниться на протилежну.

По-четверте, нинішня влада декларує прихильність до демократичних цінностей, а громадянське суспільство навчилося обстоювати право на вільний вибір. Це дає країні шанс на чесні вибори.

По-п’яте, набуття чинності змін до Конституції відразу після парламентських виборів робить ставки на них значно вищими, практично такими ж, як на виборах Президента.

Ці особливості кампанії роблять тим більш актуальним питання про її основних учасників — тих, які вже сьогодні мають шанси зайняти місця в майбутньому Парламенті, і тих, які можуть скласти конкуренцію лідерам. Про ці партії і йтиметься у статті.

Пропорційність і багатопартійність

Вибори до Верховної Ради у 2006р. вперше відбудуться на суто пропорційній основі. Оскільки Закон “Про вибори народних депутатів України” забороняє участь у виборах партій, створених менш ніж за рік до виборів, то вже сьогодні можна провести перший огляд партій - потенційних учасників виборних змагань.

Статистика свідчить, що у виборах-2006 можуть взяти участь 126 партій¹. Кількість потенційних учасників, порівняно з 2002р., залишилася незмінною — тоді передвиборний пул складала 126 офіційно зареєстрованих партійних структур. Реальну участь у боротьбі взяли 63 політичні партії.

Доречно нагадати, що з прийняттям Закону “Про політичні партії в Україні” пов’язувалися сподівання на значне зменшення їх кількості (за рахунок “диванних” і “мертвих”) і створення дійсно масових, представлених у всіх регіонах політичних структур. Хоча й тоді частина політиків та експертів сумнівалися в можливості стимулювання процесу укрупнення партій за рахунок такого штучного, “зовнішнього” стосовно самих партій інструменту, яким є закон.

Як з’ясувалося, сумніви мали підстави. Дійсно, досить помітна кількість партій (27) були зняті з реєстрації через невідповідність встановленим критеріям. Однак, переважна більшість партій, навіть таких, про існування яких знало лише вузьке коло працівників Міністерства юстиції і політологів, успішно пройшли перевірку.

Таким чином, “дрібнопартійність” була ліквідована лише частково і на короткий термін — за рахунок тимчасового скорочення чисельності “паперових”

партій. Друга частина завдання — стимулювання створення дійсно впливових, загальнонаціональних партій, виконана не була.

Відносно затишшя у просторі партійного будівництва тривало недовго — протягом 2003р. було зареєстровано лише дві нові партії. **Прийняття законів про вибори до Верховної Ради та місцевих рад на пропорційній основі рік тому викликало нову хвилю партійного будівництва.**

Позапартійні політики, навіть володіючи фінансовими та медійними ресурсами, опинились у ситуації, коли для продовження кар’єри необхідно або приєднуватися до існуючих партій, вступаючи в неминучу боротьбу за лідерські позиції зі старим керівництвом, або засновувати власну партію. Тому з наполегливістю і натхненням приступили до новітнього партійного будівництва.

Так, протягом 2004р. було зареєстровано вісім нових політичних партій, за три місяці 2005р. — ще 22. Власні партії створили або очолили такі відомі політики, як, наприклад, экс-генпрокурор Г.Васильєв (партія “Держава”), народний депутат Б.Губський (партія “Єдина Україна”), Міністр транспорту Г.Кірта (покійний) (партія “Відродження”), экс-голова РНБОУ Є.Марчук (Партія Свободи), народний депутат В.Нечипорук (“Народна влада”). Зареєструвалося як партія “Братство” Д.Корчинського.

Деякі відомі позапартійні політики стали лідерами партій, які останнім часом існували скоріше формально — І.Богословська очолила Конституційно-демократичну партію, Т.Засуха — Селянську партію України, О.Костусєв — Партію “Союз”.

Додатковим стимулом партійного будівництва стала президентська виборча кампанія 2004р. та її наслідки — політичний розкол суспільства за регіональною ознакою (де ключові протиріччя виникли з приводу зовнішньополітичної орієнтації України та мовного питання), а також штучна актуалізація переможеною стороною тем федералізації та автономізації регіонів.

Завершився тривалий процес утворення партії на базі блоку “Наша Україна” — 6 березня 2005р. створена партія Народний союз Наша Україна (НСНУ), почесним головою якої став Президент В.Ющенко.

Кілька партій можуть припинити своє існування через злиття з іншими. Так, партія “Солідарність” та Молодіжна партія України ввійшли до складу партії В.Ющенка, а партія “Нова генерація” — приєдналася до “Трудової України” і перебуває в процесі ліквідації.

Очевидними продуктами виборчої кампанії стали партія “Нова демократія”, створена опальним екс-губернатором Харківщини Є.Кушнарським, Партія державного нейтралітету України (В.Зубанов), партія “Третя сила” (В.Гаврилюк).

Президентська кампанія мала ще один суттєвий наслідок — *де-факто* в країні створений перший партійний коаліційний Уряд, а глава держави визначився зі своєю партійною належністю. До сформованого Уряду Ю.Тимошенко ввійшли представники семи партій (ВО “Батьківщина”, НСНУ, СПУ, ПППУ, ПРП, УНП, НРУ).

Динаміка реєстрації політичних партій

Рік	Кількість	Події
1990	1	Вибори до Верховної Ради УРСР
1991	5	Вибори Президента України
1992	4	
1993	9	Прийнято Закон України “Про вибори народних депутатів України” з мажоритарною системою, дискутувалася можливість запровадження пропорційної або змішаної виборчої системи
1994	2	Вибори Президента України, вибори до Верховної Ради України
1995	2	
1996	5	Прийнято Конституцію України
1997	10	Прийнято Закон України “Про вибори народних депутатів України”, яким запроваджено змішану виборчу систему
1998	8	Вибори до Верховної Ради України
1999	20	Вибори Президента України
2000	14	Всеукраїнський референдум з питань внесення змін до Конституції України
2001	12	Прийнято Закон України “Про політичні партії в Україні”
2002	2	Вибори до Верховної Ради України
2003	2	Прийнято Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв’язку із запровадженням державного фінансування політичних партій в Україні”
2004	8	Прийнято Закон України “Про вибори народних депутатів України”, яким запроваджено пропорційну виборчу систему, та Закон “Про внесення змін до Конституції України”, якими закріплюється пропорційна система виборів до Парламенту у 2006р. Вибори Президента України
2005*	22	
2006		Вибори до Верховної Ради України

Усього політичних партій — 126

* За період із січня по березень 2005р.

¹ Перелік партій наведений у таблиці “Політичні партії України”, розміщеній у цьому журналі, с.38-44.

Цей процес можна характеризувати як позитивний: чітка партійна ідентифікація державних і політичних діячів підвищує відповідальність влади, її прозорість, робить політичний процес більш зрозумілим для суспільства.

Характерним явищем стала і непримиренна боротьба партій за найкращі стартові умови в кампанії. Поза сумнівом, гарний “бренд” або назва партії — це якісна основа для успішного фінішу.

Перший скандал розгорівся серед переможців президентської кампанії — навколо “привласнення” бренду “Наша Україна” партією “Реформи і порядок”. Мотивація цього кроку з боку лідерів ПРП була очевидною, а сам крок виглядав явно “недружнім” і навіть “непорядним” стосовно політичних соратників. Згодом виявилось, що він став ще й нерезультативним, оскільки, попри всі проблеми, партія “Наша Україна” на чолі з В.Ющенком все ж була створена.

Ставши лідером Аграрної партії України, спікер Парламенту В.Литвин перетворив її спочатку на Народну аграрну, а згодом і на просто Народну партію. Змінила назву на менш негативно-асоціативну Соціал-національна партія України на чолі з О.Тягнибоком — вона стала Всеукраїнським об’єднанням “Свобода”.

Загалом, сьогодні можна констатувати наявність кількох досить чітких тенденцій у розвитку партійної системи України.

Перша. Роль партій у конституційній системі України зросла, що може стати набагато дієвішим чинником формування в Україні зрілої багато-партійності, ніж формальні вимоги до створення партій, встановлені чинним законодавством.

Друга. Партії стали єдиним засобом участі у виборах як до Верховної Ради, так і до органів місцевого самоврядування. При цьому, пропорційна система виборів до Верховної Ради закріплена конституційно, тому може змінитися її конкретний варіант, але не суть.

Третя. Процес партизації влади і політики в цілому сягнув найвищої за весь період незалежності України позначки: вперше всі найвищі посадові особи держави — Президент, голова Верховної Ради і прем’єр-міністр є лідерами політичних партій. Так само очолюють партії чи належать до них переважна більшість відомих політиків.

Четверта. В середовищі партій спостерігається “ротация еліт”: партії, утворені на початку та в середині 1990-х років поступаються місцем партіям, створеним уже в новому тисячолітті. Якщо порівняти переліки найбільш впливових та активних партій станом, наприклад, на 1998р. (рік позаминулих парламентських виборів) і на цей момент, то очевидним буде дуже значне оновлення — в першій десятці залишаються лише три-чотири “старожили”.

П’яте. Створення окремих партій стало засобом інституціоналізації розколу України, який відбувся під час президентських виборів. Це є значною мірою регресом, порівняно з періодом кінця 1990-х років, коли лише окремі маргінальні партії “експлуатували” ідеї регіональної відокремленості, федералізації і т.ін. Відповідно, не маючи потужних “носіїв”, ці ідеї поступово втрачали підтримку в суспільстві. Зараз же сталася їх актуалізація, переважною мірою — штучна.

Якби найближчим часом відбувалися вибори до Верховної Ради і до виборчого бюлетеня були внесені зазначені партії, то за яку партію Ви б проголосували?
% опитаних

* Наведено робочу назву партії, яка була оприлюднена до установчого з’їзду партії Народний Союз Наша Україна.

Партія і партії влади

Табір “провладних” політичних сил сьогодні представлений партіями, що підтримували на виборах В.Юшенка, окремі з них увійшли до складу нового Уряду. Ці партії досить ідеологічно різноманітні, мають різну політичну вагу, іноді неспівставні як за розгалуженістю регіональних структур, так і за рівнем виборчих рейтингів.

Народний Союз Наша Україна (НСНУ). Новостворений НСНУ має стати центральною політичною силою провладного табору. Ідея створення партії належить самому В.Юшенку; завдання організаційного та фінансового забезпечення проекту покладені на депутатську групу “Разом” — “донорів” парламентської кампанії 2002р. і президентської 2004р. Підґрунтям створення партії став стабільний особистий рейтинг В.Юшенка, що міг би слугувати “локомотивом” для партії.

Водночас, задекларований ще у 2002р. процес “єднання” сил, що належать до передвиборного блоку “Наша Україна”, не лише не відбувся до президентських виборів, але й не отримав позитивної динаміки навіть після перемоги на них В.Юшенка. Можна припустити, що форсування створення партії після проголошення результатів виборів, було зумовлене не лише необхідністю витримати термін реєстрації, але й особистою чутливою реакцією Президента на небажання УНП та НРУ ввійти до об’єднавчого процесу.

У кінцевому підсумку партія створена, до її складу з числа партій-засновників блоку “Наша Україна” ввійшли Молодіжна партія України (Ю.Павленко) та партія “Солідарність” (П.Порошенко).

Сьогодні триває процес створення регіональних організацій НСНУ. При цьому, серед бажаючих увійти до них спостерігається чимало представників як партій - членів блоку “Наша Україна”, так і політичних сил, які підтримували на виборах В.Януковича. Особливо активним є процес нової “партизації” управлінського апарату — від Секретаріату Президента до районних адміністрацій.

Зрозуміло, що в перспективі це може обернутися для партії тими ж проблемами, що колись їх мала НДП чи недавно — Партія регіонів. Проте так само зрозуміло, що питання масового членства для неї вже вирішене. НСНУ відмовилася від чіткої ідеологічної орієнтації, свідомо взявши курс на модель “партії для всіх”. НСНУ вбачає свою стратегічну мету “в реалізації місії нового Президента — зробити життя людей гідним і безпечним, а Україну — сильною і замовною”.

Електорат партії В.Юшенка становлять переважно громадяни з достатком середнім і нижче середнього; в ньому відносно рівномірно представлені всі вікові категорії; питома вага селян серед симпатиків НСНУ вища, ніж жителів міст. Що важливо, прихильники цієї партії у переважній більшості переконані в правильності політики лідера партії — Президента: майже 85% із них вважають, що події в Україні розвиваються у правильному напрямі.

З огляду на це, суттєвим викликом для НСНУ є її зв’язок з Президентом України. Сьогодні це — скоріше електоральна перевага. Водночас, надто високий рівень суспільних очікувань від дій Президента відкриває можливість для так само глибоких розчарувань.

Зараз називають кілька можливих варіантів участі НСНУ в майбутніх виборах: самостійно; у складі коаліції, названої В.Юшенком на установчому з’їзді; у складі блоку, який нагадуватиме блок “Наша Україна” зразка 2002р.

З точки зору сучасного моменту, найбільш вигідною для “нашоукраїнців” є самостійна участь у виборах. За даними соціологічних досліджень, партія самостійно отримала б 29,5% голосів виборців². На Заході України за НСНУ голосували б 52,7% опитаних; у Центрі — 37,7%; на Півдні — 15,8%; на Сході — 14%.

За партію В.Юшенка голосували б 54,3% виборців, які голосували за нього на президентських виборах. Лише 1,2% цих виборців голосували б за НРУ, і лише 0,3% — за УНП. При цьому, у своєму базовому електоральному регіоні — Західному, названі партії набрали б 0,8% і 0,3% голосів, відповідно.

Таким чином, блокування з НРУ та УНП навряд чи є електоральною перевагою для “Нашої України” — і якщо таке блокування все ж відбудеться, то скоріше як данина традиції, а не політичній доцільності. Хоча можна прогнозувати серйозний тиск на В.Юшенка з боку цих політичних сил з метою створення передвиборного блоку зі спільним списком.

Про можливість створення політичної коаліції В.Ющенко заявив з трибуни установчого з’їзду НСНУ. Він також висловив розчарування позицією УНП та НРУ і повідомив про можливість створення коаліції з іншими силами — “Батьківщиною” Ю.Тимошенко та Народною партією В.Литвина. Не буде у складі коаліції на основі НСНУ Партії промисловців і підприємців України — про це заявив її лідер А.Кінах.

Створення передвиборного блоку зразка 2002р. на сьогодні є досить сумнівним. Окремі керівники оргкомітету зі створення НСНУ досить жорстко наголосили, що передвиборного блоку, до якого разом з новоствореною партією В.Юшенка ввійшли б УНП та НРУ, не буде. Ці партії “локомотив Юшенка” не потягне, їм доведеться шукати інші варіанти, хоча керівництво НРУ досі в це не вірить. Серйозність ситуації вчасно зрозуміли представники колишньої ПРП, які не відмовилися від участі в об’єднаній партії, а розпочали “торги” за умови приєднання.

Таким чином, сьогодні НСНУ має найвищі шанси на перемогу у виборах і в принципі не потребує союзників. Найбільш політично доцільною для неї є самостійна участь у виборах. Водночас, все ж важко припустити, що В.Ющенко відмовиться від кроків у напрямі подальшої “консолідації” перед виборами та введе на старт кампанії лише свою партію, а не політичну коаліцію. Найменш імовірною є можливість створення широкого блоку зразка 2002р. за участю УНП та НРУ.

Всеукраїнське об’єднання “Батьківщина”. Партія прем’єр-міністра Ю.Тимошенко перебуває в ситуації, коли перед нею відкриті різні варіанти участі у виборах.

Перш за все, партія може самостійно подолати виборчий бар’єр із значним запасом — за неї готові віддати свої голоси 5,3% виборців. Їх віддає партії електорат переважно Західного і Центрального регіонів, більшість — люди з середнім і вище середнього достатком, переважно працездатного віку.

² Тут і далі використані дані опитування, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова з 23 по 28 лютого 2005р. в усіх регіонах України. Опитано 2012 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%.

Власний рейтинг Ю.Тимошенко (рівень повної підтримки дій складає 41,5%) на сьогодні значно перевищує рейтинг “Батьківщини”, однак електоральні симпатії виборців поки що не переносяться з особи прем’єра на рейтинг її партії, оскільки всі вершки успіхів дістаються власне партії В.Ющенка — НСНУ.

Останнім часом фракція БЮТ “приростає” депутатами з проурядових в минулому фракцій, в т.ч. потенційними фінансовими донорами. Зовсім недавно “Батьківщина” посилилася за рахунок приєднання до неї партії “Яблуко”, яка може вважатися однією з найбільш активних і креативних з точки зору публічної діяльності.

На зростання рейтингу “Батьківщини” можуть потенційно вплинути ще два фактори. Без сумніву — це досягнення або помилки нового Уряду. Ухвалені за поданням Уряду зміни до Державного бюджету на 2005р. є жорстко соціально орієнтованими. У випадку їх виконання, це дає непогане підґрунтя для проведення виборчої кампанії.

Другий фактор — це особливості голосування на парламентських виборах, порівняно з президентськими виборами. На президентських виборах виборець поставлений в умови однозначного вибору і чітко голосує за одного з кандидатів. В умовах парламентських виборів така однозначність не задана — адже кожен сегмент представлений, як правило, кількома партіями. Не виключено, що у 2006р. в сім’ях, які голосували за В.Ющенка, точитимуться дискусії: за яку партію голосувати — за НСНУ чи, наприклад, за “Батьківщину”.

Самостійна участь у виборах дає “Батьківщині” можливість у разі необхідності дещо дистанціюватися від Президента, сформувати виборчий список самостійно і в майбутньому Парламенті намагатися вести самостійну гру при формуванні Уряду.

Водночас, Президент зробив пропозицію “Батьківщині”, від якої важко відмовитися — **сформувати владну передвиборчу коаліцію, як можна передбачати, зі спільним виборчим списком.**

З одного боку, ця пропозиція є вигідною, оскільки дає можливість провести своїх представників до Парламенту, витративши менше ресурсів. З іншого — участь у коаліції обмежує можливості самостійної гри і зменшує кількість майбутніх мандатів. Присутність у керівництві НСНУ П.Порошенка знижує шанси Ю.Тимошенко вдруге отримати прем’єрську посаду, до того ж — зі збільшеними повноваженнями.

Участь у коаліції також стримує позиціонування Ю.Тимошенко як потенційного кандидата на президентських виборах. Хоча прем’єром сьогодні декларується принцип “з Ющенком — на два терміни”, не можна виключати, що бажання спробувати свої сили у президентських перегонах з’явиться раніше.

Третій варіант для “Батьківщини” — **самій стати центром створення виборчого блоку у провладному виборчому просторі.** Більшість аналітиків схильні віддати “Батьківщині” правий фланг разом з УНП та НРУ. Дехто, навпаки, припускає блокування із СПУ. Що дійсно спостерігається вже зараз, то це повільний, але впевнений “дрейф” “Батьківщини” в напрямі політичного центру. Симптомами цього є кандидатури депутатів, які поповнили фракцію, вихід з її складу харизматичної для націонал-демократів фігури С.Хмари,

певне усамітнення у складі фракції БЮТ А.Матвієнка і його партії УРП “Собор”, яка послідовно демонструє відданість націонал-демократичним гаслам.

І останній — **контраверсійний варіант, який не можна не розглядати — перехід партії “Батьківщина” на чолі з Ю.Тимошенко до опозиційної ніші.** Підґрунтя для конфлікту всередині нової владної команди не лише існує, але й розширюється: до відомих заяв голови Ради НСНУ Р.Безсмертного стосовно методів боротьби Ю.Тимошенко за прем’єрську посаду додалися перманентний конфлікт із Секретарем РНБОУ П.Порошенком і не дуже схвальні оцінки її досягнень у виборчій кампанії самим В.Ющенком. Можна прогнозувати, що надалі приводів для взаємного невдоволення не ставатиме менше.

Такий розвиток подій, загострення боротьби між ключовими фігурами нової владної команди може призвести до відставки Ю.Тимошенко з посади прем’єр-міністра. Тоді логічним кроком буде перехід її партії в опозиційний табір і побудова власної виборчої кампанії на підставі такого міркування: “Ми були у владі — нам не дали нічого зробити — ми йдемо до влади, аби виконати зобов’язання, взяті під час Помаранчевої революції”.

Соціалістична партія України. Для СПУ входження в роль “партії влади”, можливо, виявилося найскладнішим. Перш за все, на такі думки наводять дистанціювання від владних структур лідера партії О.Мороза. Призначення на посади міністрів впливових представників керівництва СПУ Ю.Луценка і С.Ніколаєнка об’єктивно віддалило їх від центру прийняття партійних рішень і посилює вплив “сірого кардинала” Й.Вінського, який тепер і озвучує плани щодо участі соціалістів у виборах.

З окремих заяв О.Мороза не до кінця зрозуміло, **чи присутня його партія у владі, чи вона продовжує залишатися опозиційною.** Підстави для невдоволення кадровими дивідендами від перемоги у соціалістів є, однак деякі інші партнери по коаліції зазначають, що СПУ завжди вдавалося отримати більше, ніж іншим і при цьому — ще й залишатися невдоволеною.

Якщо СПУ братиме участь у виборах самостійно, **то на сьогодні вона набере 4,2% і подолає бар’єр.**

Популярність СПУ зберігається, як і раніше, в Центрі України, а на Заході вона стала вищою, ніж на Півдні, що є певним сюрпризом. Електорат СПУ в соціальному плані мало відрізняється від електорату НСНУ чи “Батьківщини”. Водночас, у його середовищі ставлення до В.Юшенка та його політики є неоднозначним. Так, серед електорату СПУ виборців, які в повторному другому турі голосували проти обох кандидатів, майже удвічі більше, ніж тих, хто голосував за В.Юшенка. А переконаних у тому, що справи в країні розвиваються у правильному напрямі — ледь більше половини (серед виборців НСНУ і “Батьківщини” таких понад 85%).

У СПУ залишаються можливості утримати за собою “люфт” між статусом партії влади і партією якщо не опозиційною, то критично-нейтральною. Електорат партії в принципі може сприйняти таку відстороненість.

На цей час СПУ прийняла рішення про самостійну участь у виборах. Однак, не можна виключати і створення блоку, в якому СПУ відіграватиме провідну роль, а інші партнери — радше слугуватимуть декорацією (серед можливих партнерів називалися, зокрема, СДПУ та партія УПС-“СВІЧА”). СПУ серйозно зайнялася концентрацією фінансових ресурсів — такий висновок можна зробити зі списку осіб, які останнім часом поповнили фракцію соціалістів. Це також свідчить про те, що СПУ прагне вийти на вибори самодостатньою силою, а в разі можливого створення блоку — диктувати свої умови.

Таким чином, серед політичних сил, представлених у владі, шанси на подолання бар’єру на сьогодні гарантовано мають три суб’єкти, які разом набирають 40% голосів і можуть після розподілу залишків мандатів отримати до двох третин місць у Парламенті. Це практично гарантує створення парламентської більшості навіть у разі, якщо один із “менших” партнерів не ввійде до її складу.

Нейтральна смуга

За умов розколу основної частини політикуму по лінії протистояння двох кандидатів у Президенти, об’єктивно утворилася ніша для тих партій, лідери яких не брали участі у виборах і зараз претендують на роль “третьої сили” або “миротворців”. До цієї ніші також можуть увійти деякі партії, які належали до коаліції на підтримку В.Януковича, але не бачать себе в опозиції (наприклад, НДП чи об’єднання “Жінки за майбутнє”, яке має досить пристойний рейтинг — 1,1%).

Головною силою в цьому сегменті є Народна партія, яку очолює голова Верховної Ради В.Литвин. Підстави для претензій на роль лідера “нейтральної” частини партійного політикуму НП дає роль Верховної Ради та особисто В.Литвина в урегулюванні політичної кризи після другого туру президентських виборів, яку сам спікер оцінює дуже високо.

Народна партія продовжує претендувати на свій традиційний електорат — аграрну номенклатуру та селян, які перебувають під її впливом. Актив партії не зазнав суттєвих змін; вона, як і раніше, продовжує обстоювати такі традиційні для себе теми, як пільги для сільгоспвиробників, бюджетне фінансування села і т.ін.

Проте, зміна назви означає намір лідера партії вийти за рамки усталеного електорального поля.

Продовжуються намагання розширити фінансові можливості партії, до неї наближаються нові бізнесові кола, про що свідчать зміни в персональному складі партійної фракції у Парламенті.

На сьогодні НП ще не добирає голосів для подолання 3% бар’єру (її рейтинг становить 1,8%), проте, враховуючи фактор лідера та процеси концентрації навколо нього частини політичної еліти, вона може розраховувати на перемогу. Хоча здобути її буде досить важко, оскільки доведеться витримати конкуренцію з електорально близькими “партіями влади” в боротьбі за виборців, які переважно проживають у Центрі і на Заході України та в сільській місцевості.

Щодо визначення в системі координат “влада — опозиція”, то у НП є різні варіанти. Так, лідер партії В.Литвин неодноразово заявляв про свою підтримку новообраного Президента. В.Ющенко прямо назвав НП серед учасників коаліції на чолі з НСНУ. Водночас, з обох сторін існують і застереження. Так, за В.Литвиним тягнеться шлейф “касетного скандалу”, що досить активно використовується СПУ і може бути далеко не однозначно сприйнято багатьма прихильниками НСНУ, особливо на тлі “морального зобов’язання” В.Ющенко розкрити справу Г.Гонгадзе.

З іншого боку, НП (особливо — її аграрну частину) не можуть влаштовувати деякі кроки Уряду, зокрема, зниження експортного мита на сільгосппродукцію. Можна прогнозувати, що аналогічні приводи для конфлікту інтересів виникатимуть і в майбутньому. Блокування з НСНУ тягне за собою всі можливі негативи від статусу провладної сили і позбавляє можливості позиціонуватися як альтернатива і владі, і опозиції. Тому все ж більш імовірною видається участь НП у виборах поза блоком на основі НСНУ. Тим більше, що електорат партії переважно складають виборці, які на президентських виборах голосували “проти всіх”.

Можна прогнозувати, що до НП може приєднатися партія “Єдина Україна” на чолі з Б.Губським, для чого є як політичні, так і особисті передумови. Хоча, згідно з останньою заявою лідера цієї партії, нині розглядається варіант її самостійної участі у виборах.

Інші претенденти на роль “третьої сили” поки не мають підтримки, яка б виходила за межі соціологічної похибки. Однак, лідери кожної з партій намагаються придумати для своєї структури певну “фішку”, яка вирізняла б її з-поміж інших.

Так, лідер Партії Свободи Є.Марчук обрав ключовою темою подолання післявиборчого розколу країни та примирення конфліктуючих сторін, запропонувавши Президенту скликати загальнонаціональний Круглий стіл. Ідея, закладена при створенні Партії державного нейтралітету України — уникнення протистояння на основі зовнішньополітичної орієнтації країни. А лідер партії “Третя сила” В.Гаврилюк визначив місце своєї партії просто: перша сила — це влада; друга — опозиція; третя — стоїть над сутичкою за владу, щоб забезпечити інтереси людини, суспільства і держави.

На особливу роль у виборах могла претендувати громадянська партія “Пора”. Вона створювалася як партія підтримки ідей Майдану і мала виступити “революційним цензором” дій влади. Однак партія не була вчасно зареєстрована, як пояснив міністр юстиції Р.Зварич, через сфальсифіковані підписи на її

підтримку. Таке прискіпливе ставлення саме до цієї партії, на думку її представників, може розглядатися як небажання влади отримати конкурента на “помаранчевому” електоральному полі.

Говорити про серйозні перспективи партій цього політичного напрямку, крім НП, підстав поки що немає. Однак, до виборів вони цілком можуть з’явитися. Ними можуть стати серйозні прорахунки чи навіть провали нової влади та відповідне розчарування суспільства її діями.

Лабіринти опозиції

Після президентських виборів 2004р. вперше в історії незалежної України влада й опозиція реально помінялися місцями. Тому логічно було прогнозувати створення так званої “нової” опозиції, до якої увійшли б СДПУ(о), Партія регіонів, “Трудова Україна”.

Формально так і сталося, хоча й не без внутрішньо-партійних дискусій і проблем. Однак, перед цими партіями досі стоїть питання змісту власної опозиційності. Цю тезу підтвердило останнє голосування за внесену Урядом нову редакцію бюджету-2005: згадані партії (за винятком Партії регіонів) її підтримали, тим самим взявши на себе частину відповідальності за дії “чужого” Кабінету Міністрів. Водночас, зрозуміло, що чим менше часу залишатиметься до дня виборів, тим більш опозиційними ставатимуть ці партії.

Незмінною залишається позиція Комуністичної партії України (КПУ), що декларує свою опозиційність до будь-якої влади. Не можуть не бути опозиційними “за визначенням” ПСПУ та “Братство” Д.Корчинського.

Українське суспільство продовжує толерантно ставитися до опозиції — дві третини опитаних вважають, що вона необхідна для нормальної життєдіяльності суспільства, тому держава має гарантувати її права. Показово, що такої думки дотримуються дві третини прихильників нової влади — тих, хто на президентських виборах голосував за В.Ющенка.

Партія регіонів сьогодні є другою за популярністю після НСНУ — за неї готові проголосувати 17% виборців.

Партія регіонів досить довго визначалася у своїх політичних координатах. Один із засновників ПР, народний депутат В.Рибак категорично заперечував можливість переходу партії в опозицію і заявляв, що до опозиції не готовий ніхто з її перших осіб. Про це ж говорили і деякі партійці — представники бізнесу, побоюючись, що нова влада буде поводитися з ними так само, як з колишньою опозицією поводитися влада попередня.

Сам В.Янукович одразу після офіційного оприлюднення результатів виборів заявив, що місце партії — в опозиції. На початку березня VII з’їзд ПР ухвалив рішення про перехід партії в опозицію, в якому зазначено, що вона виступатиме проти дій, які не відповідають нормам Конституції та законодавству України, погіршують економічну ситуацію, соціальний захист населення, обмежують права і свободи громадян. В.Янукович розглядав таку опозиційність як “конструктивну, цивілізовану” та навіть висловив бажання зустрітися з цього приводу з Президентом. Сьогодні відбувається радикалізація опозиційності Партії регіонів, зумовлена порушенням кримінальної справи та арештом голови Донецької обласної ради Б.Колеснікова, якого називають “тіньовим лідером” цієї політичної сили.

Сьогодні партія В.Януковича є найбільш перспективною опозиційною силою, тому для неї цілком прийнятним варіантом є самостійна участь у виборах.

Електорат ПР сконцентрований переважно на Сході та Півдні України. Серед виборців, які голосували на президентських виборах за В.Януковича, за Партією регіонів голосуватимуть 45,6%. Серед електорату ПР удвічі більше людей, які належать до найбільш небезпечної категорії, ніж серед виборців, які голосували б за нинішні “партії влади”. Більшість потенційних виборців “регіоналів” проживають у містах з населенням понад 100 тис. жителів.

Питання створення блоку з СДПУ(о) чи створення “опозиційної коаліції” Партією регіонів поки що серйозно не розглядаються. Питання передвиборної конфігурації для “регіоналів” залежатиме від того, наскільки В.Януковичу вдасться зберегти популярність, досягнуту в період президентської кампанії, та утримати свій електорат від посягань інших опозиційних сил.

Для СДПУ(о) перехід в опозицію позначився зменшенням парламентської фракції з 40 до 21 депутата та впливом з партійних лав рядових членів. Водночас, як зазначав лідер партії В.Медведчук, рішення про перехід в опозицію було прийняте на 17 регіональних партконференціях одногласно.

Зараз рейтинг СДПУ(о) є утричі меншим за виборчий бар’єр — 1%. Проте, маючи в своєму розпорядженні потужні медіа-ресурси, розвинуту оргструктуру та фінанси, партія може виправити ситуацію. Вже сьогодні соціал-демократи об’єднані найбільш активними та послідовно, порівняно з іншими партіями, критикують дії нової влади.

Зважаючи на свій політичний досвід та ресурси, СДПУ(о) намагатиметься грати не останню роль у можливому блоці з Партією регіонів. Такий розподіл ролей навряд чи влаштує партійну еліту регіоналів, що може поставити під сумнів створення блоку цих партій. Про інші можливі конфігурації блоку поки що говорити передчасно.

Практично не помітна на політичній арені партія “Трудова Україна”, яка також оголосила про перехід в опозицію. Тривалу відсутність в інформаційному просторі лідера партії С.Тігіпка намагається компенсувати своєю активністю інший діяч цієї партії — О.Кужель, проте, рейтинг “трудовиків” поки становить лише 0,3%.

Виправлення ситуації пов'язується з кадровим оновленням керівництва партії. Сьогодні активно обговорюється кандидатура народного депутата, вихідця з Партії регіонів В.Коновалоюка як нового лідера “трудовиків” та опозиції в цілому.

Інші партії, які завдячують своєю опозиційністю поразці В.Януковича на президентських виборах — “Нова демократія” та “Держава” — зайняли нішу “федералістів”, прихильників переважних стосунків з Росією та підвищення статусу російської мови. Обидві ці партії поки не впізнаються виборцями, проте цілком можливо, що до виборів стануть “матеріалом” для будівництва блоку з відповідними гаслами. Принаймні, лідер “Нової демократії” Є.Кушнарьов ідентифікував свою партію як лівоцентристську і припускав можливість створення блоку з ПСПУ та іншими представниками “лівого крила”. Потенційний електорат цих партій — виборці, які голосували за В.Януковича. Тому вони об'єктивно виступатимуть як конкуренти Партії регіонів.

Можна прогнозувати, що зазначені партії, починаючи з Партії регіонів та СДПУ(о), стануть центром тяжіння для звільнених з посад держслужбовців, бізнесменів, позбавлених “дахів”, тобто для тієї частини суспільства, яка отримувала певні преференції від причетності до попереднього режиму, а тепер втратила їх.

Очевидні труднощі визначення партіями “нової опозиції” змісту власної опозиційності свідчать про те, що її головні підстави полягають не в програмних протиріччях між ними та новою владою, а скоріше — у самому факті відсторонення їх від влади. Саме так оцінюється ситуація і громадською думкою. Так, частка громадян, які вважають причиною переходу таких партій в опозицію неможливість претендувати за нової влади на керівні державні посади, удвічі більша, ніж тих, хто вважає причиною опозиційності принципову відмінність їх програм від програми дій В.Ющенка (35% проти 18%). А кожен четвертий з опитаних вважає, що їх опозиційність спричинена підготовкою до майбутніх парламентських виборів.

Активне використання (на завершальному етапі президентських виборів) командою В.Януковича ПСПУ на чолі з Н.Вітренко мало наслідком фактичну реанімацію цієї партії. Сьогодні її рейтинг становить 2,7%. ПСПУ складає конкуренцію як КПУ (що традиційно), так і Партії регіонів. Дехто порівнює Н.Вітренко з джином, якого В.Янукович випустив із пляшки і дотепер не знає, як його загнати назад. Так, за ПСПУ сьогодні готові голосувати переважно виборці на Півдні та Сході України (там само, де й за ПР), а також 6,3% виборців, які голосували за В.Януковича.

Аналогічну роль відігравав у президентській кампанії лідер “Братства” Д.Корчинський. Однак, його партії вибори-2004 принесли менше дивідендів — рейтинг “Братства” на сьогодні становить 0,4%.

Можливість створення так званої “широкої опозиційної коаліції”, із входженням до неї Партії регіонів, СДПУ(о), “Трудової України”, ПСПУ і “Братства” існує. Після перших активних кроків у цьому напрямі, цей процес дещо загальмувався. Однак, 13 квітня 2005р. прес-служба Партії регіонів повідомила про створення об'єднання опозиційних сил за участі 19 партій і 12 всеукраїнських громадських організацій — щоправда, не назвавши його конкретних учасників.

КПУ традиційно претендує на роль єдиної “правильної”, “послідовно ідеологічної” опозиції. За словами лідера партії П.Симоненка, будь-яка “права опозиція” — це “на перевірку лише один із елементів виборчих технологій і цинічних політичних торгів між різними фінансово-промисловими угрупованнями”. За такої логіки, з формальної точки зору завдання для КПУ на майбутніх виборах має виглядати легшим: такий конкурент, як СПУ, є “партією влади”, а ПСПУ пов'язана з представником попереднього владного режиму В.Януковичем.

Водночас, КПУ поступово втрачає позиції: на сьогодні рейтинг партії становить 5,3%, з традиційного другого (а в недавньому минулому — і першого) місця вона перемістилася на третє, а її відрив від СПУ, яка йде четвертою, становить лише 0,5%. КПУ перемістилася на третє місце також у регіонах, де вона завжди була першою — на Сході і Півдні, а в Центрі — на п'яте. Серед прихильників КПУ — переважно люди віком понад 55 років. Свідченням регресу стало і четверте місце П.Симоненка на фініші президентських перегонів.

При цьому, немає і ознак модернізації партії. У заявах лідерів присутня традиційна риторика. Єдиною “новизною” стала спроба П.Симоненка представити партію жертвою “плану США” зі створення в Україні двопартійної системи, де В.Ющенко буде очолювати “партію влади”, а В.Янукович — “офіційну опозицію”. Партійне керівництво КПУ так само, як і на всіх попередніх парламентських виборах, декларує прагнення створити “єдиний лівий фронт”, проте, наявний досвід свідчить, що партія скоріше за все піде на вибори самотійно.

Підсумовуючи, слід зазначити, що сили, які на сьогодні є опозицією, враховуючи їх нинішні рейтинги, можуть отримати після розподілу залишків мандатів понад третину місць у Парламенті. При цьому більшу її частину, як і в нинішньому Парламенті, становитимуть політичні сили не лівого спрямування.

Теми, ризики і загрози майбутньої кампанії

Для партії і партій влади ключовими темами, на яких може будуватися виборча кампанія, насамперед, стануть активна соціальна політика та реалізація передвиборних обіцянок В.Ющенка. Поза сумнівом, провладні політичні сили будуть активно експлуатувати теми боротьби з корупцією та зловживанням владою, особливо у правоохоронних органах, оздоровлення економіки — ліквідації практики “дахів” та податкових пільг для “обраних” підприємств, лібералізації податкового законодавства.

Серед виборчої тематики цього партійного сегменту фігуруватимуть меседжі стосовно “викриття злочинів” попереднього режиму, проведення публічних процесів над колишніми представниками влади з резонансних справ.

Українські виборці з ентузіазмом будуть підтримувати “боротьбу з олігархами” — кампанію реприватизації підприємств, приватизованих наближеними до попередньої влади кланами з порушеннями законодавства.

Особливою темою кампанії провладних партій буде намагання проводити активну зовнішню політику, спрямовану на досягнення практичних, у т.ч. відчутних для рядових громадян успіхів у стосунках з Росією

та країнами Заходу — особливо щодо режиму перетину кордонів, легальної трудової міграції, соціального і правового захисту громадян, які працюють за кордоном.

Партії “третьої” сили, поза сумнівами, будуватимуть кампанію на критиці і влади, і опозиції за дії, які провокують розкол суспільства. “Третя” політична сила намагатиметься активно використовувати тему подолання післявиборчого розколу країни, примирення політичних опонентів, пропагуючи “особливий український” шлях. Зрозуміло, що буде декларуватися захист цінностей Майдану від “свавілля” нової влади. У зовнішній політиці представники “третьої” сили будуть обстоювати вибір зовнішньополітичного вектору розвитку країни за межами альтернативи “Схід — Захід”.

Партії “нової опозиції”, передусім Партія регіонів, у своїй кампанії базуватимуться на передвиборній тематиці кампанії В.Януковича, адаптованої до стилістики опозиції. Це, зокрема: критика влади за невиконання передвиборних зобов’язань або за будь-які негативні явища в економіці, що можуть бути “побічним продуктом” виконання цих зобов’язань, питання російської мови та культури, “захист” своїх прихильників від “переслідувань нової влади”. Серед зовнішньополітичних тем можуть фігурувати критика курсу влади на вступ до НАТО, наполягання на збереженні пріоритетних стосунків з Росією, збереження та розвиток ЄСП.

Ці теми в головних аспектах перекликаються з можливими меседжами виборчої кампанії СДПУ(о), контури яких окреслені в тезах В.Медведчука “сім помилок нової влади”. Це: “спроба перегляду соціальних досягнень попереднього уряду”; “політичні репресії” і “зведення політичних рахунків”; “подальша ескалація розколу країни”; реприватизація, яка “виливається в простий переділ власності”; “системне руйнування державного апарату”; популістський характер зовнішньополітичних пріоритетів та їх невідповідність інтересам країни; “створення політичної партії “під Президента”. Крім цього, СДПУ(о) також використовуватиме такі традиційні теми, як політична реформа та захист прав російськомовного населення.

ПСПУ та партія “Братство”, скоріше за все, будуть використовувати традиційну для них ультраопозиційну та антизахідну риторичку, вдаючись до епатажних кроків, як, наприклад, нещодавні спільні акції з приводу Придністров’я.

Комуністична партія України й надалі позиціонуватиметься як “єдина дійсно опозиційна партія”, яка буде свою критику існуючої влади з позицій іншої світоглядної концепції. Тому у передвиборних матеріалах КПУ, очевидно, міститимуться тези про необхідність відновлення соціалістичного суспільного ладу з відповідними похідними щодо всіх сфер життєдіяльності суспільства.

Однією з реально дієвих передвиборних тем КПУ може стати вже озвучена лідером партії теза про “допомогу” владі у виконанні її зобов’язань про запровадження громадського контролю над її діяльністю. Проте, цю тему експлуатуватимуть також інші політичні сили — опозиційні і нейтральні.

Майбутня парламентська виборча кампанія може відкрити перед країною нові можливості. Насамперед,

сьогодні, вперше за останні 10 років, існує можливість чесних і прозорих виборів. Якщо ця можливість здійсниться практично, то це позитивно вплине на суспільство та покращить імідж країни на міжнародній арені. Може бути сформований дієздатний Парламент, більшість у якому створить відповідальний Уряд, як це робиться в розвинутих демократичних країнах. Може відбутися чітке розмежування парламентської більшості та опозиції, що також є необхідним для цивілізованого перебігу політичного процесу.

Водночас, кампанія міститиме й нові ризики та загрози. Головною загрозою є загроза посилення суспільно-політичного розколу країни, який відбувся під час президентських виборів. Це чітко фіксується засобами соціології — наявність розколу визнають 44% громадян, не визнають — 40%. З кожних п’яти громадян, які голосували за В.Ющенка, чотири вважають, що події в Україні розвиваються у правильному напрямі, серед кожних п’яти виборців В.Януковича так вважає лише один.

Посилення розколу може статися внаслідок використання політичними силами наведених вище “конфліктогенних” тем, частково успадкованих від президентської кампанії. Так, для провладних сил “боротьба з минулим” може перетворитися на кампанію боротьби з противниками нинішньої влади в цілому.

Опозиція намагатиметься, насамперед, представити будь-які дії нової влади під кутом зору “покарання” прихильників опозиції. Вже зараз, як ми і прогнозували, почали фігурувати звинувачення влади в “репресіях” проти регіонів, які голосували за В.Януковича. При цьому, під “репресіями” розуміють ліквідацію вільних економічних зон і територій пріоритетного розвитку, більшість із яких розташована на Сході та Півдні, позбавлення податкових пільг підприємств відповідних галузей, порушення кримінальних справ проти посадових осіб органів влади у цих регіонах та ін.

Серед тем радикальної опозиції цілком реально можуть бути такі, що загострюватимуть міжрегіональні, міжнаціональні та міжконфесійні суперечності, а також нагнітатимуть антизахідні та особливо — антиамериканські настрої.

Похідним від президентської виборчої кампанії чинником є гальмування процесу формування соціальної

бази політичних партій через консервацію їх електоральної бази. Як зазначалося вище, розподіл електорату провладних партій та опозиційних, по суті, відбувається по лінії голосування за двох основних кандидатів на президентських виборах. Відповідно, ідентифікація прихильників з певною партією відбувається головним чином не за ознаками, що характеризують їх соціальний статус (зокрема, рівнем доходу), а за регіоном проживання.

Тематика, яку, як прогнозується, використовуватимуть партії на виборах 2006р., звужуватиме можливість раціонального вибору між партіями та не сприятиме формуванню довготермінових симпатій до певної з них, натомість пропонуючи вибір на основі вже сформованих під час президентської кампанії, значною мірою ірраціональних симпатій до основних кандидатів.

Традиційним чинником, наявність якого спостерігається під час усіх виборчих кампаній, є зниження дієздатності Парламенту через його політизацію, схильність до прийняття популістських рішень і, як наслідок, погіршення відносин між Парламентом, Урядом і Президентом. Усе це знижуватиме ефективність дій влади в цілому і може негативно позначитися на соціально-економічній ситуації.

Ще один ризик — це використання новою владною командою тих самих методів, які використовували їх попередники. Вже сьогодні в різних областях країни говорять про використання адмінресурсу при створенні партії Народний союз Наша Україна. Якщо такі факти підтверджуватимуться, а тим більше — якщо адмінресурс поширится на виборчу кампанію, то наслідком стане глибоке розчарування суспільства в Помаранчевій революції.

Це також створює загрозу загострення ситуації в регіонах, де опозиція користується більшою популярністю, аж до невизнання її прихильниками результатів виборів за прикладом Майдану. Погіршиться міжнародний імідж України, з неї не буде знято моніторинг, який здійснюється Радою Європи, що негативно позначиться на процесі євроінтеграції.

Серед загроз, які можуть бути створені діями як нової владної команди, так і парламентських сил, є порушення умов політичного компромісу, досягнутого під час Помаранчевої революції. Насамперед, це стосується спроб блокування реалізації конституційної реформи, а також намагань змінити ключові параметри прийнятої виборчої системи (наприклад, суттєво підняти виборчий бар'єр).

Певні загрози створює і прийнятий виборчий закон. Серед найбільш істотних — **загроза консервації складу Верховної Ради і слабкої присутності в її складі регіонів, відсутність зв'язку виборців зі своїми потенційними депутатами та впливу на них, диктат партійних лідерів над обраними депутатами, особливо в разі запровадження імперативного мандату.** Окрім того, новий Закон "Про вибори народних депутатів України" успадкував усі ті негативні "технологічні" риси, які мав Закон "Про вибори Президента України".

**ПРОГНОЗ РЕЗУЛЬТАТІВ РОЗПОДІЛУ МІСЦЬ
У ВЕРХОВНІЙ РАДІ УКРАЇНИ (на підставі рейтингів
політичних партій станом на 23-28 лютого 2005р.)**

ВИХІДНІ ДАНІ ДЛЯ РОЗРАХУНКУ (орієнтовні):

Чисельність виборців: 37,0 млн.

Явка виборців: 70%

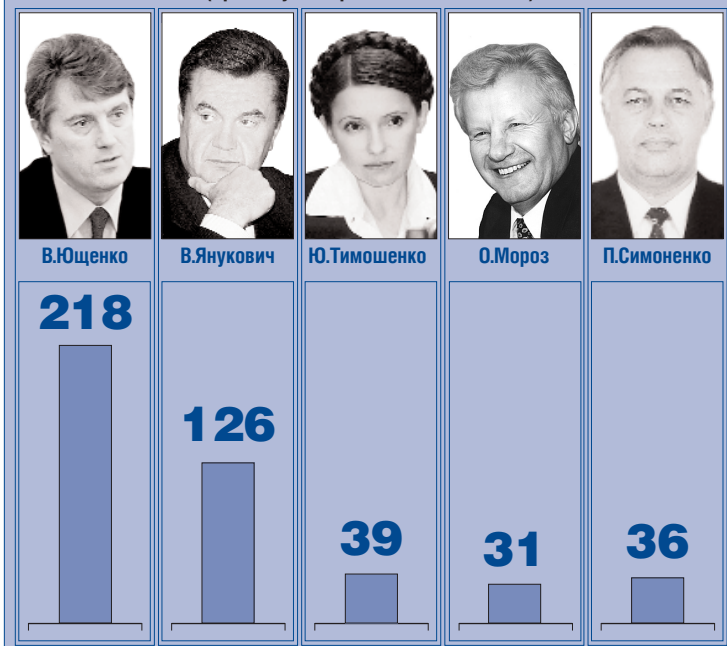
Число виборців, які взяли участь у голосуванні: 25,9 млн.

Число виборців, які проголосували за партії,

що подолали 3% бар'єр: 15 747 200

Виборча квота: 34 994

**КІЛЬКІСТЬ ОТРИМАНИХ МАНДАТІВ
(враховуючи розподіл залишків)**

Це, насамперед, проблема формування списків виборців, голосування за межами виборчих дільниць, голосування за відкріпними посвідченнями.

Нарешті, існують і певні зовнішні ризики. Зокрема, йдеться про можливість спроб "реваншу" у виборчій кампанії з боку Росії, яка, як вважають більшість вітчизняних експертів, отримала поразку на президентських виборах (підставами для таких тверджень слугує інформація про останні кадрові призначення у президентській адміністрації РФ та контакти з певними представниками українського політикуму).

Це тим більш актуально з огляду на підвищення ролі Парламенту у формуванні Кабінету Міністрів. Виходячи з логіки політичних інтересів та досвіду кампанії 2004р., об'єктом впливу з боку "східного чинника" стане населення східних і південних регіонів України. Вочевидь, коло суб'єктів такого впливу та тематика, яка експлуатуватиметься, залишаться таким ж, як і на попередніх президентських виборах.

Відповідь на питання, наскільки можна уникнути цих ризиків і загроз, сьогодні залежить від усіх політичних сил, які планують взяти участь у майбутній парламентській кампанії. Досвід виборчої кампанії 2004р. свідчить, що до такої відповідальності сьогодні готові далеко не всі політичні сили. ■

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ У ДЗЕРКАЛІ СОЦІОЛОГІЇ: ЕЛЕКТОРАТ ПОТЕНЦІЙНИХ ПЕРЕМОЖЦІВ¹

На момент соціологічного опитування, подолати 3%-й виборчий бар'єр могли лише п'ять політичних партій: "Народний Союз Наша Україна" (НСНУ) — 29,5%²; Партія регіонів — 17,0%; ВО "Батьківщина" — 5,3%; Комуністична партія України (КПУ) — 4,8%; Соціалістична партія України (СПУ) — 4,2%³. Решті із 126 зареєстрованих партій довелося б задовольнитися роллю споглядачів виборчого процесу, його "технічних" учасників, або, в кращому разі, членів виборчих блоків⁴.

Втім, цілком реальні шанси розширити свою електоральну базу до цієї межі має Прогресивна соціалістична партія України (2,7%) і дещо менші — Народна партія (1,8%), ВО "Жінки за майбутнє" (1,1%) та СДПУ(о) (1,0%). Це залежатиме, зокрема, від їх організаційних та фінансових ресурсів, а також статусу лідерів — і в цьому сенсі перспективи Народної партії та СДПУ(о) виглядають значно кращими, ніж перспективи ВО "Жінки за майбутнє".

Нижче наводяться певні "соціологічні портрети" потенційних переможців виборів-2006, складені за шістьма ознаками, що характеризують їх електорат: регіональною, віковою, за типом поселення, рівнем добробуту, а також за ознаками оцінки розвитку подій у країні та голосування на виборах-2004 (у повторному другому турі голосування).

За віком виокремлені три групи опитаних: молодша (18-34 роки), середня (35-54) і старша (55 років і старші).

За рівнем добробуту: (1) громадяни, які ледве зводять кінці з кінцями, і грошей яким не вистачає навіть на необхідні продукти — умовно бідні; (2) ті, кому грошей вистачає на харчування і придбання необхідних недорогих речей — умовно малозабезпечені; (3) громадяни, яким у цілому вистачає на життя, але придбання речей тривалого вжитку, таких як меблі, холодильник, телевізор, уже викликає труднощі — умовно забезпечені; (4) ті, хто живе забезпечено, але зробити деякі покупки поки що не в змозі (купити квартиру, автомобіль тощо) — умовно заможні. Частина громадян, які можуть дозволити собі придбати практично все, що хочуть, є статистично не значимі.

Цифрові дані наведені на діаграмах.

НАРОДНИЙ СОЮЗ НАША УКРАЇНА

За регіональною ознакою. Електорат НСНУ — переважно на Заході та в Центрі країни. За НСНУ готові проголосувати 52,7% виборців Західного регіону, 37,7% — Центрального, але лише 14,0% виборців на Сході та 15,8% — на Півдні.

За віком. Відсоток прихильників НСНУ приблизно однаковий у всіх вікових категоріях, але серед громадян молодшого віку він дещо вищий — 31,5% (проти 27,7% серед осіб середнього віку та 29,6% старшого).

За типом поселення. Найбільший відсоток прихильників НСНУ — серед сільських жителів (36,3%), найменший (23,4%) — у містах-мільйонниках (з населенням понад 1 млн. жителів).

За рівнем добробуту. Серед електорату НСНУ 44,7% становлять умовно малозабезпечені громадяни; 34% — забезпечені; 13,5% — умовно бідні; 6,4% — заможні.

За ознакою оцінки розвитку подій в Україні. Переважна більшість (84,8%) прихильників НСНУ вважають, що події в Україні розвиваються у правильному напрямі; лише 4,1% — дотримуються протилежної думки.

За ознакою голосування на виборах-2004. За НСНУ готові голосувати 54,3% виборців В.Ющенка, і 2,6% — В.Януковича.

ПАРТІЯ РЕГІОНІВ

За регіональною ознакою. За ПР проголосували б 34,7% виборців на Сході і 24,0% — на Півдні; відсоток її прихильників серед жителів інших регіонів набагато менший: 5,4% — у Центрі та 0,5% — на Заході. Примітно, що несприйняття партії В.Януковича в електоральному полі В.Ющенка є значно вищим, ніж несприйняття НСНУ в тих регіонах, де під час президентських виборів домінував електорат В.Януковича.

За віковою ознакою. Найбільша частка (18,4%) прихильників ПР — серед громадян старшого віку; найменша (14,6%) — серед молодшої вікової групи.

За типом поселення. Найменший відсоток потенційних виборців ПР — серед жителів сіл (10,0%); найбільший (по 23,1%) — серед жителів міст з населенням 100-999 тис. осіб і міст-мільйонників.

За рівнем добробуту. Серед електорату ПР умовно малозабезпечені складають 39,8%; умовно бідні — 27,1%; забезпечені — 29,8%; умовно заможні — 2,4%.

За ознакою оцінки розвитку подій в Україні. Серед прихильників партії лише 11,2% вважають, що події в Україні розвиваються у правильному напрямі; 64,0% — дотримуються протилежної думки.

За ознакою голосування на виборах-2004. За партію проголосували б 45,6% виборців її лідера, і 0,8% тих, хто голосував за В.Ющенка.

ВО "БАТЬКІВЩИНА"

За регіональною ознакою. За "Батьківщину" готові проголосувати 10,9% виборців на Заході; 7,0% — у Центрі; 2,0% — на Півдні; 1,8% — на Сході.

За віком. Відсоток потенційних виборців ВО "Батьківщина" майже однаковий у молодшій і середній вікових групах (6,4% і 6,1%, відповідно), та майже удвічі менший (3,4%) у старшій віковій групі.

За типом поселення. Електорат партії посилає більш помітне місце серед населення селищ міського типу і міст "райцентрівського" типу — 6,8%; дещо менший його відсоток серед жителів сіл — 5,2%; серед жителів міст з населенням 100-999 тис. жителів і міст-мільйонників — 4,5% і 4,7%, відповідно.

За рівнем добробуту. Серед електорату ВО "Батьківщина" 43,9% умовно малозабезпечені; 33,6% — забезпечені; 11,2% — умовно бідні; 9,3% — умовно заможні.

За ознакою оцінки розвитку подій в Україні. Переважна більшість (87,7%) прихильників ВО "Батьківщина" вважають, що події в Україні розвиваються у правильному напрямі; лише 2,8% — дотримуються протилежної думки, тобто відсоток оптимістів навіть більший, а відсоток песимістів — менший, ніж у прихильників "Нашої України".

За ознакою голосування на виборах-2004. За партію проголосували б 9,6% виборців В.Ющенка, і 0,5% тих, хто голосував за В.Януковича.

КОМУНІСТИЧНА ПАРТІЯ УКРАЇНИ

За регіональною ознакою. За КПУ готові проголосувати 7,1% виборців на Сході і 5,6% на Півдні України, 2,9% — на Заході і 3,2% — у Центрі.

За віком. У найстаршій віковій групі (55 років і більше) прихильники КПУ складають 10,4%, у середній — 2,8% (34-55 років), у наймолодшій (18-34 роки) — 1,0%.

За типом поселення. Найбільший відсоток електорату комуністів — серед жителів сіл (6,7%); найменший — серед жителів міст-мільйонників (3,4%).

За рівнем добробуту. Серед електорату КПУ 58,3% — це умовно малозабезпечені громадяни; 26,0% — умовно бідні; лише 15,6% — умовно забезпечені. Умовно заможних серед електорату комуністів практично немає.

За ознакою оцінки розвитку подій в Україні. Серед прихильників КПУ 32,0% вважають, що події в Україні розвиваються у правильному напрямі; 48,5% — дотримуються протилежної думки. Порівняно невелика розбіжність пояснюється, по-перше, передвиборною риторикою комуністів, які критикували і діючу владу (з цієї точки зору поразку "партії влади" на президентських виборах можна вважати позитивним фактом і робити з цього оптимістичні висновки), і демократичну опозицію (наслідки перемоги якої, отже, можна оцінювати песимістично). По-друге — не виходом лідера партії П.Симоненка до другого туру виборів, що змусило електорат КПУ обирати між В.Ющенком і В.Януковичем.

За ознакою голосування на виборах-2004. Серед тих, хто голосував за В.Януковича, за КПУ проголосували б 10,2%; серед виборців В.Ющенка — 0,9%.

СОЦІАЛІСТИЧНА ПАРТІЯ УКРАЇНИ

За регіональною ознакою. Електорат СПУ розподіляється за регіонами досить рівномірно: 3,6% — на Заході; 2,3% — на Сході; 3,0% — на Півдні. Виняток становить Центр України (6,9%) — традиційне електоральне поле соціалістів, лідери яких, зокрема, сам голова партії О.Мороз і перший секретар політради СПУ Й.Вінський є вихідцями з цього регіону.

За віком. Відсоток прихильників партії найбільший (5,0%) у середній віковій категорії — найменший (2,9%) у молодшій.

За типом поселення. Серед сільського населення електорат СПУ складає 5,7%; серед жителів селищ міського типу і невеличких міст, населення яких також значною мірою складають вихідці з села, — 4,7%; серед жителів середніх і великих міст — 2,9% і 2,8%, відповідно. Отже, за цим показником СПУ з повними правами може вважатися "аграрною" партією.

За рівнем добробуту. Серед електорату СПУ 42,9% складають умовно малозабезпечені громадяни; третину — умовно забезпечені; 14,3% — умовно бідні; 9,5% — заможні.

За ознакою оцінки розвитку подій в Україні. Серед прихильників СПУ 55,4% вважають, що події в Україні розвиваються у правильному напрямі; 16,9% — дотримуються протилежної думки.

За ознакою голосування на виборах-2004. За СПУ проголосували б 5,6% виборців В.Ющенка, і 1,4% — В.Януковича.

¹ Дослідження проведене з 23 по 28 лютого 2005р. в усіх регіонах України. Опитані 2012 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%. В опитувальнику партія В.Ющенка була названа Народна партія "Наша Україна", оскільки дослідження відбувалося до установчого з'їзду НСНУ. Проте, вказувалося ім'я лідера — В.Ющенка. Тому далі у тексті йдеться про Народний Союз Наша Україна.

² Зовсім інший рейтинг НСНУ — 8,2% — виявив соціологічне дослідження, проведене Фондом "Демократичні ініціативи" та Київським міжнародним інститутом соціології, в опитувальнику якого лідером НСНУ назвали Р.Безсмертного; така розбіжність даних дозволяє зробити висновок, що рейтинг НСНУ надзвичайно залежить від особистого рейтингу В.Ющенка. Згадане опитування було проведене Фондом "Демократичні ініціативи" та Київським міжнародним інститутом соціології 18-27 березня 2005р. Опитані 2039 респондентів віком до 18 років. Теоретична похибка вибірки становить 2,2%.

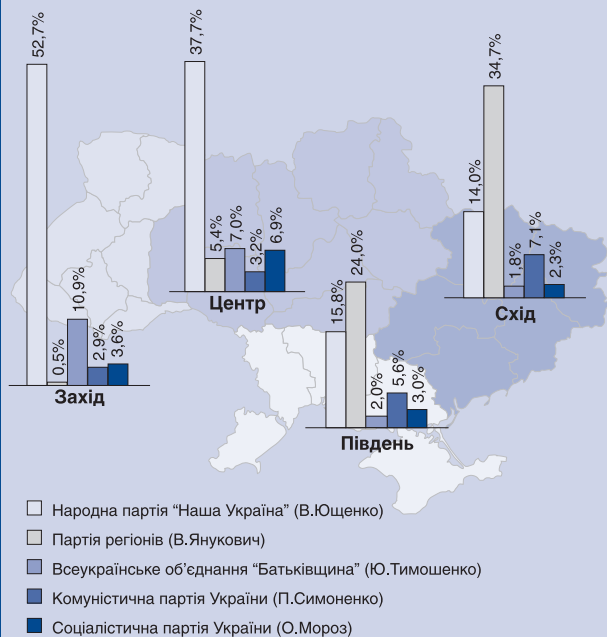
³ Враховуючи обсяг вибірки дослідження та відсоток прихильників різних партій, з достатньо високою точністю може бути проаналізований лише електорат "Нашої України" та Партії регіонів. З невисокою точністю може бути проаналізований електорат ВО "Батьківщина", КПУ та СПУ. Електорат решти партій не може бути коректно проаналізований, оскільки групи респондентів — прихильників цих партій є недостатньо чисельними для аналізу.

⁴ Див. діаграму "Якби найближчим часом відбувалися вибори до Верховної Ради і до виборчого бюлетеня були внесені зазначені партії, то за яку партію Ви б проголосували?", с.4 цього журналу.

ЕЛЕКТОРАТ ПАРТІЙ - ПОТЕНЦІЙНИХ ПЕРЕМОЖЦІВ НА ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРАХ-2006

% опитаних

За регіональною ознакою

За рівнем добробуту

За віком

За оцінкою розвитку подій в Україні

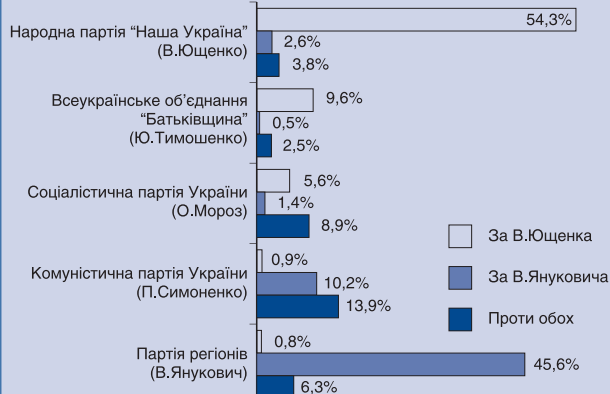
Якщо говорити в цілому, події в Україні розвиваються у правильному чи неправильному напрямі?

У правильному напрямі У неправильному напрямі Важко відповісти

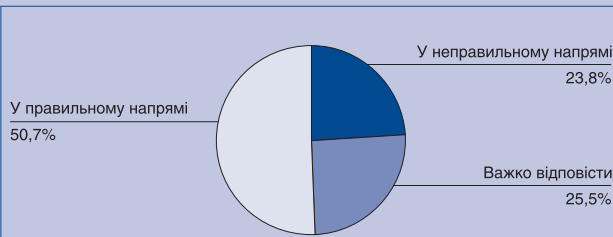
За типом поселення

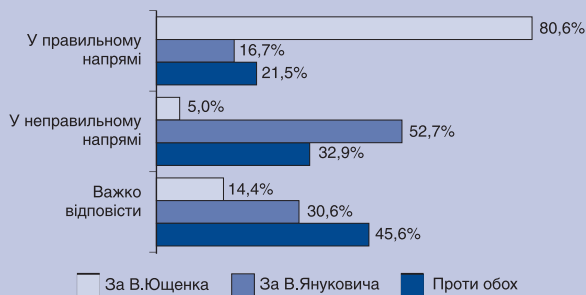
За голосуванням у повторному другому турі президентських виборів

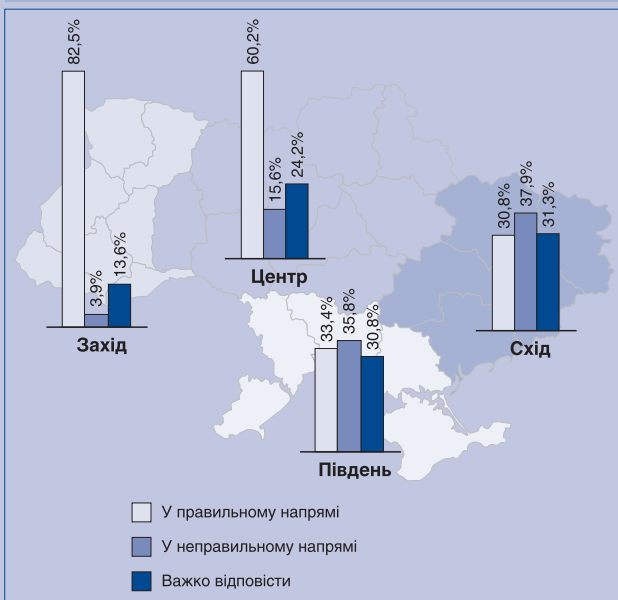
Якщо говорити в цілому, події в Україні розвиваються у правильному чи неправильному напрямі?
% опитаних

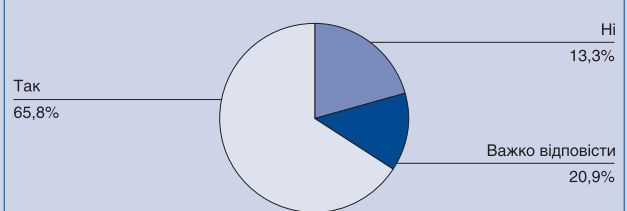
Якщо говорити в цілому, події в Україні розвиваються у правильному чи неправильному напрямі?
(залежно від голосування у повторному другому турі президентських виборів)
% опитаних

Якщо говорити в цілому, події в Україні розвиваються у правильному чи неправильному напрямі?
% опитаних

Чи вважаєте Ви, що опозиція є необхідною для нормальної життєдіяльності суспільства, а тому держава має гарантувати її права?
% опитаних

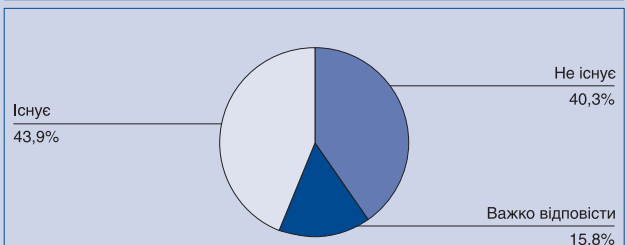

Після того, як В.Ющенко був обраний Президентом України, деякі політичні партії заявили про перехід в опозицію до влади. Чим найчастіше зумовлена така позиція цих політичних партій?*

* Респондентам пропонувалося відзначити всі прийнятні варіанти відповіді.

Під час останніх виборів Президента України суспільство розділилося на дві майже ворогуючі частини. Чи існує такий розкол суспільства зараз, коли вибори вже завершилися і переважно сформовано нову владу?
% опитаних

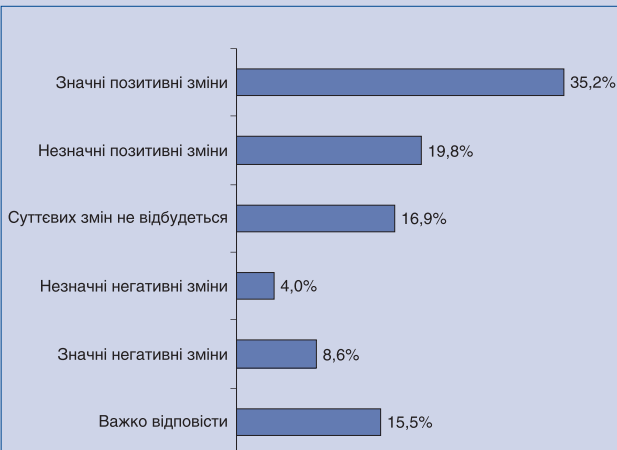

**РІВЕНЬ СУСПІЛЬНИХ ОЧІКУВАНЬ ЗА РІК
ДО ВИБОРІВ-2006**

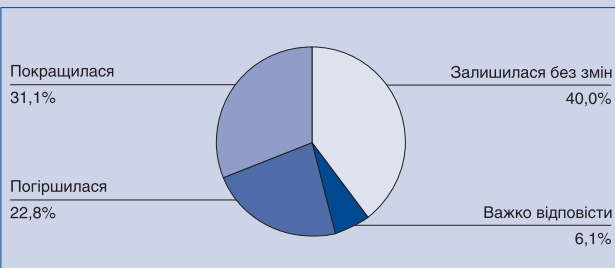
**Як зміниться протягом 2005р.
становище в Україні в таких сферах?**
% опитаних

**Які зміни відбудуться в економіці
в результаті діяльності Уряду Юлії Тимошенко?**
% опитаних

**У результаті президентських виборів ситуація в країні
покращилася, погіршилася чи залишилася без змін?**
% опитаних

ВИСНОВКИ

Народний Союз Наша Україна

Електорат НСНУ є досить стійким і впевненим у правильності свого вибору на президентських виборах. В.Ющенко є для нього світоглядним авторитетом. Серед електорату "Нашої України" превалює "середній клас" (в його українському розумінні) або громадяни, які наближаються до цієї категорії.

Партія регіонів

Надзвичайно різка регіональна поляризація електорату ПР (рівень підтримки партії на Заході і на Сході України різниться майже в 70 разів) свідчить про його стійку ідентифікацію з набором міфологем, що використовувалися командою В.Януковича на президентських виборах. Водночас, серед електорату партії досить помітною є частка тих, хто потенційно готовий сприйняти діючу владу. Соціальне самопочуття електорату ПР є дещо гіршим, ніж електорату "Нашої України", що можна пояснити вищою питомою вагою серед прихильників "регіоналів" людей старшого віку.

ВО "Батьківщина"

Електорат "Батьківщини" значною мірою нагадує електорат "Нашої України". Головні відмінності полягають у тому, що він більш рівномірно розподіляється за типами поселення, молодший, краще матеріально забезпечений і більш упевнений у правильності політичного курсу, який реалізується владою.

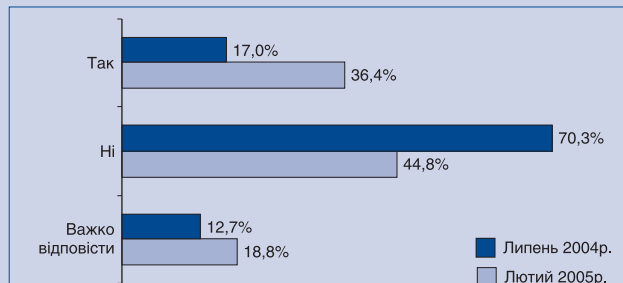
КПУ

Прихильники КПУ в основному зосереджуються в тих самих регіонах, де й електорат Партії регіонів, що є передумовою конкуренції між цими партіями. З іншого боку, серед прихильників КПУ кожен третій вважає, що події в країні розвиваються у правильному напрямі, що суперечить оцінкам партійного керівництва. Ця частка може збільшитися, якщо соціальне самопочуття громадян буде покращуватися (серед прихильників КПУ значну частину становлять умовно бідні громадяни). Певної стійкості електорату КПУ може надати домінування в ньому людей старшого віку, які голосуватимуть скоріше за традицією, ніж керуючись раціональними мотивами.

СПУ

Соціалісти, на відміну від інших партій, що належать до коаліції переможців, мають електорат, більш рівномірно розподілений за регіонами, ніж "Наша Україна" чи "Батьківщина". Прихильники СПУ зосереджені переважно в селах і невеликих містах, що в цьому аспекті робить партію конкурентом як НСНУ, так і Народної партії В.Литвина.

Чи бачите Ви зараз свою соціальну перспективу в Україні?
% опитаних

ПОЛІТИЧНІ ЛІДЕРИ ПРО РОЗВИТОК ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ І ВИБОРИ-2006

**НЕ ВБАЧАЮ ЖОДНИХ ЗАГРОЗ ДЛЯ УКРАЇНИ
В РЕЗУЛЬТАТІ МАЙБУТНЬОЇ ВИБОРЧОЇ КАМПАНІЇ**

Роман БЕЗСМЕРТНИЙ,
голова Ради партії
Народний Союз Наша Україна

1. Які конфігурації політичних партій (блоки, коаліції) можуть бути утворені з метою участі в парламентських виборах 2006р.?

Сьогодні орієнтиром у роботі політичних сил, які підтримували на виборах В.Ющенка, повинно бути втілення в життя очікувань Майдану та реалізація положень передвиборної програми В.Ющенка, за яку проголосувала переважна більшість громадян України. Своє бачення майбутнього парламентського фундаменту для роботи в цьому напрямі на Установчому з'їзді партії Народний Союз Наша Україна висловив її почесний голова В.Ющенко. Це — виборча коаліція у складі Народного Союзу Наша Україна, БЮТ та Народної партії В.Литвина.

Проте сьогодні ще зарано говорити про виборчу конфігурацію політичних сил, які прийнято відносити до вчорашнього провладного табору, адже не до кінця визначені правила гри, зокрема, відкритим залишається питання відсоткового бар'єру проходження до Парламенту. Якщо бар'єр залишиться незмінним — 3%, то ймовірно, що більшість партій, які мають відносно розгалужену партійну структуру, прагнутимуть взяти самостійну участь у виборах. Водночас, у випадку ухвалення Верховною Радою рішення про збільшення бар'єру, тенденції до об'єднання у виборчі блоки посилюватимуться. При цьому, слабші в електоральному сенсі партії тяжітимуть до об'єднання із сильнішими. Одним із центрів тяжіння стане Партія регіонів.

Щодо участі у виборах представників лівого політичного крила, то СПУ та КПУ традиційно йтимуть на вибори самостійно; при цьому, на відміну від попередніх парламентських виборів, у 2006р. СПУ матиме всі шанси здобути пальму першості в боротьбі з КПУ за прихильників лівої ідеології.

2. Якими можуть бути позитивні і негативні наслідки майбутньої виборчої кампанії, які вона несе загрози і ризики для країни?

Переконалий, що вибори 2006р. пройдуть під знаком викорінення з практики того набору інструментів, за допомогою якого минула влада намагалася спотворити вибір народу. Всі спроби використання адміністративного ресурсу та “брудних” технологій, якщо такі будуть, миттєво зупинятимуться, а винні — жорстко каратимуться. Люди мають бути впевнені, що для висловлення своєї волі достатньо вкинути бюлетень до виборчої скриньки. Це й буде головним позитивом. Окрім цього, за результатами виборів я очікую на поглиблення структуризації Парламенту за партійною ознакою, що свідчитиме про настання нового, більш зрілого етапу в розвитку українського парламентаризму.

Я не бачаю жодних загроз для України в результаті майбутньої виборчої кампанії. Вибори — це один з інститутів демократії, а виборчий процес — невід'ємний елемент демократичного оновлення політичної системи. Водночас, я переконалий у необхідності внесення змін до законодавства для розведення в часі виборів до Верховної Ради та органів місцевого самоврядування. Проведення виборів до Парламенту навесні, а до органів місцевого самоврядування — восени 2006р. дозволить зменшити напруженість навколо парламентських виборів і дасть шанс представникам вітчизняної еліти, які не потраплять до Парламенту, бути обраними до органів місцевої влади. Це, безумовно, підвищить якість управлінських рішень на місцях. ■

ІДЕЙНО СПОРІДНЕНИМ ДЕМОКРАТИЧНИМ ПАРТІЯМ НЕОБХІДНО ОБ'ЄДНАТИСЯ

В'ячеслав КОВАЛЬ,
заступник голови
Народного Руху України

1. Які конфігурації політичних партій (блоки, коаліції) можуть бути утворені з метою участі в парламентських виборах 2006р.?

Самодостатніми суб'єктами виборчої кампанії 2006р., з огляду на шанси подолання 3% бар'єру, можуть бути КПУ, СПУ, ПППУ, БЮТ, НСНУ, Народна партія, Партія регіонів разом з СДПУ(о) і частиною колишньої "Єдиної України". Інші політичні сили в будь-якій конфігурації не мають реальних шансів подолати 3% бар'єр, окрім гіпотетичної "Правиці" (НРУ, УНР, КУН та ін.).

Позиція НРУ стосовно формату власної участі у виборах 2006р. викладена у Зверненні позачергових XV Всеукраїнських Зборів (З'їзду) Народного Руху України до політичних партій та громадських організацій і полягає у наступному.

Ідейно спорідненим і близьким за політичною орієнтацією партіям демократичного, патріотичного та реформаторського спрямування необхідно об'єднатися у виборчий блок з єдиним виборчим списком, як на рівні виборів до Парламенту, так і на рівні виборів до представницьких органів місцевого самоврядування.

З метою реалізації цієї ініціативи НРУ пропонував провести ще в березні 2005р. спільне засідання керівних органів партій - учасниць коаліції "Сила Народу" та інших політичних сил.

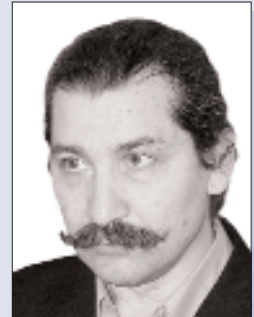
2. Якими можуть бути позитивні і негативні наслідки майбутньої виборчої кампанії, які вона несе загрози і ризики для країни?

Позитивні наслідки (у випадку перемоги "помаранчевих сил") — подальша демократизація України; активне формування української нації; участь у євроатлантичних інтеграційних процесах; соціально-економічне піднесення.

Негативні наслідки (у випадку перемоги "регіоналів і компаній") — реставрація авторитаризму "кучмівського" типу.

Загрози та ризики — збільшення залежності від Російської Федерації; провал спроб вступу до НАТО, ЄС, СОТ; політичний розкол України; міжнародний конфлікт у Криму; неkontrolьована інфляція; стагнація виробництва; соціально-психологічна депресія в суспільстві; продовження демографічного спаду. ■

НА ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРАХ 2010р. В УКРАЇНІ МОЖЕ ПАНУВАТИ ФАКТИЧНО ДВОПАРТІЙНА СИСТЕМА

Віталій КОНОНОВ,
голова Партії Зелених України

1. Які конфігурації політичних партій (блоки, коаліції) можуть бути утворені з метою участі в парламентських виборах 2006р.?

Парламентські вибори-2006 будуватимуться на основі двох "монолітних" блоків — коаліції провладних партій та коаліції опозиційних партій.

Оскільки питання про ймовірну зміну виборчого законодавства в частині підвищення прохідного бар'єру залишається відкритим, дати відповідь на питання про імовірні конфігурації виборчих блоків неможливо. В разі ухвалення Президентом або Парламентом рішення, яке б гарантувало незмінність "Закону про вибори народних депутатів України" аж до проведення наступних виборів, вона може виглядати наступним чином:

Блоки Народний Союз Наша Україна (НСНУ+УНП+ПРП+НРУ); Партія регіонів (ПР+ПСПУ+ "Держава"+ "Нова демократія"+...); БЮТ; КПУ; СПУ; НП; СДПУ(о); ПЗУ.

Або: Блоки "Наша Україна" + БЮТ; Партія Регіонів +СДПУ(о)+Трудова Україна; СПУ; КПУ; НП; ПЗУ.

2. Якими можуть бути позитивні і негативні наслідки майбутньої виборчої кампанії, які вона несе загрози і ризики для країни?

У разі підвищення прохідного бар'єру (зазначена ініціатива підтримується окремими політичними силами) основним підсумком парламентських виборів-2006р. може стати штучно спрощена структура нового складу Парламенту, де головну роль відіграватимуть дві-три мегапартії або політичні угруповання, які жодним чином не зможуть претендувати на адекватне відображення всього спектру позицій і поглядів, притаманих сучасному українському суспільству.

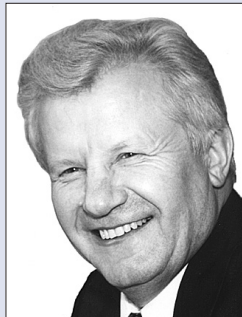
Демократія не є лише забезпеченням інтересів більшості, вона також є інструментом захисту прав меншості. Підвищення прохідного бар'єру позбавить значну частину українського електорату представництва через підтримувані нею відносно невеликі політичні партії і запрограмує деградацію демократичних інститутів.

У результаті, вже на парламентських виборах 2010р. в Україні може панувати фактично двопартійна система, подібна до американської, в якій між "владою" і "опозицією" будуть поділені сфери впливу та інтересів. На цьому демократична розбудова

демократичної держави закінчиться. Вважаю, що спроби підвищення прохідного бар'єру будуть негативно сприйняті суспільством, величезною більшістю політичних сил і можуть призвести до масштабної політичної кризи. ■

ПОКА ВОПРОСОВ БОЛЬШЕ, ЧЕМ ОТВЕТОВ

Александр МОРОЗ,
лидер Социалистической
партии Украины

1. Какие конфигурации политических партий (блоки, коалиции) могут быть созданы с целью участия в парламентских выборах 2006г.?

За год до выборов сложно с высокой степенью уверенности говорить о каких бы то ни было конфигурациях. На мой взгляд, основными субъектами избирательной гонки будут несколько политических сил. В первую очередь — Народный Союз Наша Украина. Лидерам этой политической силы придется определять со своими возможными союзниками форму взаимодействия, которая бы полностью отвечала интересам всех сторон: слияние партий или объединение в избирательный блок.

Следующий участник — партия “Батьківщина” Ю.Тимошенко. Здесь тоже возможны варианты: Ю.Тимошенко объединит усилия с “Нашей Украиной” или создаст свой блок.

СПУ пойдет на выборы самостоятельно. Такое решение было принято Политсоветом партии 9 апреля 2005г. Считаю, это абсолютно оправданный шаг. Только такая конфигурация сможет обеспечить максимальную электоральную поддержку тех политических сил, которые сегодня представляют новую власть.

Если СПУ войдет в блок “Наша Украина”, это объединение потеряет голоса Востока страны, где позиции Социалистической партии укрепляются.

Мы продолжаем наращивать свой электоральный потенциал в этом регионе и надеемся получить неплохие результаты.

Таким образом в Западном и частично Центральном регионах солидно будут представлены “Наша Украина” и Ю.Тимошенко, в Центре, на Востоке и Юге страны — СПУ.

Уже в Парламенте эти три политические силы смогут создать коалицию, которая сформирует новое Правительство и обеспечит поддержку инициатив Президента. Для В.Ющенко, полагаю, это оптимальный вариант.

В то же время, одним из серьезных участников остается Партия регионов. В каком формате эта сила вступит в предвыборную борьбу сегодня определенно сказать нельзя. В принципе, эта партия самодостаточна и обязательно будет представлена в Парламенте солидной фракцией. Прочие силы, объединившись с ней, могут только ухудшить ее результат.

Самостоятельно на выборы пойдет и КПУ, которая, даже не проводя никакой предвыборной агитации, может рассчитывать на 10% голосов избирателей.

Каким-то образом нужно определяться СДПУ(о), НДП, “Трудовой Украине”.

Однако, можно быть уверенными, что эти политические силы, пройдя в Парламент, скорее всего, сформируют оппозицию действующему Президенту.

Неопределенной на сегодня остается позиция РУХов, партии “Реформы и Порядок” В.Пинзеника, Народной партии В.Литвина, Партии промышленников и предпринимателей А.Кинаха. Самостоятельно эти силы не могут рассчитывать на победу, за исключением только Народной партии. С кем они пойдут в блоке: с “Нашей Украиной” или с Ю.Тимошенко — рано определяться.

Так что, пока вопросов больше, чем ответов.

Конечно, было бы желательно в ходе предстоящих выборов сформировать левоцентристский и правоцентристский политические блоки, не враждующие между собой, но конкурирующие в борьбе за право определять внутреннюю и внешнюю политику государства. Это стало бы прообразом европейской модели управления, к чему Украина придет обязательно.

2. Какими могут быть положительные и отрицательные последствия будущей избирательной кампании, какие она несет угрозы и риски для страны?

Положительным, думаю, будет опыт проведения выборов на пропорциональной основе. Эти выборы укажут на пробелы в новом избирательном законодательстве, что позволит его усовершенствовать. Кроме того, люди смогут выбирать отвечающую их интересам идеологию. Такой подход должен гарантировать качественно иной состав Верховной Рады, хотя бы потому, что в ней резко уменьшится количество представителей бизнеса, т.е. — приблизится решение задачи размежевания бизнеса и власти.

Предстоящая борьба станет серьезной школой для политических партий. Она создаст основы необратимости демократических преобразований в ходе избирательной кампании.

Кроме того, в Парламенте, наконец, будет создана настоящая политическая коалиция, которая, сформировав Правительство, в условиях новых конституционных взаимоотношений между ветвями власти

разделит с этим Правительством ответственность за происходящие в стране перемены.

Негативними наслідками може бути ескаляція поутихшого сьогодні протистояння Востока і Запада України. Эта тема была довольно “результативна” в период президентских выборов и может быть реанимирована некоторыми участниками предвыборной гонки.

Если говорить об угрозах и рисках, то они заключаются, в первую очередь, в попытках отказаться от реформы системы власти. Это изменило бы конфигурацию и логику выборов. Но инициаторы подобной авантюры должны понимать: в лице СПУ (и, надеюсь, не только СПУ) они встретят серьезное сопротивление, что станет еще одним фактором, характеризующим кампанию.

Определенную сложность составит и формирование на пропорциональной основе местных органов самоуправления.

А для содействия избирательному процессу “сшивки” разных кампаний в одно время будет самым тонким, сложным и ответственным делом. ■

НИНІШНЯ СИТУАЦІЯ Є ПРОДОВЖЕННЯМ ПРЕЗИДЕНТСЬКОЇ ВИБОРЧОЇ КАМПАНІЇ

Петро СИМОНЕНКО,
перший секретар
Центрального комітету
Комуністичної партії України

1. Які конфігурації політичних партій (блоки, коаліції) можуть бути утворені з метою участі в парламентських виборах 2006р.?

Ситуація, що склалася сьогодні в державі, є своєрідним продовженням президентської виборчої кампанії. Це, зокрема, використання так званої технології “подвійного кандидата”: коли партії, що представляють інтереси великого капіталу, штучно поділяються на дві частини — влада й опозиція.

Вже зараз формується суспільна думка, що нібито провладні партії — це право-націоналістичні, які підтримують Президента В.Ющенка, а опозиція — це соціал-демократи, Партія регіонів, але сьогодні їх представники не займають високих державних посад. Насправді, всі вони є партіями великого капіталу.

Постійно декларуючи принципи “прозорості та демократичності”, діюча влада паралельно й усіма засобами сприяє створенню “керованої опозиції” як механізму самозбереження. Режим Ющенка й “опозиція” Януковича — це дволикий Янус українського олігархічного державного устрою.

Єдиною реальною суспільно-політичною опозицією, яка відстоює ідеї справедливості, захищає нагальні інтереси наших людей, а не бізнес-інтереси окремих груп чи кланів, є сьогодні Комуністична

партія України. Але це брутально замовчується. Більше того, інформаційна політика будується таким чином, щоб сформувати у пересічного громадянина хибну уяву нібито всі негаразди за часів незалежності успадковані виключно від радянського часу. А теперішні “незалежні” лихварі і “зłodії в законі” та при владі — святіші за Папу Римського.

Сьогодні відверто проводиться політика штучного насаджування в Україні “двопартійної” політичної системи. Мета — поставити наших громадян в такі умови, коли вони опиняться між Сциллою і Харибдою великого капіталу та брудних політтехнологій. Власне, люди будуть позбавлені можливості вільного вибору.

Перший етап такої програми вже реалізований. До влади прийшли прозахідні та реакційно-націоналістичні політичні сили. Натомість, другий етап — створення “солом’яного опозиційного бичка” (такої собі опозиції не до системи, а до державних посад) відбувається у нас на очах.

В.Янукович, готуючись до парламентських виборів 2006р. і називаючи себе опозицією, одержує підтримку з боку тих самих закордонних держав та урядів (наприклад, в особі близького до Держдепу США Інституту Демократії тощо), які сприяли встановленню режиму В.Ющенка.

Хіба всі, в т.ч. і “демократичні” держави вже забули, що саме В.Янукович, ті, кому він слугував, і ті, хто йому прислуговував, безпосередньо причетні до фальсифікацій виборів 1999, 2002, 2004 років та Всеукраїнського референдуму 2000р.? Безпосередньо несуть відповідальність за геноцид власного народу?

А все дуже просто пояснюється. Представники українського потужного капіталу під політичним “дахом” партій і блоків тільки грають відведені їм ролі в театрі американського абсурду, який сьогодні гастролує світом: хто рядиться владою, а хто — опозицією.

2. Якими можуть бути позитивні і негативні наслідки майбутньої виборчої кампанії, які вона несе загрози і ризики для країни?

Що стосується наслідків майбутньої виборчої кампанії, то можна впевнено говорити: якщо події будуть розвиватися за тим сценарієм, про який щойно йшлося, то відлік часу неминуче піде в зворотному напрямі. Для цього досить неупереджено поглянути на політичне сьогоднішнє України і побачити, що через створення віртуальних партій спеціально під чергові вибори, великий і переважно кримінальний капітал розпорошує увагу виборців, захоплює інформаційний простір.

Зі 126 партій (а в останні місяці зареєстровано спеціально під парламентські вибори 2006р. аж 22 партії, які в більшості своїй існують лише в уяві власних засновників), тільки КПУ працює не ситуативно, від виборів до виборів, а постійно і має реальні осередки в усіх районах України

Проте, якщо в Україні буде сформований потужний Лівий Фронт (а над цим завданням Компартия активно сьогодні працює, і є всі підстави сподіватися на позитив), то вже у 2006р. наші люди й Україна як держава зможуть відчувати дійсні зміни на краще. І не ми будемо стукати у двері “європейського дому”, а Європа буде благодати нас об’єднати в спільній оселі. ■

РОЗВИТОК ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ І ВИБОРИ-2006: ПОЗИЦІЇ ЕКСПЕРТІВ

ПІДВИЩЕННЯ ВИБОРЧОГО БАР'ЄРУ ЗАКОНСЕРВУЄ НАЯВНУ ПАРТІЙНУ СИСТЕМУ

Олесь ДОНІЙ,
голова Центру досліджень
політичних цінностей

1. Які чинники найбільшою мірою впливатимуть на розвиток партійної системи в період до виборів 2006р. і яким буде цей вплив?

Впровадження пропорційної виборчої моделі

Найвагомішим стимулом подальшого розвитку партійної системи в Україні безперечно стало законодавче впровадження пропорційної виборчої моделі. Особливо вагомим буде цей чинник на низовому рівні. Якщо верхня ланка політичної еліти України мала більш-менш стійкі політичні вподобання, то місцева бюрократична номенклатура намагалася до останнього лавірувати між різними партійними інтересами. Пропорційні вибори до місцевих органів самоврядування поставлять перед чиновниками нелегке завдання партійної ідентифікації. Регіональним партійним організаціям, у свою чергу, буде нелегко встояти перед спокусою внесення заможних претендентів до списку. Цілком реальною може стати небезпека фактичної купівлі регіональними бізнес-елітами цілих відділень партій.

Небезпека двопартійної моделі

Попередня президентська кампанія (значною мірою завдяки московським політтехнологам) була зведена до конкуренції між “українокультурним” та “російськокультурним” проектами. В разі успішного формування двох мегаблоків — провладного “націонал-демократичного”, з одного боку, та опозиційного “східноукраїнського” — з іншого, парламентські вибори теоретично також можуть бути зведені до біполярного протистояння, що в перспективі може призвести Україну до край негативних наслідків.

Структуризація правоцентристського сектору

Найвагомішим чинником структуризації на правому фланзі є формування партії влади (“партії Ющенка”) Народний Союз Наша Україна (НСНУ). Ця партія влади має всі шанси, *по-перше*, монополізувати націонал-демократичний електорат, а *по-друге*, долучити конформістський електорат центральних та північних областей (електорати НДП, “Єдності”, певною мірою СДПУ(о) та інших). Уявний союз УНП-НРУ-“Собор” жодної альтернативи такому мегаблоку скласти не зможе, і, в разі утворення, розділить долю програшного “Національного Фронту”. Реальною альтернативою такому блоку може бути Ю.Тимошенко. Саме вона є реальною потенційною альтернативою В.Ющенкові і теоретично її блок (куди могли б увійти вже не лише “Собор”, а й УНП) міг би стати альтернативою “партії губернаторів” — НСНУ. Якщо розчарування в оточенні В.Ющенка (П.Порошенко, О.Зінченко, М.Томенко, Є.Червоненко, Р.Безсмертний) буде асоціюватися саме з В.Ющенком, то Ю.Тимошенко зможе стати центром тяжіння сил, які належать до “помаранчевого” табору або співчували йому, але розчаровані політикою нової влади. Блок Ю.Тимошенко міг би на рівних тоді конкурувати з НСНУ. А якщо БЮТ візьме стільки ж місць у Парламенті, скільки й НСНУ (а то ще й випередить його), то це означатиме, що перед Ю.Тимошенко відкриється дорога до наступних президентських виборів.

Формування “східноукраїнської опозиції”

Опозицію, яка нині формується навколо Партії регіонів та СДПУ(о), можна назвати “східноукраїнською”. Фактично В.Янукович та В.Медведчук ведуть боротьбу лише за збереження частини “електорату В.Януковича” на попередніх президентських виборах (нехай більшої частини, але лише частини). Електоральне поле цієї опозиції дедалі більше звужується та набуває відверто регіонального забарвлення. Потенціалу “східноукраїнської опозиції” цілком вистачає, щоб досить вагомо бути репрезентованою в майбутньому Парламенті, але абсолютно недостатньо для боротьби за більшість у Парламенті. Спробувати зіграти “велику гру” для цієї опозиції, тобто спробувати розширити електорат і боротися за перемогу, можна лише в разі заміни В.Медведчука та В.Януковича на посадах голів партій і пошуку нових лідерів та нових підходів, але ні СДПУ(о), ні Партія регіонів до такої радикальної зміни не готові.

Відсутність спільного лівоцентристського проекту

Теоретично, за перемогу на парламентських виборах міг би поборотися новий лівоцентристський проект (своєрідна лівоцентристська “Наша Україна”). Але для цього слід було б до нього долучити поміркованих та ідейно лівих прихильників помаранчевих (насамперед, СПУ, поміркованих кучмістів (у першу чергу, “народників” В.Литвина) та долучити не дуже скомпрометований східноукраїнський бізнес (групу В.Бойка (завод ім.Ілліча), того ж таки С.Тігіпка). Теоретично, такий проект міг би і справді стати “третьою силою” та вклинитися в боротьбу між “нацдемами”, які орієнтуються на В.Ющенка та Ю.Тимошенко, з одного боку, та “східноукраїнцями” Януковича-Медведчука — з іншого. Надалі з такого проекту міг би вийти прототип потужної української соціал-демократії.

Але це можливо лише в теорії. Практично фігуранти такого фантастичного проекту між собою домовитися не зможуть, а отже — кожен боротиметься за участь, а не за перемогу. СПУ має досить стабільний електорат, який, згідно з результатами соціологічних досліджень, поки що важкувато зрушити як у бік зменшення, так і в бік збільшення. Що стосується В.Литвина, то його власного потенціалу достатньо, щоб провести невеличку партію або блок до Верховної Ради, але недостатньо, щоб стати популярним лідером. Тому він шукатиме потужних партнерів (які, з огляду на його характер, можуть виявитися з будь-якого флангу).

2. Які теми, проблеми стануть ключовими для виборчої кампанії 2006р.?

Партійні структури засвідчують певний консерватизм у підходах до виборця, тому можна очікувати застосування всього ідеологічного інструментарію. Інша справа, що не всі теми, які рекламуватимуться, знаходитимуть очікувану реакцію у виборців.

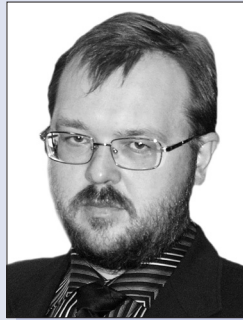
Можна прогнозувати, що у 2006р. не падатиме популярність антиолігархічної та антикорупційної теми, і тут в абсолютному вииграші є партії В.Ющенка та Ю.Тимошенко. У випадку використання ними нелюбові населення до крупного капіталу та проведення кількох показових процесів, можна очікувати утримання рейтингу популярності провладними партіями. У свою чергу, опозиція (Партія регіонів та СДПУ(о)), поставлені в позицію захисту, будуть змушені постійно виправдовуватися. Це певною мірою сконсолідує їх східноукраїнський електорат, але для решти вони залишатимуться “партіями захисників корупціонерів”. Так само будуть експлуатуватися знов і мовнокультурні питання, але вони не працюватимуть на розширення електорального поля партій — ініціаторів цієї теми. Знову будуть спроби використати записи М.Мельниченка, але помітною є втома суспільства від “касетного скандалу”, тому так само можна передбачати, що й цей “постріл” буде холостим.

Теоретично, можна було б припустити наявність сили, яка б критикувала і колишні прокучмівські, а нині опозиційні сили (за корупцію та нехтування демократією) та нову владу (тим більше, що кількість зловживань новою владою збільшується блискавично. Одне брутальне нехтування Конституцією України депутатами-сумісниками чого вартує). Але така сила мусила б з’явитися, *по-перше*, з середовища “помаранчевих”, *по-друге* — з новими обличчями, *по-третє* — як безкомпромісна і така, що не знаходилася на короткому повідку в більш потужних гравців. Однак такої нової сили немає і не передбачається.

3. Як Ви оцінюєте перспективи внесення змін до Закону України “Про вибори народних депутатів України” і якими вони будуть?

Ініціативи про збільшення прохідного цензу для партій висуває частина президентського оточення. Влада, користуючись сприятливою електоральною кон’юнктурою, хоче збільшити свою присутність у Парламенті та відсікти в такий спосіб новонароджені політичні сили. Для влади вигідно, щоб опозиція асоціювалася з дискредитованим В.Януковичем (або у вигляді Партії регіонів або у вигляді блоку зі ще більш одіозною СДПУ(о)).

У разі такого сценарію, Україна отримає прогнозований Парламент — НСНУ, БЮТ (у випадку окремого балотування), Партія регіонів (або блок разом з СДПУ(о) та дрібнішими партнерами), СПУ, КПУ, можливо, блок В.Литвина (хоча він як нелюбитель ризику швидше може увійти до чиеїсь команди). Решта потенційних гравців, боячись ризику, змушена буде долучатися до сильніших гравців. Такий сценарій є небезпечний через кілька моментів. *По-перше*, Україна засвідчить, що всередині політичної еліти не можна укласти угод, бо вони порушуватимуться відразу при сприятливій кон’юктурі. Адже мажоритарники проголосували за пропорційний закон, якраз за умови зменшення виборчого бар’єру з 4% до 3%. *По-друге*, опозиція буде окреслена лише колом малопривабливих Регіонів-СДПУ(о) та КПУ, що законсервує партійну систему в Україні. Варто нагадати, що в Росії остаточне закріплення авторитаризму відбулося саме внаслідок підвищення виборчого бар’єру та відсікання ліберальної опозиції від Парламенту. ■

**ПОШИРЕННЯ НАБУВАЮТЬ СИНТЕТИЧНІ
ПАРТІЙНІ ІДЕОЛОГІЇ**

Андрій ЄРМОЛАЄВ,
директор Центру соціальних
досліджень "Софія"

**1. Які чинники найбільшою мірою впливатимуть на
розвиток партійної системи в період до виборів
2006р. і яким буде цей вплив?**

2005-й передвиборний рік можна умовно поділити на два етапи, пов'язані з розвитком партій у контексті підготовки до виборів 2006р.

Перший — зміцнення партійних структур, розгортання мереж у регіонах і посилення іміджевої роботи (партійний брендинг). У цей же період завершиться оформлення численних новостворених партій, що реєструвалися саме під виборчу кампанію. Усе це займе час до вересня 2005р. Більша частина партій та їх інвесторів розглядають цей етап як час для превентивного моніторингу своїх можливостей, оцінку шансів і ризиків самостійної участі у виборах. Водночас слід враховувати, що більша частина нових партійних проектів (особливо тих, що реєструвалися наприкінці 2004 — початку 2005рр.) розглядалися їх творцями як механізм для самостійного позиціонування (політичного, ідеологічного, фінансового) під час наступного етапу — передвиборного блокування.

Другий етап — розгортання передвиборної роботи, орієнтованої на вибори-2006, буде пов'язаний з блокуванням партій та визначенням стратегій на самостійне позиціонування для тих із них, що мають реальні шанси подолати виборчий бар'єр, спираючись лише на ресурси та можливості однієї партійної структури.

Вирішальне значення при підготовці до другого етапу матимуть:

- ❖ особистісний ресурс команди партійних лідерів;
- ❖ наявність працездатної регіональної партійної мережі, спроможної забезпечити участь партії у регіональних виборах, та залучення в якості союзників представників регіональної еліти;
- ❖ медійний та електоральний ресурси (інструменти впливу та визначені соціальні групи і прошарки, на інтереси яких орієнтована партія);
- ❖ фінансовий ресурс, достатній для матеріального забезпечення партійної і штабної структури проведення кампанії на всіх рівнях (район-місто-регіон-загальнонаціональний формат).

Важливого значення набуде боротьба за вплив на місцеві представницькі органи (від сільрад до облрад) вже у 2005р., оскільки політизація регіонів і посилення

впливу місцевих елітних груп серйозно впливатиме на хід підготовки до виборів.

Значення передвиборних програм буде обмежене форматом "Новий курс — альтернатива". Дискурс багато в чому відтворить ситуацію президентських виборів 2004р., коли основні кандидати протиставляли різні версії нової політики (на відміну від виборів 1999-2002рр., коли зберігався дискурс "майбутнє — проти минулого").

Для партій надзвичайно важливими є реалізація положень політичної реформи і збереження партійного принципу виборчої системи до Верховної Ради та органів місцевого самоврядування.

Водночас, можна прогнозувати, що вже у 2006р. ми станемо свідками політичної "концентрації та централізації" — формування об'єднаних всеукраїнських партійних структур. Основою цього стане передвиборне блокування, ідеологічна та політична спорідненість, наявність мережі представництв в органах місцевого самоврядування. Наприкінці 2006р. матимемо 8-10 впливових партійних структур, що спираються у своїй діяльності на представницьку владу "по вертикалі" і мають впливову фракцію в Парламенті. Винятком стануть окремі партії регіонального масштабу, інтереси та вплив яких обмежений окремою областю чи регіоном (наприклад, АР Крим, Одеська область, Харківська, Львівська *etc.*)

**2. Які теми, проблеми стануть ключовими для
виборчої кампанії 2006р.?**

Партійне будівництво останніх років свідчить: класичні ідеології потроху поступаються ідеологіям синтетичним, що вбирають у себе гасла та положення кількох відомих ідейних течій. Особливістю синтетичних ідеологій є і те, що вони орієнтовані на кон'юнктуру поточних соціально-економічних і політичних проблем, оскільки орієнтовані на масового виборця. Цим пояснюється популярність "народного бренду", який використовується з "українською специфікою" — не як бренд національно-демократичної партії з ліберальною програмою, а як бренд "масової партії", що орієнтована на поточний соціальний популізм і патерналістську риторіку.

Зміщення партій у бік синтетичних ідеологій визначатиме і характер передвиборної тематики. Це буде мікс з ідей "нового патріотизму" (численні народні блоки та різні "України") та гострих проблем сьогодення.

Враховуючи характер і динаміку проблем, що постають на початку 2005р., виборча кампанія 2006р. буде пов'язана з тематикою "економічної справедливості" і захисту вітчизняного виробника, стабільністю цін і доходів, збільшенням доходів місцевого самоврядування та справедливого перерозподілу держбюджету на користь регіонів. Не виключена також радикалізація проблеми розвитку регіонів — "економічна федералізація" як протипага Центру.

Вірогідна популярність ідей антиглобалізму (як протипага вступу до СОТ) та ідеї неприєднання (анти-НАТО — як протипага зближенню з Північно-атлантичним альянсом).

Не виключаю також, що нового змісту набуде ідея боротьби з корупцією, оскільки є висока вірогідність того, що виборча кампанія проходитиме "брудно" — з використанням економічного компромату як на

колишніх, так і нинішніх держчиновників, на фоні розслідування резонансних справ, пов'язаних з економічними порушеннями.

Активно буде використовуватися такий прийом, як склад майбутнього Уряду (згідно із змінами до Конституції, майбутній Парламент формуватиме склад Уряду-2006).

3. Як Ви оцінюєте перспективи внесення змін до Закону України “Про вибори народних депутатів України” і якими вони будуть?

Фактично йдеться про дві ключові проблеми: імперативний мандат і виборчий бар'єр. Є підстави стверджувати, що імперативний мандат може бути переглянутий, а виборчий бар'єр — підвищений.

Зрозуміло, що радикальне підвищення бар'єру (5% і більше — для партій, 7% і більше — для блоків) виглядає привабливо для двох сил — провладного НСНУ та опозиційного альянсу Партія регіонів-СДПУ(о), оскільки дозволяє швидко перерозподілити Парламент та посилити лави своїх передвиборних блоків. Але навряд чи це піде на користь партійному розвитку, враховуючи, що чимало сталих партійно-політичних команд забезпечують політичний плюралізм і багатополосність вітчизняної політики, і позбавляти їх шансів на успіх на виборах — не на користь парламентській демократії. Крім того, новій владі слід враховувати, що спроба підняти бар'єр для партій до 5% чи навіть більше відсотків може призвести до суттєвого загострення політичної ситуації та зростання лав опозиції.

Враховуючи велику напругу, що виникне в Парламенті під час обговорення показника бар'єру, вважаю реальним підвищення бар'єру для партій на 1% (тобто, повернення до 4%) і для блоків — 6-7%. ■

ГОЛОВНЕ ПРОТИСТОЯННЯ СПОСТЕРІГАТИМЕТЬСЯ В СИСТЕМІ КООРДИНАТ “ВЛАДА ТА ОПОЗИЦІЯ”

В'ячеслав КРУК,
директор Інституту сталого
розвитку (м.Одеса)

1. Які чинники найбільшою мірою впливатимуть на розвиток партійної системи в період до виборів 2006р. і яким буде цей вплив?

Україна досі влаштована за принципом революційної доцільності. Це стосується як політикуму, так і системи влади. Замість опозиції у нас досі контрреволюціонери різного ступеню шаленості, а представники нової влади наразі більше подібні до комісарів, ніж до респектабельного чиновництва.

Розвиток партійної системи — це один із способів сформувати провладну коаліцію нового типу, мета якої не боротьба, а ефективне управління країною.

Тому при будівництві партійної коаліції на вибори 2006р., необхідне залучення регіональних еліт нового типу. Завдання цих еліт — дати новій владі можливість бути більш ефективною в проблемних регіонах країни. Ці еліти мають користуватися безумовною підтримкою населення, розуміти ситуацію в центрі та виступати своєрідним містком між Києвом і своїми регіонами.

Якщо йдеться про партійну систему — то суттєвим буде розвиток партійного будівництва та діяльності партійних осередків на місцях, адже зараз фактично кожна область виявляє свою специфіку, яку потрібно враховувати вже зараз, і кожна партія або блок повинні будуть “виставити боєздатні загони”, які могли б організувати саме місцеву діяльність партії. Потрібно зауважити, що лівова частка прихильників партії формується завдяки діяльності місцевого осередку.

Найвагомішим чинником найширшого змісту можна назвати загальні економічні умови в державі з наближенням кампанії. Нинішня влада сформувала потужний пласт цілей, і від успіхів досягнення цих цілей залежить кон'юнктура самої передвиборної кампанії, оскільки, безумовно, нищівній критиці буде піддаватися діяльність влади та загальний стан розвитку держави. Заявлені ініціативи Уряду, пов'язані з ними можливості мають визначний потенціал, який буде об'єктом позиціонування і влади, і опозиції під час кампанії.

Вагомим чинником виступатиме також спроможність партій — основних політичних сил — створити переконливі альянси та союзи, їх здатність акумулювати основні сегменти електорату. Сьогодні це такий суперечливий процес, що його годі прогнозувати, однак небезпечним може бути велике число самостійних гравців, які будуть подрібнювати та розпорошувати електорат. Невіддільно пов'язаний із цим чинник — спроможність партій та політичних кіл виявити основних політиків, лідерів перегонів, які уособлять позиції політичних сил.

2. Які теми, проблеми стануть ключовими для виборчої кампанії 2006р.?

Не буду оригінальним, якщо скажу, що все буде точитися навколо протистояння в системі координат “влада та опозиція”, і крізь цю тему протистояння

будуть розглядатися всі можливі теми та проблеми. Серед останніх можна назвати геополітичні та міжнародні — як тільки Росія виробить більш-менш зрозумілу для себе і для нас позицію щодо України, а діяльність Президента та Уряду дозволить судити про перші результати нової зовнішньої політики. Її успіхи чи поразки будуть вимірюватися за багатьма, часто протилежними показниками, враховуючи суперечливість орієнтацій населення країни.

Прагматика економічного розвитку країни — від рівня доходів громадян (у першу чергу, пенсіонерів) до курсу національної валюти, рівня ВВП та стану в різних галузях народного господарства — буде розглядатися насамперед крізь призму соціальної проблематики. Традиційні лівоцентристські орієнтації населення повинні будуть пройти випробування соціальним бюджетом та нищівною соціальною критикою опозиції. Порівнюватися буде все крізь призму “старого” та “нового” — і це буде серйозним випробуванням.

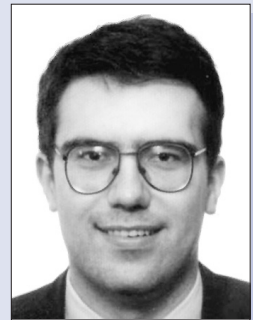
Одна з важливих тем буде зумовлена випробуванням сепаратизму, крізь горнило якого довелося пройти Україні минулої кампанії. Звичайно, ні сам сепаратизм, ні будь-які заклики до від’єднання не стали серйозним тлом для дій, однак надзвичайною проблемою для наступних виборів буде питання місцевого самоврядування, самоуправління в найдемократичнішому розумінні цього терміну. Вже зараз ми бачимо різницю інтересів місцевих громад, яка мусить дістати своє логічне завершення у вигляді гармонійної моделі розвитку усієї країни. Це не політична проблема, а проблема саме самоврядування — здатності людей мати значні важелі впливу на владу та впливати на прийняття рішень на місцевому рівні.

3. Як Ви оцінюєте перспективи внесення змін до Закону України “Про вибори народних депутатів України” і якими вони будуть?

Про них говорити досить важко, адже вагомим фактором стане ще й сам перебіг кампанії. За великим рахунком, найбільшим позитивом було б остаточне складання “кількапартійної” системи, за якої відбувся б розподіл основних симпатій між кількома основними політичними силами, які б акумулювали головні ідеологічні вподобання населення. При цьому важливо, щоб більшість була у новій владі — тільки тоді виникне можливість реального облаштування країни за європейськими стандартами.

Стисло: позитивні наслідки внесення змін — остаточне складання нової політичної системи з усіма особливостями післяреформної реальності; негативні — поглиблення непорозумінь з окремими регіонами (втім, за будь-яких умов такі тенденції потрібно усувати) та ризик розміняти вибори на популістські гасла.

ЧИ ВІДБУДЕТЬСЯ “ВЕЛИКА КОАЛІЦІЯ ВЛАДИ”?

Ростислав ПАВЛЕНКО,
завідувач кафедри політології
Національного університету
“Києво-Могилянська академія”

1. Які чинники найбільшою мірою впливатимуть на розвиток партійної системи в період до виборів 2006р. і яким буде цей вплив?

(1) **Виборче законодавство.** А саме:

- ❖ пропорційна система, яка сприятиме формуванню блоків, здатних залучити достатню для подолання виборчого бар’єру кількість голосів (зважаючи на порівняно низький бар’єр, а також “технологічні” розрахунки щодо відбирання голосів, формування комісій тощо можна прогнозувати достатньо велику кількість таких утворень);

- ❖ вимога наявності зареєстрованих місцевих осередків для представництва у формуванні відповідних виборчих комісій і для участі в місцевих виборах — сприятиме розбудові місцевих осередків, зокрема шляхом заохочення вже існуючих у певній місцевості осередків, співпраці з бізнесом, місцевим істеблшментом, авторитетними особистостями;

- ❖ пропорційна система на місцевому рівні, яка сприятиме “опартійненню” місцевого істеблшменту та бізнесу, появі (чи зміні конфігурації існуючих) фракцій у місцевих радах до кінця 2005р., початку розгортання соціальних програм “від партій” ближче до кінця року, реклами такої діяльності партій.

(2) **Ставлення громадян до політичних партій і їх лідерів.** Зокрема, від того, скільки громадян будуть готові голосувати окремо за “партію Ющенка” і “партію/блок Тимошенко”, залежатиме, чи збудеться побажання Президента про велику коаліцію влади на виборах: якщо БЮТ набиратиме, за опитуваннями громадян, щораз більше відсотків, то прем’єр Ю.Тимошенко може вирішити балотуватися самостійно. Аналогічно, ставлення громадян до нової опозиції чи “нейтральних” партій визначатиме, чи блокуватимуться вони між собою, і яка буде структура цих блоків. “Нові аутсайдери”, на зразок СДПУ(о), шукатимуть можливості для блокування, тоді як Партія регіонів намагатиметься йти сама (або у блоці із спорідненими за походженням дрібними партіями, як-от “Держава”, “Нова демократія” і т.п.).

(3) Уявлення громадян і політичних діячів про найбільш важливі питання порядку денного в Україні. Зважаючи на важливість соціальних проблем, партії правлячої коаліції говоритимуть про соціальні успіхи, партії нової опозиції шукатимуть помилок, попереджатимуть про наявні чи удавані загрози для добробуту, використовуватимуть негативні моменти (на зразок зростання цін — або, навпаки, методів Уряду в боротьбі з таким зростанням). Важливим питанням буде також єдність суспільства. Нова опозиція порушуватиме питання про (нібито) розкол у суспільстві, висуватиме вимоги федералізації, а також “ідентифікаційні” питання: мови, “зв’язків з Росією”, церкви тощо. Це обмежуватиме їх електоральні можливості, але дозволить максимально використати потенціал “своїх” виборців.

2. Які теми, проблеми стануть ключовими для виборчої кампанії 2006р. ?

(1) Питання соціального розвитку і рівня життя. Чи виправдала нова влада сподівання? Чи буде вона більш переконливою, ніж опозиція, що вказуватиме на її помилки?

(2) Питання єдності країни. Що важливіше: почуття належності до єдиної країни чи “регіональні особливості”? В разі успіху соціальної політики Уряду кількість “україноскептиків” зменшуватиметься; в разі серйозних помилок у соціальній сфері може виникнути (і бути використаним опозицією) синдром “ображених регіонів”: недотримання соціальних обіцянок тлумачитиметься як зневага до Сходу і Півдня, несправедливий розподіл доходів між регіонами.

(3) “Ідентифікаційні” питання. Для максимального використання “свого” електорату (а в суспільстві емоційний слід від президентських виборів і Помаранчевої революції є надто сильним, аби сподіватися на значні переходи виборців від підтримки партій правлячої коаліції до підтримки опозиції), партії нової опозиції використовуватимуть відроджені під час президентської кампанії міфи (“прозахідна влада”), стереотипи (“зв’язки з Росією”, “захист від Америки”) і питання (російська мова).

(4) Як бачимо, дві з трьох груп питань можуть диктуватися опозицією. При цьому, є цілком імовірним, що партії правлячої коаліції зможуть запропонувати

суспільству нові теми для обговорення, намагаючись відійти від стереотипів, нав’язаних кампанією 2004р. Однак успішність таких спроб залежатиме від якості партійного будівництва та рівня довіри до влади (залежно від її успіхів).

3. Як Ви оцінюєте перспективи внесення змін до Закону України “Про вибори народних депутатів України” і якими вони будуть?

Можливі спроби підвищити прохідний бар’єр (до 5%). Однак успішність таких спроб залежатиме від оцінки основними гравцями своїх шансів на виборах. У підвищенні бар’єру зацікавлені “Наша Україна” і БЮТ, однак не зацікавлені практично всі інші. Тому зміна бар’єру маловірогідна. Натомість можливі деякі технічні зміни Закону — з урахуванням досвіду кампанії-2004 (стосовно роботи виборчих комісій, контролю за чесністю виборів, підрахунку голосів тощо).

“ЕФЕКТИВНЕ ЧИСЛО ПАРТІЙ” ДЛЯ УКРАЇНИ СТАНОВИТЬ НЕ МЕНШЕ 5-6

Володимир ФЕСЕНКО,
голова правління
Центру прикладних політичних
досліджень “Пента”

1. Які чинники найбільшою мірою впливатимуть на розвиток партійної системи в період до виборів 2006р. і яким буде цей вплив?

Перший чинник впливу — перехід до пропорційної виборчої системи. Політична теорія і міжнародна практика свідчать, що перехід до пропорційної виборчої системи сприяє фрагментації партійної системи. Про це свідчить стрімке зростання кількості партій, яке спостерігалось останнім часом (за законом, право участі в парламентських виборах матимуть лише ті партії, які зареєстровані не пізніше, ніж за рік до виборів). У 2002-2003рр. після ухвалення Закону “Про політичні партії в Україні” і жорсткої перевірки виконання вимог цього закону, яку здійснило Міністерство юстиції, відбулося певне скорочення кількості партій. Але зараз вона знову зросла до 126.

Водночас слід мати на увазі, що реальні шанси на подолання 3% бар’єру сьогодні мають лише 6-7 політичних сил (за даними соціологічних опитувань). Теоретичні шанси (в разі інтенсивної рекламної та інформаційної кампанії) можуть з’явитися ще у 2-3 політичних сил (партій або блоків). У політології є таке поняття — “ефективне число (кількість) партій”, яке визначає кількість партій (політичних сил), що беруть реальну участь у боротьбі за владу. Цей показник розраховується за результатами парламентських виборів. За результатами березневих 1998р. виборів до Верховної Ради України, в загальнодержавному виборчому окрузі ефективне число партій

у нас становило 10,6, у 2002р. — 7,8. Для порівняння: в більшості ліберальних демократій цей показник коливається від двох до шести. На зменшення ефективного числа партій може вплинути підвищення виборчого бар'єру. Хоч і за умов 5% бар'єру шанси на його подолання матимуть 5-6 партій (виборчих блоків).

За дослідженнями відомого американського політолога Аренда Лійпхарта, на розвиток партійної системи впливає кількість і ступінь гостроти проблем, які є джерелами значимих політичних розбіжностей у суспільстві. Основні види суспільних розбіжностей А.Лійпхарт назвав “проблемними вимірами” і виокремив такі їх групи: соціально-економічні, релігійні, культурно-етнічні, “місто-село”, підтримка режиму, зовнішньополітичні, постматеріалістичні (конфлікт навколо нових цінностей, що мають нематеріальне підґрунтя). Найбільш істотним розбіжностям А.Лійпхарт надавав чисельне значення 1, менш істотним — 0,5. Дослідження А.Лійпхарта виявило наявність взаємозв'язку між кількісним показником проблемних вимірів і числом ефективних партій. З'ясувалося, що в середньому число ефективних партій сягає кількості проблемних вимірів плюс один. За моєю оцінкою, кількість проблемних вимірів для України сьогодні становить 4,5 (соціально-економічні розбіжності — 1, релігійні — 0,5, культурно-етнічні — 1, “місто-село” — 0,5, підтримка режиму — 1, зовнішньополітичні — 0,5, постматеріалістичні — 0). Таким чином, число ефективних партій для України навряд чи буде меншим, ніж 5-6.

Другий чинник впливу на розвиток партійної системи до виборів 2006р. — зміна політичного режиму. Провладні й опозиційні партії помінялися місцями, це призвело до того, що доля більшості центристських (колишніх провладних) партій опинилася під загрозою. Вони ще не знайшли (і, можливо, не знайдуть) свого місця в новій політичній системі. З іншого боку, вже спостерігається намагання сформувати нову партію влади — “Народний союз “Наша Україна”.

Третій чинник — інерційний вплив минулорічних президентських виборів. Найбільші шанси матимуть ті політичні сили, які асоціюються з В.Ющенком і В.Януковичем — головними конкурентами у боротьбі

за пост Президента на виборах 2004р. Це підтверджується і соціологічними опитуваннями.

Четвертий чинник — конституційна реформа, можливий перехід до парламентсько-президентської форми правління. Якщо рішення з конституційної реформи не буде скасовано і вступить у силу, то ціна парламентських виборів значно зросте. Вони впливатимуть на наступне формування виконавчої влади в країні, а не лише на розподіл депутатських мандатів. Зросте й ціна місцевих виборів, за результатами яких формуватиметься виконавча влада в областях і районах, а не лише в містах.

2. Які теми, проблеми стануть ключовими для виборчої кампанії 2006р.?

Ключова проблема — оцінка дій нової влади, її ефективності, справедливості, демократичності, виконання нею передвиборних обіцянок 2004р.

По-друге, знову буде спроба зіграти на етнокультурних (зокрема, мовних) і регіонально-політичних протиріччях, які існують в українському суспільстві.

Деякі політичні сили будуть “розкручувати” проблемні зовнішньополітичні питання (тему НАТО, україно-російських відносин). Але скоріше за все це не матиме суттєвого успіху.

3. Як Ви оцінюєте перспективи внесення змін до Закону України “Про вибори народних депутатів України” і якими вони будуть?

Спроби внесення змін до Закону України “Про вибори народних депутатів України” будуть майже напевно. Насамперед це стосується підвищення виборчого бар'єру — найвірогідніше, до 5%. Хоча можливий інший варіант — для партій виборчий бар'єр буде встановлений на рівні 4-5%, для виборчих блоків — 7% або навіть 10%.

Із врахуванням досвіду минулорічних президентських виборів можуть бути внесені зміни, що стосуються процедурних питань формування та діяльності виборчих комісій, регламентації передвиборної агітації, протидії “брудним” виборчим технологіям. Враховуючи збільшення кількості зареєстрованих партій, можна очікувати посилення механізмів відбору (умов для реєстрації) учасників виборів.

Можливими є спроби хоча б частково відкрити виборчі списки або окреслити регіональні квоти в цих списках. Найбільш оптимальним варіантом був би поділ виборчого списку на загальнонаціональну та регіональні частини. Але, судячи з нинішньої ситуації у Верховній Раді, навряд чи це станеться. До ідеї регіональних виборчих списків скоріше за все повернуться після виборів 2006р.

Не можна виключати спроб хоча б часткової ревізії пропорційного принципу виборів. Але зробити це буде практично неможливо. *По-перше*, цьому заважатиме закріплення пропорційної системи виборів народних депутатів у Конституції України. *По-друге*, навіть якщо конституційна реформа буде скасована, то ці спроби можуть блокуватися президентським вето. “Нашій Україні” сьогодні пропорційна система виборів є вигідною, і вона її захищатиме. Слід враховувати й політичну деморалізацію депутатів-мажоритарників. Вони зараз не готові до організованого захисту своїх інтересів. ■

ТЕХНІЧНІ ПАРТІЇ У ВИБОРЧОМУ ПРОЦЕСІ: РОЛЬ І НАСЛІДКИ УЧАСТІ

Олег БЕРЕЗЮК,
голова Київського юридичного товариства

Аналіз попередніх виборчих кампаній, нинішньої ситуації в країні та виборчого законодавства дозволяють припустити, що однією з великих політичних проблем з істотними юридичними наслідками може бути участь у майбутніх виборах так званих технічних партій (хоча їх точніше іменувати технологічними, оскільки вони є однією із складових відповідних виборчих технологій).

Як свідчать останні парламентські та президентські вибори, участь технічних кандидатів та партій стала невід'ємним елементом вітчизняного виборчого процесу.

Як і більшість “брудних” технологій, використання технічних суб'єктів виборів зародилося, пройшло випробування і вдосконалилося на виборах у мажоритарних округах — коли у виборчому процесі брали участь кандидати, метою яких була не власна перемога, а забезпечення перемоги чи поразки іншого кандидата. На початку застосування таких технологій це були кандидати з однаковими прізвищами, що виборці виявляли лише в бюлетенях. З кожним наступним виборчим процесом функції технічних кандидатів істотно розширюються.

У чому полягає небезпека застосування технічних партій у виборчому процесі

Дехто з провідних вітчизняних політиків вважає, що так звані технічні партії не будуть становити небезпеки на майбутніх парламентських виборах, оскільки вони заздалегідь приречені на поразку і не є реальними конкурентами на виборах. З цим можна погодитися, якщо дивитися на проблему лише з точки зору подолання певною партією прохідного бар'єру. Разом з тим, перед технічними партіями, як і їх попередниками — технічними кандидатами, завдання проходження до Парламенту не стоїть. Вони мають забезпечити прохід до Парламенту інших партій чи блоків. Саме в тому, що такі партії борються не за свою, а за чужу перемогу або ж добиваються чистієї поразки, і криється їх головна небезпека. У першому випадку такі партії виконують роль не передбаченого законом засобу ведення виборчої кампанії, у другому — роль виборчого кілера. І в обох випадках — порушують основні засади виборчого законодавства.

Технічні партії призначені для ведення подвійної гри, їх участь у виборчій кампанії має два рівні — офіційний та неофіційний. При цьому, офіційний рівень виступає прикриттям для неофіційного. Таким чином, участь у виборчій кампанії технічних партій суперечить принципам виборчого процесу. Основне

фінасування таких партій, як правило, здійснюється нелегально, до участі у своїй кампанії вони більшою мірою залучають не своїх прихильників, а визначених іншими суб'єктами осіб. Маючи зовсім інші, ніж передбачені законом цілі, діючи з ігноруванням основних засад виборчого процесу (зокрема, законності, публічності та відкритості), вони провокують “виборчу гру” поза встановленими законом правилами. Крім того, такі партії штучно змінюють зміст політичної складової виборів, дезорганізують виборчий процес, ускладнюють організацію та проведення виборів, збільшують фінансові витрати з Державного бюджету на вибори.

Таким чином, технічні партії — це штучно створені і не передбачені законом виборчі привілеї для, м'яко кажучи, недобросовісних учасників виборчого процесу.

Виходячи з величезної кількості політичних партій в Україні, значна кількість яких поспішно створювалася саме останнім часом (лише за перші три місяці 2005р. Міністерством юстиції зареєстровано 22 нові партії), рівня розвитку демократії та рівня політичної культури і виборчих традицій, **можна прогнозувати масовану участь таких партій у майбутніх парламентських виборах.** При цьому видається ймовірним, що відбудеться зміна основних суб'єктів залучення технічних

партій до виборчого процесу: якщо дотепер це була прерогатива влади, яка в такий спосіб боролася за самозбереження, то на наступних виборах їх можуть активно використовувати політичні сили, які відноситимуть себе до опозиції. Це зумовлюється насамперед тим, що названі сили звикли до такого застосування — будучи донедавна при владі, вони, власне, й запровадили та успішно експлуатували цю технологію. А головне, така технологія (за відсутності звичного для них адміністративного ресурсу) створить їм додаткові можливості для успішного ведення виборчої кампанії. Вони мають достатні фінансові, медійні та інші ресурси для залучення у виборчий арсенал технічних партій. Не виключається використання таких партій і провладними суб'єктами виборчого процесу.

Завдання технічних партій у парламентській виборчій кампанії

Головними завданнями технічних суб'єктів виборів на майбутніх парламентських виборах можуть бути наступні.

Перше і головне завдання — забезпечення потрібного для патронів таких партій контролю у виборчих комісіях. Це досягатиметься шляхом делегування цими партіями своїх представників до виборчих комісій — Закон України “Про вибори народних депутатів України”, який має набути чинності з 1 жовтня 2005р., передбачає, що склад територіальних та дільничних виборчих комісій формується за поданнями відповідних керівних органів партій (блоків) — суб'єктів виборчого процесу.

Участь у формуванні складу виборчих комісій дозволить їм впливати на прийняття комісіями рішень, а за певних обставин і блокувати їх діяльність (скажімо, організовано не з'явитися на засідання комісії, щоб унеможливити її роботу при прийнятті певних рішень). Певною мірою це вже було “обкатоно” на президентських виборах, коли членів виборчих комісій, які були прихильниками провладного кандидата, виявлялося на кілька порядків більше, ніж їх колег, які представляли інтереси всіх опозиційних кандидатів разом узятих. Тому запроваджений порядок формування виборчих комісій для проведення повторного голосування 26 грудня 2004р. з виборів Президента України, який передбачав нове формування складу комісій і встановлював однакову чисельність членів комісії від обох кандидатів, був абсолютно необхідною умовою забезпечення проведення голосування відповідно до закону. Якби цього зроблено не було, то на чесні вибори навряд чи можна було б розраховувати. Члени комісій організовано не з'являлися на засідання комісій, уникали процедури підписання протоколів про результати голосування тощо — це також випробувані на останніх президентських виборах технологічні способи впливу на виборчий процес, які можуть використовуватися на наступних виборах.

Щоб унеможливити чи, щонайменше, мінімізувати застосування таких способів, **необхідно передбачити законодавчі запобіжники, які унеможливлять участь технічних партій у формуванні виборчих комісій.** Зокрема, це може бути закріплення в Законі положення, згідно з яким участь у формуванні складу виборчих комісій матимуть право брати лише представники тих партій, які сьогодні представлені в Парламенті (як аргумент проти цього може висуватися теза про порушення рівності суб'єктів виборчого процесу).

Можливі й інші варіанти, які б убезпечили виборчі комісії від представників штучних суб'єктів виборчого процесу, якими поза всяким сумнівом є технічні партії.

Друге завдання: здійснення контрагітаційної діяльності (“чорного піару”) з метою зниження рейтингу визначених суб'єктів виборчого процесу, які є реальними конкурентами патронів цих партій. Це буде робитися шляхом критики їх програм, акцентування уваги виборців на діяльності партій чи їх окремих представників, перехоплення соціальних та політичних ініціатив, їх дискредитації. Тобто робитиметься все те, що “не з руки” робити самим патронам, оскільки може публічно виявити їх дійсну сутність. Як показали минулі президентські вибори, способи дискредитації суперників можуть виходити за межі моральних норм (чого взагалі в житті не повинно бути, не кажучи про процес здобуття влади) і характеризуватися винятковим цинізмом та крайньою аморальністю (наприклад, різні спекуляції навколо тяжкого захворювання одного з кандидатів).

Третє завдання може полягати у виконанні суто юридичної функції і зводитися до тривіального політичного кілерства — “вбивства” суб'єктів виборчого процесу на замовлення. Способи виконання цього завдання формально будуть цілком законними, зокрема — звернення до виборчих комісій, суду, правоохоронних органів з вимогами відповідного реагування на дійсні чи уявні порушення виборчого законодавства тими суб'єктами виборчого процесу, проти яких вестимуть боротьбу політичні кілери. Мета такої діяльності — зняти визначеного “чорною міткою” суб'єкта з виборчих перегонів або, щонайменше, істотно ускладнити ведення ним виборчої кампанії. У процесі останніх президентських виборів це було яскраво продемонстровано.

Для мінімізації (зовсім унеможливити навряд чи вдасться) участі технічних партій у виборчому процесі, яка немає нічого спільного з проведенням виборів на правовій основі, вже сьогодні всім, хто зацікавлений у проведенні демократичних та прозорих виборів, потрібно спрацювати на випередження і виробити систему запобіжних заходів законодавчого, політичного, організаційного характеру.

Проте, потрібно розуміти, що корінь зла полягає в іншому — у відсутності сталої партійної системи, яка б базувалася на ідеологічних засадах та відбивала інтереси основних соціальних груп вітчизняного суспільства. А це вже виходить на глобальні проблеми — стану і тенденцій розвитку економічної та політичної систем, структурування суспільства тощо.

Крім того, **законодавство, яке регламентує діяльність політичних партій, певною мірою стимулює потенційно неспроможні до серйозної політичної боротьби політичні партії до участі у виборах** — оскільки, як це впливає із Закону України “Про політичні партії” (ст. 24), не висунання політичною партією своїх кандидатів на президентських та парламентських виборах протягом 10 років дає підстави для порушення питання про анулювання реєстрації такої партії. Зрозуміло, що закріплення цієї норми закону мало за мету стимулювати політичну активність партій, однак, як виявляється на практиці, це може мати й негативні наслідки, в т.ч. і зазначені вище. ■

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ: ВІД ПОМАРАНЧЕВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ ДО ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ

Олександр ДЕРГАЧОВ,
провідний науковий співробітник
Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України

Президентські вибори та Помаранчева революція радикально змінили політичну ситуацію в країні, вплинули не лише на владну систему, а й на суспільство. Характерно, що переважна більшість партій у цих подіях участі, адекватної їх місцю в суспільно-політичній системі, не брали і власне були поставлені перед фактом трансформації умов власної діяльності.

Тому очевидно, що 2006р. стане для всіх учасників української політики періодом серйозного іспиту, після якого українська політична сцена не дорахується багатьох своїх акторів, а реальні претенденти на проходження до Верховної Ради змушені будуть тягнутися до високих стандартів публічності та відповідальності. Відносини між партіями та виборцями вже змінилися, і протягом року, що залишається до виборів, ці зміни будуть поглиблюватися.

Партії і вибори-2004

Партії були певною мірою відсторонені від протистояння двох основних кандидатів. В.Ющенко свідомо балотувався як самовисуванець і розраховував на створення широкого надпартійного об'єднання на свою підтримку. Команда В.Януковича лише номінально формувалася на партійних засадах. Але головне не це. І головний опозиціонер, і єдиний кандидат від влади сконцентрували значні ресурси спираючись переважно на інші, непартійні структури.

Те, що партії декларували свої позиції, а їх структури на місцях широко використовували, лише дещо камуфлює той факт, що головні ресурси — адміністративні, фінансові, інформаційні — хоча й асоціювалися з партіями, насправді знаходилися під контролем окремих осіб або неpubлічних угруповань. Виборча стратегія реалізовувалася не через партійні структури. Приклади О.Мороза та П.Симоненка не впливають на загальну ситуацію. Так само і події Помаранчевої революції продемонстрували, що партії не є достатньо динамічними та відомобілізованими організаціями. Діяльність революційних штабів, самоорганізація громадян відбувалися за обмеженої ролі партій. Останній бурхливий період нашої історії сприяв прискореному набуттю якісно нової політичної практики, розвитку різних сегментів українського політикуму, але самих партій це стосується чи не найменшою мірою.

Водночас із політичною, серйозні зрушення відбулися в суспільній сфері. Революція виявила нову якість

українського суспільства — його здатність не лише висловлювати невдоволення та недовіру, а й активно обстоювати свої права. Суспільство вперше повною мірою перетворилося на самостійного учасника політичної боротьби. Революція не лише забезпечила зміну влади, а й змінила характер відносин між владою і суспільством. Вона поклала на владу нові, набагато складніші завдання, модифікувала умови її діяльності.

Нові умови для опозиції

Ще однією важливою особливістю нової політичної ситуації є те, що радикально змінилися умови існування і проблеми опозиції. Причому це стосується не тільки представників колишньої влади, а й звичних до такої ролі комуністів і традиційних політичних маргіналів.

Масові порушення політичних прав і громадянських свобод стали потужним каталізатором так само масових протестів та організованого спротиву. Як наслідок, ці права і свободи вперше за роки незалежності отримали дійсне визнання як важлива суспільна потреба, планка вимог до демократичного оновлення країни. Більше того, структури громадянського суспільства, що досі розвивалися повільно і з численними викривленнями, продемонстрували свою самодостатність і позначили нові орієнтири в реформуванні політичної системи та політичної практики.

Прихід до влади опозиційних сил сам по собі стимулює реорганізацію влади і серйозне переформатування ролі та перспектив основних політичних гравців.

Проте, реальний формат цих змін відтепер залежить не лише від позицій, що їх захопили групи еліт, а й від виразніше ніж будь-коли артикульованих суспільних інтересів. Цілком очевидно, що і новій владі, і новій опозиції надалі доведеться змагатися не просто між собою (в режимі самодостатніх внутрішньоелітних відносин), а насамперед — за підтримку громадян.

Нові умови для партій

Події 2004р. змінили відносини між партіями та виборцями. А саме: протягом останніх місяців 2004р. в Україні фактично зник вільний (значною мірою стихійний, тінювий) і водночас дешевий ринок електоральної підтримки, на якому партії олігархів і бюрократії, застосовуючи адміністративні, фінансові та інформаційні ресурси, оптом придбавали необхідні голоси. Зараз такий ринок принаймні звужився до окремих регіонів Сходу та Півдня країни і буде надалі мінімізуватися під впливом цивілізованих форм суспільно-політичного життя. Більша обізнаність, досвідченість і вибагливість виборця — це чинник, що матиме потужний вплив на перспективи партій, які претендують на реальну загальнонаціональну роль.

Ще однією суттєвою обставиною підготовки до парламентських виборів є очевидна **невідповідність складу і структурування депутатського корпусу реальному співвідношенню політичних сил і суспільним настроям**. Фактично вперше виникли умови перетворення демократичних сил на головну рушійну силу національного розвитку. Водночас, перехідний період від авторитаризму до демократії не є завершеним і навіть надійно гарантованим. Рік до парламентських виборів і головування в березні 2006р. визначає реальні перспективи країни. Від результатів дій виконавчої влади на цій короткій дистанції і від успіху на виборах коаліції сил, що сформували Уряд, залежатиме швидкість просування до усталеної демократії. Альтернативою є збереження невизначеності, продовження неконструктивної політичної боротьби, подальша втрата історичного часу.

Нарешті, крім суто політичних обставин, значущості майбутніх виборів додають **конституційна та, ширше, політична реформа**. Ще немає повної ясності стосовно обсягу повноважень Верховної Ради, нового варіанту балансу між виконавчою і законодавчою гілками влади та взаємин між ними, але значне зростання ролі партій виглядає аксіоматичним. Однак зауважимо, що саме цей аспект змін у формі державного управління і організації влади обговорюється недостатньо. Варто згадати, що ідея переходу до парламентсько-президентської республіки замислювалася оточенням Л.Кучми як засіб збереження влади і не пов'язувалася з появою справжніх партій, здатних здійснювати народовладдя. Інакше кажучи, відхід від непублічних методів управління не передбачався, і питання якості партій та партійної системи не вважалися актуальними. Після перемоги Помаранчевої революції, конституційна реформа має розглядатися вже не як зміна декорації, а як засіб вдосконалення системи формування та здійснення влади.

За нових умов усі аспекти реформи мають бути оцінені в контексті норм демократії. Визначеність ціннісних засад, внутрішня демократичність, відповідальність перед виборцями стають уже не бажаними, а необхідними характеристиками партій, що братимуть участь у боротьбі за депутатські мандати. Вперше стає реальним формування механізму політичної

відповідальності партій. Власне, вже формування Уряду Ю.Тимошенко стало кроком у цьому напрямі, адже належність урядовців до певної політичної сили вперше стало головним критерієм, що був проголошений і застосований. Роздуми соціалістів з приводу умов, за яких вони погоджувалися розділити відповідальність за виконавчу владу, були показовими. Новим важливим моментом стала й готовність Президента В.Ющенка не дистанціюватися від Народного Союзу Наша Україна. Водночас, не всі організації, які три роки тому утворили блок “Наша Україна” і вже представлені в Уряді, поспішають до нової партії влади, а в партій, що втратили владу, існують неабиякі труднощі у визначенні власної опозиційності. Це свідчить про те, що без конституційної реформи роль партій у політичній системі залишатиметься недостатньо визначеною.

Виборча кампанія: потреба нових ресурсів

Розвитку партій, удосконаленню їх діяльності має посприяти вища якість майбутньої виборчої кампанії. Існують реальні можливості для того, щоб рівень демократичності виборів, який забезпечила Помаранчева революція, був підвищений. Можливо, вперше партії конкуруватимуть у відносно однакових умовах, і їх реальний потенціал пройде справжнє випробування. Це вже дається взнаки — в багатьох партіях почалася перебудова, осмислення досвіду 2004р. Для деяких партій, у т.ч. представлених у Верховній Раді, постало питання про виживання.

Минулі президентські вибори зафіксували суттєве звуження сфери домінування регресивних політичних сил — ортодоксальних лівих та кланово-олігархічних. У 1999р. вони контролювали до 80% електорату, ділили між собою функції влади та основної опозиції і фактично не мали конкурентів. Зараз їх можливості знизилися удвічі і, скоріше за все, цей процес продовжуватиметься у найближчій перспективі. Для них набула гострої актуальності проблема ідейного забезпечення подальшої політичної активності.

Характер колишньої влади та загалом спосіб владарювання за Л.Кучми не потребували чітких ціннісних засад. Досить було не допускати вивільнення засобів масової інформації чи появи потужних незалежних медіа і спотворювати через PR-технології позицію демократичних сил. Так само задовільно, з огляду на не надто вибагливий електорат комуністів, виглядала

схематична критика режиму у виконанні П.Симоненка. Неконструктивна, переважно ритуальна позиція КПУ ніяк не сприяла еволюції беззмістовного центрризму, який офіційно сповідувався владою.

Після Помаранчевої революції і зміни влади поряд денний і сам жанр публічних дискусій в Україні докорінно змінилися. Програма, що її запропонувала нова влада, не може викликати серйозної раціональної критики і на певний час не дає підстав для жорсткої опозиції будь-якої політичної сили, яка залишається на позиціях патріотизму. Сьогодні осердям ідейних змагань політичних партій стає демократія. Її вже неможливо спотворити, підмінити, дуже важко імітувати. Залишається тільки пропонувати кращі шляхи її зміцнення, застосування, захисту. Очевидно, що для багатьох політичних сил це неприродна, чужа сфера. Імпульс до перетворень країни достатньо потужний для того, щоб остаточно проминути етап дефектної, керованої демократії. Тобто придатність тієї моделі національного розвитку, яку, дивлячись на російський досвід, прагнули нав'язати спадкоємці Л.Кучми, для повторного використання під час парламентських виборів є обмеженою.

Безумовно, демократичні цінності ще не стали основою консолідації суспільства і не є пріоритетними для значної частини громадян. Таким чином, нинішня структура електорату уможливило проходження до Парламенту-2006 недемократичних сил. Але, *по-перше*, їх повернення на провідні ролі зі старим програмним багажем уявляється маловірогідним — принаймні їх власних ідей і публічного потенціалу для цього бракує, а можливості еволюції є обмеженими. *По-друге*, за місце в опозиції теж доведеться поборотися, і шанси на успіх мають далеко не всі.

За цих умов, слід очікувати активних маневрів та спроб об'єднання партій з низьким рейтингом. Паралельно відбуватиметься подальша міграція і перегрупування бізнесменів і політиків, які не мають можливості чи не сподіваються застосувати раніше відпрацьовані засоби потрапляння до Верховної Ради. Це стосується не лише мажоритарників, чи колишніх урядовців і керівників регіонів.

Уже кілька місяців спостерігається й зміна політичної орієнтації десятків прихильників колишньої влади, пошук ними нового політичного іміджу. Це явище має такий масштаб, що фактично спричиняє суттєву зміну політичної ваги і перспектив окремих політичних партій. Частково воно має природний характер і свідчить про зміну поглядів під впливом об'єктивних обставин. Але так само існує примітивна мімікрія, або тактичні маневри.

Є очевидним, що особливих змін у складі основних претендентів на депутатські мандати на цьому етапі не відбудеться. Депутатство залишається так само конче привабливим для бізнесменів, представників вищого чиновництва, які опинилися без посад. Досить усталеною є й когорта "професійних" депутатів-списочників, серед яких чимало відвертого баласту.

Покращання роботи Верховної Ради, розвиток парламентаризму слід пов'язувати з набуттям політичним процесом більшої природності і конкурентності. Цьому має сприяти вичерпання тінювих джерел фінансування суспільно-політичної діяльності, демонтаж механізмів конвертації влади у гроші і грошей у

владу. Існують передумови підвищення суспільної ролі чистого бізнесу, активізація творчої інтелігенції, яка донедавна переважно перебувала у "внутрішній опозиції" чи свідомо дистанціювалася від політики.

Загальні особливості поточного етапу

Українська партійна система переживає особливо складний етап розвитку. На неї водночас впливають кілька нових чинників: нові, наближені до демократії, але не усталені політичні реалії; зростання досвідченості, вимогливості, активності виборців, а також — інформаційна прозорість, що стрімко зростає.

Коротка відстань до виборів гранично ускладнює пристосування до нових умов та ефективне використання нових можливостей. Водночас, зростає ціна депутатського крісла, адже не тільки продовжується термін каденції, а й суттєво розширюються повноваження Верховної Ради.

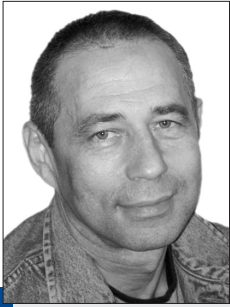
Змінюються параметри внутрішньопартійного життя. Пропорційна система, разом з імперативним мандатом може посилити контроль над депутатами з боку керівників партій і партійної номенклатури — що додатково актуалізує питання організації функціонування партій, зв'язків між центральними керівними органами, регіональними та місцевими організаціями. Це тим більш важливо з огляду на те, що роль партійного активу в забезпеченні успіху на цих виборах буде як ніколи важливою. Брак внутрішньої демократії обмежуватиме можливості партій.

Загальний баланс сил основних учасників майбутніх виборів складається на користь демократії. Але модернізація партій і блоків, підвищення стандартів їх діяльності відбувається повільно. Це стосується як правого, так і лівого політичних флангів. Очевидно, що формування сучасної партійної системи — завдання на наступні роки. Так само очевидно, що в разі проведення конституційної реформи, утворення парламентської більшості та на її основі — урядової коаліції, буде складним процесом і відбуватиметься не так на рівні власне партій, як на основі домовленостей між лідерами. Так само і варіант утворення широкої виборчої коаліції на чолі з В.Ющенком, Ю.Тимошенко і В.Литвиним може виявитися ефективним для забезпечення перемоги, але не сприятиме ні становленню партій, ні закріпленню принципу розділу гілок влади.

Період до виборів буде дуже динамічним, і стартові позиції партій та блоків, які є сьогодні, можуть суттєво змінитися. Очевидно, що на результати голосування серйозно впливатиме розвиток соціально-економічної ситуації. Нова влада, аби зберегти та підвищити свою популярність, здобуту в результаті опозиційної діяльності, має обмаль часу. Крім того, вона змушена вирішувати численні успадковані проблеми, брати на себе ризики, пов'язані з підвищеними очікуваннями громадян.

Нова опозиція так само отримала важкий спадок. Розслідування окремих епізодів діяльності команди Л.Кучми, порушень під час виборчої кампанії можуть завдати удару по багатьох її чільних представниках і вплинути на громадську думку. Але будемо сподіватися, що суспільство, яке прокинулося, не задовольниться вибором меншого зла, заохочуватиме чесну конкуренцію ідей і зважуватиме конструктивний потенціал претендентів на владу. ■

ПАРЛАМЕНТСКИЕ ВЫБОРЫ В УКРАИНЕ 2002-2006: ОШИБКИ КОНКУРЕНТНОЙ СТРАТЕГИИ

Олег ПОКАЛЬЧУК,
независимый эксперт

За год до парламентских выборов в Украине отчетливо прослеживается тенденция, при которой опыт 2002г. исследуется далеко не полностью. Основанием такой системной ошибки служит то, что динамика составляющих политического процесса в Украине традиционно исследуется с помощью самого этого процесса. Иными словами, строя систему координат с определенными параметрами и помещая в нее любой социально-политический объект, мы неизбежно получим в результате картину, бессознательно ожидаемую и предвосхищенную самим фактом выбора параметров.

Мы попытаемся несколько изменить методологию подхода к данной проблеме, расширив политический сегмент до социально-психологического и введя в обиход термины из смежных с политологией дисциплин.

Успех — там, где яркий лидер

Итак, посмотрим пристальнее на шестерку победителей предыдущих парламентских гонок. Исследователи справедливо указывали на то обстоятельство, что обязательным условием для победы была яркая личность лидера, делавшего выразительные поступки. Плохие или хорошие — не имело принципиального значения. На фоне маловыразительного тогдашнего Президента Украины и его окружения общество нуждалось в выражении своих предпочтений через альтернативный, в первую очередь личностный выбор, характеризующийся действиями, а не словами. В то же время, всякая персонификация тянет за собой (уже не как возможность), а как важнейшую составляющую мифологизацию) процесса, вплоть до веры в чудо.

“Наша Украина” с ее 23,6% (а по сути гораздо более высоким результатом) наиболее ярко отразила этот механизм в своей кампании. Избирательный блок В.Ющенко стал собирательным образом “сил добра” против “сил зла”, как бы воплощенных в блоке “За Единую Украину!”. Провластный блок набрал 11,8%. Примерно половину этого результата смело можно отнести за счет админресурса. Поскольку блок отождествлялся в сознании избирателей с Л.Кучмой, к тому времени уже совершившим множество проступков, то персональная составляющая также влияла на электоральные предпочтения. Небольшой процент неплохо устроившихся при Л.Кучме категорически не хотели изменения *статус-кво* и откровенно поддерживали действующую власть, демонстративно игнорируя все ее просчеты.

Последний выразительный успех КПУ можно отнести на счет довольно смелого заявления П.Симоненко о пророссийской ориентации украинских коммунистов. 19,8% при фактически украденных властью 5-7% на Востоке Украины вызвали иллюзию левого электората, что “Восток нам поможет”.

Относительный успех социалистов — 6,9% — объясняется в первую очередь личной смелостью А.Мороза в деле о “пленках Мельниченко” и традиционной затаенностью сельского электората, никогда вразумительно не отвечавшего ни на какие социологические опросы и экзит-полы, но имеющего свое стойкое лево-консервативное мнение. Относительность этого успеха была очень высока еще и потому, что в украинском сообществе по сей день остается традиционно высоким желание социальной защиты, достигаемой через государственное регулирование этико-правовых отношений.

Этим обстоятельством очень эффективно воспользовалась Ю.Тимошенко, соединив в кампании своего блока мечты о социальной справедливости украинцев, личную харизму и имидж репрессированного политика. В условиях массового неприятия действующей власти, это вызвало мощный эффект положительного подкрепления. И принесло БЮТу результат в 7,3% голосов.

СДПУ(о) вынужденно было играть на том же политическом пространстве, что и блок “За ЕдУ”, положив в основу своей кампании рассуждения о земельном Кодексе. Но немаловажную роль здесь сыграл и брэнд футбольной команды “Динамо” и проекция его славы

через Г.Суркиса на В.Медведчука, хотя тот последние годы тщетно пытался отделаться от упоминания своей фамилии в тандеме с Г.Суркисом. В компании социал-демократов финансово и смыслово очень мощные импульсы фактически нейтрализовали друг друга, поэтому цифрой в 6,3% В.Медведчук обязан исключительно собственному админресурсу.

...И неуспех тоже

Что касается фигуры Н.Витренко, которая является и политической фигурой, и достаточно выразительной личностью, то ее неуспех объясняется тем, что она перешла грань, отделяющую политический проступок от политического скандала. Во всяком случае, в сознании избирателей этот эпатажный образ не стал достаточно убедительным для того, чтобы отождествить с ним свои социальные требования. Тем более, что часть из этих требований более предметно анонсировали А.Мороз и Ю.Тимошенко.

Особое внимание следует также обратить на неуспех двух достаточно ярких политических групп — “Команды Озимого Поколения” и “Яблока”. Оба проекта, вне зависимости от суммы капиталовложений, были вроде бы и высокотехнологичными, и в то же время крайне неэффективными. Критики указывали на их поражение, как подтверждение того факта, что в Украине закончилась эра политтехнологий, уступившая место подлинному политическому выбору. Но правильнее будет сказать, что потерпел крах эстетический, “артовский” подход к политическому процессу. При этом подходе электоральные предпочтения изучаются и оцениваются с точки зрения настолько высоких и красивых гуманитарных смыслов, что теряют всякую связь с реальностью, и превращаются в политическое “искусство для искусства”.

Российские обозреватели в результатах парламентских выборов 2002г. пытались всячески подчеркнуть углубившиеся различия между Востоком и Западом Украины, что на самом деле было лишь частью общеукраинской тенденции, состоящей в обострении региональной самоидентификации. Но это обострение, *во-первых*, не носило и не носит конфликтный характер, *во-вторых* — составляющих в нем значительно больше, чем мифологизированная ось Восток-Запад. Региональные электоральные группы стали нуждаться в самоидентификации по причине того, что центральная власть полностью проигнорировала процесс культурно-национального строительства Украины в угоду административным и кадровым играм.

Что дальше?

Усиливающаяся беспомощность российских политиков, безвозвратное исчезновение оси “коммунисты — антикоммунисты”, гиперболизированный эмоционально-этический фактор в кампании 2002г. приводят к мысли о том, что конкурентоспособность украинских политических партий как в 2002г., так и в наши дни имеет типичные, повторяющиеся черты. Состязание политических брэндов, личностей или общественно-политических движений — это совершенно разные интересы, но их участники пытаются представить их как нечто тождественное или в лучшем случае взаимозаменяемое. Политическое месторасположение партии должно быть основано на понимании того, как эта позиция влияет на конкурентное преимущество. Но игроки на политической сцене представляют себе политическое пространство так, как Коперник — Солнечную систему, с собой-Солнцем

посередине. Вследствие этого, происходило и происходит естественное искажение масштабов психологического восприятия. Политическая сила, максимально удаленная от себя-центра видится малоперспективной, маргинальной и продолжающей существовать лишь благодаря сочетанию случайных факторов.

Наличие региональных представительств политических партий, материального и административного ресурса и элементарного понимания избирательных технологий также определялись политиками как залог эффективности их избирательных кампаний. Но указанные ресурсы в 2002г. были недоступны для оппозиции не юридически или политически, а по факту. Жесткие ограничения к доступу со стороны власти лишь породили и усугубили иллюзию о крайней важности этих факторов для избирательной кампании.

В то же время **лидеры украинских политических партий совершенно не работали и не работают с такой категорией, как эффективность**. Она определяется не тем, в каких политических смыслах конкурируют между собой партии, а каким образом и ради кого конкретно они ведут конкурентную борьбу. Различия между дорогими политическими технологиями и дешевыми, между креативом и его воплощением в жизнь незначительно влияют на эффективность. В частности, на качество жизни избирателей.

В выборах в Верховную Раду-2002 у субъектов процесса отсутствовала реалистичная политическая топография, в которой можно выделить четыре параметра.

Это, *во-первых*, состояние спроса на политические идеи; *во-вторых*, возможные масштабы соперничества и, как следствие — определение корпоративной стратегии; *в-третьих*, определение союзников по стратегическому, а не тактическому признаку. И, наконец, *в-четвертых* — поддерживающие кампанию факторы, не имеющие прямого отношения к политике. Последним иногда объяснялись попытки вставить в первую пятерку партийного списка, кроме реального лидера, еще и Женщину, Представителя Молодежи, Регионала и Популиста.

Характер политической конкуренции должен был определять стратегию политического поведения каждого из игроков на выборах 2002г. — но все без исключения политические партии, участвовавшие в парламентских выборах, не учитывали, что конкурирующие силы простираются значительно дальше обычного политического противостояния. Конкурентами являлись и являются не только политические партии и блоки, но и избиратели, “пиарщики”, потенциальные союзники и партии-“клоны”. В той или иной степени они все оказывали влияние на политическое пространство.

Политическое пространство определяется автором как “событийное поле”, в котором нелинейно взаимодействуют следующие факторы.

Это **власть как рыночный товар** (сила влияния, лишенная своей эмблематической функции). Это **две угрозы: возможность непредсказуемого прихода новых участников игры** (вне зависимости от прямого появления в числе претендентов) **и угроза появления “клонов”**. В последнем случае это не только одноименные, сиюминутные политические образования, но и сходные смыслообразующие факторы, явления или события. **Еще один фактор — это текущее состояние асимметричного сегмента политического пространства, который желают занять другие политические силы.**

С учетом этих факторов, цель политической стратегии прежде всего предусматривает такое позиционирование, в котором партия или блок лучше всего защищена от угроз и рисков и максимально эффективно влияет на событийное поле. **Ошибка же участников парламентских выборов в Украине 2002г. состояла в том, что борьба шла за максимально болезненное воздействие на политических соперников.** Поэтому само политическое пространство Украины при чрезвычайно высоком накале страстей оказалось не затронутым по сути. Этим, а не только коварным админресурсом, объясняются относительно невысокие результаты победителей. Как известно из гидродинамики, в эпицентре очень мощного вихря всегда царит полное спокойствие, а наибольшее смещение масс происходит на периферии.

Если убрать из журналистской лексики 2002г. оппозиционную терминологию, то все комментарии о разношерстности различных политических групп можно характеризовать, как очень точную констатацию начала нового этапа в партийно-политической жизни страны.

Любая политическая сила вынуждена выходить за рамки традиционных представлений об идеологии, товарно-денежных отношениях и этнокультурных процессах. Поэтому она может либо вбирать в себя эти новые представления (до тех пор, пока не исчерпаются границы роста), либо присоединять к себе в качестве фрагментов другие социальные и политические группы, обладающие этими новыми представлениями или генерирующие их. КПУ захлебнулась от попыток вобрать в себя и органично совместить новейшие вызовы XXI века. Другие партии либо организовались в блоки по формальному признаку, либо стали таковыми *де-факто*.

В связи с этим есть основания говорить о появлении политических “кластеров” как образований новейшего времени, в которых присутствуют, дополняя друг друга, иногда не совместимые с политической точки зрения фрагменты, как, например, наличие людей крайне правой и либеральной ориентации в блоке В.Ющенко “Наша Украина”.

На границах этих кластеров происходили и происходят наиболее интересные политические события — поскольку партийные маргиналы всегда обладали меньшей ответственностью в обмен на большую степень свободы от партийной структуры. Это приводит к тому, что аналитики ошибочно смещают внимание в эпицентр политической партии, при этом наделяя его характеристиками маргинальной динамики. Вследствие этого становится невозможным точно определить границы политического кластера, особенно в регионах. Ведь в 2002г. многие региональные политические активисты и волонтеры одновременно работали на нескольких участников избирательного процесса, в т.ч. и на конкурирующих. Таким образом, происходило глубокое наложение границ разных кластеров, что приводило к взаимному снижению их конкурентоспособности, так как она представлялась в центральных штабах.

Поэтому грядущий избирательный процесс 2006г. — очередные выборы в Верховную Раду Украины — целесообразно рассматривать сегодня через призму кластеров, а не использовать традиционную методологию, включающую в себя более полный, казалось бы, набор характеристик: социологические опросы,

мнения экспертов, контент-анализ партийных программ и выступлений политических лидеров.

Понятие кластера лучше отражает характер междупартийных связей и лучше согласуется с самим характером политической конкуренции, объясняет скрытые источники, достижения конкурентных преимуществ.

Проецируя этот подход на избирательную кампанию 2006г., можно предположить, что участники парламентских выборов будет не более 10, к финишу придет не более восьми, поскольку произойдет поглощение таких новых ярких образований, как, например, “Пора”, более опытными участниками процесса, но не могущими в короткий срок эффективно заполнить смысловую нишу “Поры” собственными ресурсами.

Будет продолжаться усиление регионов, не только как административно-территориальных, но и общественно-политических образований. Центр до сих пор не в состоянии предоставить им приемлемую концепцию современного унитарного государства, в котором будут полноценно функционировать не только органы местного самоуправления на всех уровнях, но также будут учтены интересы региональных политических элит и субэтносов, которые они представляют.

Партии, строящие свою стратегию на эксплуатации феномена Оранжевой революции, столкнутся с большим разочарованием — ибо апогей доверия к этому процессу общество переживает именно сейчас. А к 2006г. естественный эмоциональный спад уже сменится неконструктивной критикой (поскольку нельзя конструктивно критиковать эмоции) и усилением диалога “общество — власть”, который начался только во время президентской кампании 2004г.

Основные параметры этого диалога в текущем 2005г. таковы: оппозиция, перейдя во власть, полностью сохранила предыдущий оппозиционный способ выяснения отношений внутри кластера и с обществом. Монологи государственных чиновников, объяснения их действий и последующих результатов звучат точно так же, как если бы они находились по-прежнему в оппозиции “прогнившему режиму Кучмы”. Но в новом качестве этот тип коммуникации утрачивает свою гуманистичность, выгодно отличавшую его от прежних бездушных и циничных коммуникаторов. Поэтому, если новая власть не сменит язык общения с обществом, она может оказаться репрессированной сама собой — с тем, чтобы вернуться к привычной риторике времен 2002-2004гг. ■

ЗЛОЧИН І КАРА: ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ НА ВИБОРАХ-2004

Ігор ПОПОВ,
голова правління Комітету виборців України

Президентські вибори 2004р. були проведені на межі закону та міжнародних стандартів чесних виборів, а в багатьох випадках перейшли ці межі.

Значна кількість серйозних порушень передбачає наявність конкретних осіб чи організацій, які порушували норми законодавства про вибори. Відповідно — винні мають нести за це відповідальність. Тим більше, що кандидат на пост Президента В.Ющенко гасло “Бандити сидітимуть у тюрмах” повторював щодня по кілька разів, і суспільство чекає на виконання цієї обіцянки.

У лютому 2005р. Комітет виборців України (далі — Комітет виборців) надіслав офіційні запити стосовно кількості справ, пов’язаних з порушеннями на виборах, до Генеральної Прокуратури України та Державної судової адміністрації. У березні Комітет виборців повторно подав подібні запити вже не тільки на центральному рівні, але й у кожній області України. Також представники Комітету виборців відвідують судові процеси та збирають інформацію про судові ухвали у справах, пов’язаних з порушеннями на виборах.

У відповідь на офіційний запит Комітету виборців, Генеральна прокуратура України повідомила, що, станом на 9 березня 2005р., органами прокуратури порушено 255 кримінальних справ, з них направлено до суду для розгляду по суті 48 справ. У 16 кримінальних справах провадження закрито.

Характер і географія порушення і провадження справ

За даними Генеральної прокуратури України, щодо службових осіб порушено 105 кримінальних справ, з яких лише 11 стосуються представників органів влади та місцевого самоврядування, 16 — працівників правоохоронних органів. Більшість — 68 кримінальних справ — порушено за фактами злочинів, вчинених за участю членів виборчих комісій. Проте, всі звіти Комітету виборців протягом виборчої кампанії давали підстави до висновку, що члени виборчих комісій були лише виконавцями у скоєнні фальсифікацій, а замовників слід шукати серед посадових осіб вищого рангу.

Привертає увагу нерівномірний ступінь активності прокуратури у регіональному вимірі. Найбільше кримінальних справ порушено у Кіровоградській (25 справ), Сумській (19), Вінницькій (16) областях та

місті Києві (16). Водночас, в АР Крим, Донецькій, Одеській областях — порушено по одній кримінальній справі, хоча, за даними спостереження Комітету виборців, саме в цих регіонах відбувалися найбільш численні і системні порушення, про які спостерігачі Комітету виборців повідомляли правоохоронні органи. В Луганській області у грудні 2004р. місцеве відділення Комітету виборців звернулося з п’ятьма заявами до Северодонецької та Стаханівської районних і Луганської обласної прокуратур з вимогою порушити кримінальні справи за фактами порушень під час виборів. У порушенні кримінальних справ було відмовлено, що стало приводом для звернення Луганського відділення Комітету виборців до Генерального прокурора С.Піскуна.

Порушення, за якими відкриваються кримінальні справи

Зловживання службовим становищем для ведення агітаційної роботи, тиску на виборців, протидії агітаційній кампанії інших кандидатів. Такі порушення масово фіксувалися в усіх регіонах країни. Винні в них — державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування, співробітники правоохоронних органів. За даними Генеральної прокуратури, за відповідними статтями Кримінального кодексу України порушено шість справ. 77 справ, порушених за випадками перешкоджання виборцям у здійсненні їх волевиявлення (насамперед, це стосується відбору відкріпних посвідчень), знаходяться у прокуратурі.

Для прикладу:

❖ Порушено кримінальні справи за фактом перешкоджання вільному волевиявленню виборців співробітниками Державної податкової інспекції Миколаївського району Львівщини і співробітниками міліції Сокальського, Радехівського й Старосамбірського районів області.

❖ Прокуратура Сумської області передала до суду кримінальну справу на колишнього заступника начальника УМВС в Сумській області полковника міліції К.Безсалова, якого обвинувачують у перевищенні влади і службових повноважень. Під час другого туру президентських виборів полковник міліції власноручно відпустив затриманого селянами погромника виборчої дільниці.

❖ Співробітники Державної служби боротьби з економічною злочинністю УМВС у Хмельницькій області затримали главу Деражнянської райдержадміністрації В.Ядуху. Під час виборів він, використовуючи свої владні повноваження, здійснював тиск на працівників районної державної адміністрації і районної ради: примушував їх фальсифікувати виборчі документи і вносити до них навмисно неправдиві дані.

Проте, як правило, справи, що розслідуються, стосуються окремих порушників. Поза увагою слідчих органів залишається використання систем і мереж державних організацій чи установ для незаконної агітації або порушень.

Так, пенсіонерам України були розіслані повідомлення з Пенсійного фонду, де в офіційному листі зазначено: “Урядом В.Ф.Януковича прийнято рішення щодо встановлення пенсійних виплат на рівні прожиткового мінімуму, встановленого на 2004р. для осіб, які втратили працездатність, шляхом надання щомісячної державної адресної допомоги до пенсії..., розмір якої тепер складе 284,69 грн.”

Тобто замість офіційного “Кабінет Міністрів України” вжито термін “Уряд Януковича”. Зрозуміло, що керівництво Пенсійного фонду порушило етичні норми, використовуючи замість ділової лексики в повідомленнях виборцям форми і фрази з агіток кандидата В.Януковича. Популяризація державними установами за рахунок бюджетних коштів діяльності одного з кандидатів є порушенням принципу рівності можливостей кандидатів. Проте навіть службової чи публічної оцінки такі дії не дістали.

У приміських потягах та потягах далекого сполучення “Укрзалізниці” була масово розміщена передвиборна продукція, яку можна кваліфікувати як “чорний піар” та поширення неправдивих відомостей про кандидата В.Ющенка. Проти тих, хто з власної ініціативи знищував згадану продукцію, застосовувалися санкції з боку транспортної міліції. **Службове розслідування не проведене, особи, які організували такі масові зловживання, не виявлені та не покарані.**

Окремо слід відзначити роль підрозділів МВС під час виборчої кампанії. Злочинна бездіяльність під час розслідування порушень, арешти та обшуки в активістів опозиції, обмеження прав громадян на вільне пересування та свободу зібрань були масовими і системними. Проте **інформація про службові розслідування в МВС із цього приводу наразі відсутня.**

Фальсифікація та підлог виборчих документів: виготовлення та поширення фальшивих відкріпних посвідчень, заяв виборців про голосування за місцем проживання, печаток виборчих комісій, підлог протоколів виборчих комісій (підпадає під дію статті 158 Кримінального кодексу України). Лунають обвинувачення щодо масового характеру таких порушень, проте доказова база дуже бідна. Водночас такі порушення набагато легше довести, маючи на руках сфальсифіковані документи. Тому розслідуються вони найшвидше. Генеральна прокуратура інформує про 122 справи, порушені за цією статтею.

Для прикладу:

❖ Франківський районний суд м.Львова присудив до трьох і трьох з половиною років позбавлення волі з відстрочкою на два роки двох осіб за голосування на виборах Президента фальшивими бюлетенями.

❖ Личаківський суд м.Львова присудив до трьох років позбавлення волі громадянина за використання фальшивих бюлетенів під час виборів Президента.

❖ Бобринецький районний суд Кіровоградської області присудив до п'яти років позбавлення волі із заборобою займати певні посади протягом двох років голову виборчої комісії дільниці №25 територіального виборчого округу №101 за фальсифікацію результатів голосування під час виборів Президента 21 листопада 2004р. Однак, згідно зі ст.75 Кримінального кодексу України (звільнення від покарання з випробуванням), суд звільнив голову комісії від відбування покарання і призначив випробувальний термін на три роки.

❖ Малинський районний суд Житомирської області присудив до п'яти років позбавлення волі з випробувальним терміном один рік в.о. голови територіальної виборчої комісії округу №68 Житомирської області за фальсифікацію результатів голосування на виборах Президента-2004.

Використання кримінальних методів при веденні виборчої кампанії. Йдеться про розкрадання бюджетних коштів, побиття активістів, дачу хабарів тощо. Справи розглядаються органами внутрішніх справ безвідносно до виборчої тематики, як звичайний кримінал.

Окремо можна згадати нетипові, але резонансні порушення. Одне з них — **втручання іноземних громадян у ведення агітаційної кампанії.** Так, ряд російських артистів брали безпосередню участь в агітаційних турах і зі сцени відкрито закликали голосувати за певного кандидата. Наприклад, у виступі 12 листопада 2004р. на концерті на підтримку кандидата на пост Президента України В.Януковича в Черкасах співак М.Басков виголосив: “Правительство и Президент России не позволят поставить Украину на колени перед Америкой”, “Только в России украинцы могут находиться 90 дней без всякой регистрации! Что вы там кричите, поезжайте в Америку, думаете там вас так встретят?”, “Что вы там машете своими рыжими флагами, берите их и убирайтесь к себе в Америку!”.

Цей випадок підпадає під дію ч.1 ст.64 Закону України “Про вибори Президента України”, якою заборонена участь у передвиборній агітації осіб, які не є громадянами України. У діях М.Баскова також міститься склад злочину, передбачений ст.157 і 161 Кримінального кодексу України.

Інша резонансна історія — справа “транзитного серверу”. Йдеться про існування дублюючого каналу отримання інформації про результати виборів, паралельного серверу ЦВК. На слуханнях у Верховному Суді представник технічного відділу ЦВК підтвердила факт втручання в комп'ютерну систему. Проте **нез'ясовано залишається дуже суттєва деталь: зловмисники лише знімали інформацію та пропускали із затримкою, чи змінювали її?** Звинувачення в підміні результатів досі не були підтверджені фактично. Якщо докази надані не будуть, звинувачення по цій гучній справі можна буде висунути лише за злам комп'ютерних мереж, що не передбачає достатньо серйозного покарання. І тоді вся гучна справа закінчиться нічим.

Порушення, за якими кримінальні справи практично не відкриваються

Фальсифікація списків виборців. За даними моніторингу Комітету виборців, число громадян, неправомірно або з неточностями включених до списків виборців, сягало на окремих дільницях 30-35% загального числа виборців. Неточні чи помилкові записи створили поле для фальсифікацій в день виборів.

Багато неточностей і помилкових записів є результатом злого умислу, оскільки їх неможливо пояснити технічними причинами. За оцінками Комітету

виборців, через погану якість списків не змогли проголосувати до 10% громадян, які прийшли на вибори. Інформація про фальсифікацію списків надходила з усіх регіонів України.

Проте, крім політичних заяв, на сьогодні не зроблені кроки до виявлення реальних причин масової фальсифікації та порушення відповідних справ щодо винних.

Зловживання при формуванні дільничних комісій. Повсюдно в Україні відбулася масова фальсифікація заяв громадян про бажання працювати в дільничних комісіях. Процес підробки підписів був організований, як правило, органами виконавчої влади. Осіб, які займалися фальсифікаціями, виявити досить легко. **Проте відповідні дії не ведуться.** Отже, можна очікувати повторення цієї ситуації у 2006р.

Фальсифікація підписів на підтримку кандидатів на посаду Президента. Величезна частина підписів не збиралася реально, найняті люди переписували від руки бази даних і підроблювали підписи. В кожній області працювали підпільні цехи з виконання такої роботи. **Виконавці та замовники не розшукуються.** Вже у 2005р. вони ж сфальсифікували значну кількість підписів на підтримку нових партій (підписи на підтримку рішення про створення партії є необхідною умовою для реєстрації партій у Міністерстві юстиції). Ретельна перевірка підписів Міністерством юстиції призвела до політичних заяв окремих партій про переслідування та упереджене ставлення до них.

Поширення через ЗМІ наклепницької інформації та інформації, що розпалює міжнаціональну ворожнечу. Свідками цього явища стала вся країна. Фігурантами відповідних справ, у випадку їх порушення, могли б стати як замовники такої інформації, так і засоби масової інформації, які її поширювали. Проте, **інформація про порушення таких справ відсутня.**

Прикінцеві зауваження і пропозиції

Загалом, процес розслідування справ про порушення та зловживання на виборах виявив кілька серйозних проблем.

Перша — відносно невелика кількість справ, порушених правоохоронними органами.

Протягом усієї кампанії і опозиція, і спостерігачі звітували про масові факти порушень і фальсифікацій. Сотні фактів наводилися під час розгляду справ у Верховному Суді. Багато з них супроводжувалися аудіо- і відеозаписами, показаннями свідків.

Проте, аналіз справ, що знаходяться у провадженні, не дає підстав для впевненості в тому, що винуватці масових зловживань будуть покарані.

Також занепокоєння викликає можливість порушення справ через кілька місяців чи років і використання судових процесів в цілях політичної боротьби. Саме тому добрим політичним кроком було б підведення ризику під порушення нових справ за зловживання на виборах 2004р., що можна зробити через 100 днів чи півроку після інавгурації нового Президента.

Друга — вибірковість притягнення до відповідальності. Навіть у кількох сотнях порушених справ слідство ведеться і вирoki оголошуються щодо осіб, які не здійснювали найбільш серйозних порушень. Тобто, судять тих, хто потрапив під руку, виконавців, "стрілочників" або тих, покарання яких може становити політичний інтерес. Відповідно, нова опозиція використовує такі процеси для звинувачень у політичних розправах.

Проблема покарання постає не лише в контексті виборчих справ. Вона є викликом для нової влади і в контексті реприватизації чи розслідування політичних злочинів минулої влади. **Чим закінчиться історія з "плівками М.Мельниченка", виставом І.Александрова, цькуванням М.Шолоха, переслідуванням незалежних ЗМІ?**

Пропозиції

❖ Необхідно підвести ризик під відкриттям нових справ проти порушників на виборах, а старі справи довести до суду або закрити.

❖ Необхідно виявити замовників та організаторів зловживань і покарати саме їх.

❖ Цілком реально після розслідування всіх справ оголосити амністію за виборчими справами. Під амністією не повинні потрапити злочинці, які скоїли кримінальні насильницькі злочини.

❖ Необхідно дати публічну моральну оцінку тим журналістам, політикам, іноземним громадянам, які порушили етичні норми, Конституцію України, міжнародні стандарти чесних виборів і перетворили виборчу кампанію на парад бруду та брехні. Вони самі повинні публічно визнати свою провину.

❖ Необхідно дати службову оцінку всередині міністерств і відомств, державних і комерційних підприємств порушникам, які працюють у цих установах.

❖ Необхідно внести в виборче законодавство зміни, які регламентують: голосування виборців за місцем проживання; голосування поза місцем реєстрації; процедури оскарження рішень виборчих комісій; фінансування виборчої кампанії; право українських громадських організацій здійснювати спостереження виборчого процесу.

❖ Необхідно встановити громадський контроль над розслідуванням справ. Доцільним є створення громадської комісії, проведення громадських слухань керівників правоохоронних відомств щодо перебігу справ.

❖ Необхідно посилити парламентський контроль над цими справами. Спеціальна слідча комісія Верховної Ради України з розслідування порушень на президентських виборах ще не розформована, і вона повинна здійснювати публічний контроль над розслідуванням та судовими процесами.

Особистий президентський контроль теж допоміг би якщо не вирішити всі проблемні питання, то зробити цей процес максимально прозорим і чесним. ■

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ УКРАЇНИ*

Назва партії	Керівник (за інформацією, наданою до Мін'юсту)	Дата реєстрації і номер свідоцтва	Юридична адреса	Участь у парламентських виборах 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу
1. Українська республіканська партія "Собор"	Матвієнко Анатолій Сергійович	05.11.90р. №4	м.Київ, вул. Лабораторна, 1/62 А	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу як УРП та УНП "Собор" у складі "Виборчого блоку Юлії Тимошенко". Блок набрав 7,26% голосів.
2. Українська селянська демократична партія	Вощевський Валерій Миколайович	15.01.91р. №33	м.Київ, вул.Б.Хмельницького, 68, оф.73	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "Команда озимого покоління". Блок набрав 2,02% голосів.
3. Партія Зелених України (ПЗУ)	Кононов Віталій Миколайович	24.05.91р. №80	м.Київ, вул. Чапаєва, 2/16	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу. Набрала 1,3% голосів.
4. Демократична партія України	Антоньєва Ганна Петрівна	28.06.91р. №94	01030, м.Київ, вул. Лютеранська, 19-а, оф.2	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "Демократична партія України – Партія "Демократичний союз". Блок набрав 0,87% голосів.
5. Ліберальна партія України	Щербань Володимир Петрович	10.10.91р. №132	03150, м.Київ, вул.Лабораторна, буд.11, а/с 448	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "Блок Віктора Ющенка "Наша Україна". Блок набрав 23,57% голосів.
6. Соціалістична партія України	Мороз Олександр Олександрович	25.11.91р. №157	01054, м.Київ, вул.Воровського, 45	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу. Набрала 6,87% голосів.
7. Селянська партія України	Засуха Тетяна Володимирівна	03.03.92р. №214	м.Київ, вул.Б.Гмирі 16/6, к.258	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу. Набрала 0,37% голосів.
8. Ліберально- демократична партія України "ЗАХИЩЕНА ОСОБИСТІСТЬ. ПРИВАТНЕ - ПОНАД УСЕ!"	Душин Ігор Леонідович	17.07.92р. №268	м.Київ, вул.Братиславська, 40, к.110	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. у складі виборчого блоку "Команда озимого покоління" по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу. Блок набрав 2,02% голосів.
9. Українська Національна Консервативна партія (УНКП)	Соскін Олег Ігорович	30.10.92р. №318	м.Київ, вул.Балаклєєвська, буд.14	
10. Християнсько- демократична партія України	Журавський Віталій Станіславович	23.11.92р. №325	м.Київ, вул.Басейна,1/2-а	
11. Українська партія Справедливості - Союз ветеранів, інвалідів, чорнобильців, афганців	Червонопиский Сергій Васильович	09.02.93р. №398	м.Київ, Львівська пл., 8	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "Єдність". Блок набрав 1,09% голосів.
12. Конгрес Українських Націоналістів	Івченко Олексій Григорович	26.01.93р. №385	м.Київ, вул.Хрещатик, 21, пом.111	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "Блок Віктора Ющенка "Наша Україна". Блок набрав 23,57% голосів.
13. Народний Рух України	Тарасюк Борис Іванович	01.02.93р. №391	м.Київ, вул.О.Гончара, 33	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "Блок Віктора Ющенка "Наша Україна". Блок набрав 23,57% голосів.
14. Соціал- демократична партія України	Буздуган Юрій Олексійович	04.03.93р. №419	м.Київ, вул.Панаса Мирного, 27, к.50	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу. Набрала 0,26% голосів.

* За даними Міністерства юстиції України станом на 2 квітня 2005р. Участь партій у парламентських виборах — за даними Центральної виборчої комісії.

Назва партії	Керівник (за інформацією, наданою до Мін'юсту)	Дата реєстрації і номер свідоцтва	Юридична адреса	Участь у парламентських виборах 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу
15. Конституційно-демократична партія	Богословська Інна Германівна	14.05.93р. №457	м.Київ, вул.Терещенківська, 11-А, 5-й поверх, кім.5	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "Команда озимого покоління". Блок набрав 2,02% голосів.
16. Партія вільних селян і підприємців України	Біскупський Михайло Михайлович	21.05.93р. №460	м.Київ, вул.Воровського, буд.22, к.505	
17. Слов'янська партія	Базиліук Олександр Філімонович	10.06.93р. №469	м.Донецьк, вул.Постишева, 70	
18. Комуністична партія України	Симоненко Петро Миколайович	05.10.93р. №505	04070, м.Київ, вул.Борисоглібська, буд.7	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу. Набрала 19,98% голосів.
19. Політична партія "Організація Українських Націоналістів" (ОУН)	Козак Роман Миколайович	17.11.93р. №518	м.Київ, вул.Гоголівська, 39	
20. Політична партія Всеукраїнське об'єднання "Громада"	Лазаренко Павло Іванович	22.03.94р. №551	м.Київ, пров.Лабораторний, 1	
21. Партія реабілітації народу України	Черниш Григорій Семенович	22.12.94р. №614	м.Київ, пр.Перемоги, 73-а	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу. Набрала 0,35% голосів.
22. Всеукраїнське об'єднання "Свобода"	Тягнибок Олег Ярославович	16.10.95р. №686	м.Київ, вул.Вишняківська, 6а/70	
23. Християнсько-ліберальна партія України (ХЛПУ)	Черновецький Леонід Михайлович	02.08.95р. №676	01021, м.Київ, Кловський узвіз, 9/2	
24. Партія національно-економічного розвитку України	Матвієнко Павло Володимирович	25.01.96р. №709	м.Київ, вул.Тургенєвська, 52/58	
25. Народно-Демократична партія	Пустовойтенко Валерій Павлович	30.05.96р. №744	м.Київ, вул.Антоновича, 107-а	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "За Єдину Україну!". Блок набрав 11,77% голосів.
26. Соціал-демократична партія України /об'єднана/	Медведчук Віктор Володимирович	01.07.96р. №751	м.Київ, вул.Івана Франка, 18	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу. Набрала 6,27% голосів.
27. Прогресивна соціалістична партія України	Вітренко Наталія Михайлівна	09.07.96р. №753	м.Київ, вул.П.Мирного, 27, кв.51	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "Блок Наталії Вітренко". Блок набрав 3,22% голосів.
28. Народна партія	Литвин Володимир Михайлович	30.12.96р. №812	м.Київ, вул.Рейтерська, 6-а	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "За Єдину Україну!". Блок набрав 11,77% голосів.
29. Партія "Жінки України"	Комарова Аліна Іванівна	21.03.97р. №836	02002, м.Київ, вул.М.Раскової, 52-в, к.106	
30. Партія Християнсько-Демократичний Союз	Стретович Володимир Миколайович	27.03.97р. №840	м.Київ, вул.Б.Хмельницького, 3	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "Блок Віктора Ющенка "Наша Україна". Блок набрав 23,57% голосів.

Назва партії	Керівник (за інформацією, наданою до Мін'юсту)	Дата реєстрації і номер свідоцтва	Юридична адреса	Участь у парламентських виборах 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу
31. Партія "Союз"	Костусєв Олексій Олексійович	11.06.97р. №867	м.Київ, вул.Почайнинська, 28 а	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "Руський блок". Блок набрав 0,73% голосів.
32. Всеукраїнська партія трудящих	Якібчук Мирослав Ілліч	11.06.97р. №868	м.Київ, бул.Дружби Народів, 5	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу. Набрала 0,34% голосів.
33. Партія захисників Вітчизни	Кармазін Юрій Анатолійович	07.07.97р. №876	01010, м.Київ, вул.Московська, 7	
34. Республіканська християнська партія	Поровський Микола Іванович	24.07.97р. №886	м.Київ, вул.Володимирська, 42, кв.1	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "Блок Віктора Ющенка "Наша Україна". Блок набрав 23,57% голосів.
35. Українська національна асамблея	Коваленко Едуард Володимирович	29.09.97р. №923	м.Київ, вул.Велика Васильківська, 132, кв.92	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу. Набрала 0,04% голосів.
36. Партія "Наша Україна"	Пинзеник Віктор Михайлович	24.10.97р. №932	м.Київ, вул.Димитрова, 14-6	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "Блок Віктора Ющенка "Наша Україна". Блок набрав 23,57% голосів.
37. Партія регіонів	Янукович Віктор Федорович	06.11.97р. №939	м.Київ, вул.Кудрявська, 3/5	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "За Єдину Україну!". Блок набрав 11,77% голосів.
38. Партія мусульман України	Брагін Рашид Євгенович	25.11.97р. №945	м.Донецьк, вул.Маршала Жукова, 1	
39. Партія Радикального Прориву	Савкін Олег Іванович	16.01.98р. №966	69000, М.Запоріжжя, вул.Будьонного, 12, кв.81	
40. Партія захисту пенсіонерів України	Перекрестов Юхим Юхимович	19.01.98р. №967	м.Київ, вул.Возз'єднання, б.3. кв.36	
41. Партія "Союз Труда"	Тарасов Володимир Васильович	20.01.98р. №968	м.Київ, пр-кт Тичини,10, кв.52	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "ЗУБР" (За Україну, Білорусію, Росію). Блок набрав 0,43% голосів.
42. Партія "Русько-Український Союз" (Русь)	Симоненко Іван Петрович	30.09.98р. №1070	м.Київ, вул.Ревуцького, 44-6, кв.21	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "Руський блок". Блок набрав 0,73% голосів.
43. Всеукраїнська Чорнобильська народна партія "За добробут та соціальний захист народу"	Ісаєв Микола Всисович	20.10.98р. №1080	м.Київ, вул.Чигоріна, 18	
44. Партія "Єдина Україна"	Губський Богдан Володимирович	26.10.98р. №1086	м.Київ, проспект Оболонський, 23-А	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "Блок Наталії Вітренко" (під назвою Партія освітян України). Блок набрав 3,22% голосів.
45. Українська соціал-демократична партія	Онопенко Василь Васильович	11.12.98р. №1102	м.Київ, вул.Антоновича, буд.154	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі "Виборчого блоку Юлії Тимошенко". Блок набрав 7,26% голосів.
46. Патріотична партія України	Габєр Микола Олександрович	31.12.98р. №1109	м.Київ, вул.Шолом Алейхема, 6, к.148	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "Проти всіх". Блок набрав 0,11% голосів.

Назва партії	Керівник (за інформацією, наданою до Мін'юсту)	Дата реєстрації і номер свідоцтва	Юридична адреса	Участь у парламентських виборах 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу
47. Політична партія малого і середнього бізнесу України	Швець Віктор Григорович	04.01.99р. №1110	м.Київ, вул.Івана Дубового, 37-а, кв.2	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "Проти всіх". Блок набрав 0,11% голосів.
48. Політична партія "Держава"	Васильєв Геннадій Андрійович	11.01.99р. №1113	м.Київ, вул.Г.Сковороди, 17-в	
49. Комуністична партія (трудящих)	Панчоха Микола Павлович	26.01.99р. №1115	м.Київ, вул.Бучми, 5-а	
50. Партія "Соціал- демократичний Союз" (СДС)	Пересунько Сергій Іванович	30.03.99р. №1152	м.Київ, вул.Ярославів Вал, 33-Б	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "Єдність". Блок набрав 1,09% голосів.
51. Всеукраїнське політичне об'єднання "Єдина Родина"	Ржавський Олександр Миколайович	30.04.99р. №1169	м.Київ, вул.Іскрівська, 10	
52. Політична партія "Вперед, Україно!"	Мусіяка Віктор Лаврентійович	13.05.99р. №1174	м.Київ, вул.Велика Житомирська, 17, кв.10	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "Блок Віктора Ющенка "Наша Україна". Блок набрав 23,57% голосів.
53. Ліберальна партія України (оновлена)	В'ялов Павло Іванович	20.05.99р. №1176	м.Київ, вул.Кіквідзе, 10, кв.34	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу. Набрала 0,03% голосів.
54. Партія "Демократичний Союз"	Горбулін Володимир Павлович	11.06.99р. №1188	м.Київ, вул.Кутузова, 8, кім.115	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "Демократична партія України - Партія "Демократичний союз". Блок набрав 0,87% голосів.
55. Політична партія "Молода Україна"	Коноваленко Анатолій Іванович	09.07.99р. №1197	м.Київ, вул.Хрещатик, 10-А	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "Єдність". Блок набрав 1,09% голосів.
56. Трудова партія України	Сирота Михайло Дмитрович	30.08.99р. №1217	м.Київ, вул.Пирогова, 2-Б	
57. Молодіжна партія України	В.о. Голови партії – Мороз С.М.	03.09.99р. №1220	м.Київ, Повітрофлотський проспект, 15 а	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "Блок Віктора Ющенка "Наша Україна". Блок набрав 23,57% голосів.
58. Всеукраїнське об'єднання "Батьківщина"	Тимошенко Юлія Володимирівна	16.09.99р. №1222	м.Київ, бул.Л.Українки, 26, кім.916	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі "Виборчого блоку Юлії Тимошенко". Блок набрав 7,26% голосів.
59. Партія Приватної Власності	Гуржос Вадим Миколайович	24.09.99р. №1228	м.Київ, вул.Чапаєва/Івана Франка, буд.2/16, офіс 44	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "Команда озимого покоління". Блок набрав 2,02% голосів.
60. Політична партія "Яблуко"	Бродський Михайло Юрійович	02.11.99р. №1247	м.Київ, Кловський узвіз, 18; м.Київ, вул. Московська, 37/2, кв.45	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу. Набрала 1,15% голосів.
61. Партія Пенсіонерів України	Петросян Фелікс Едуардович	11.11.99р. №1251	м.Одеса, вул.Балківська, 14	
62. Політична партія "Всеукраїнське об'єднання "Центр"	Головко Віктор Іванович	09.12.99р. №1276	м.Київ, вул.Москворецька, буд.13	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "Народний Рух України". Блок набрав 0,16% голосів.

Назва партії	Керівник (за інформацією, наданою до Мін'юсту)	Дата реєстрації і номер свідоцтва	Юридична адреса	Участь у парламентських виборах 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу
63. Партія "Нова генерація України"	Мірошніченко Юрій Романович	13.12.99 № 1277	м.Київ, вул.Михайлівська, буд.22-б; а/с 134	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу. Набрала 0,77% голосів.
64. Всеукраїнська партія "Нова сила"	Збітнев Юрій Іванович	16.12.99р. № 1281	м.Київ, вул.Павлівська, 18, кв.100	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу. Набрала 0,1% голосів.
65. Партія "Солідарність жінок України"	Гошовська Валентина Андріївна	23.12.99р. № 1288	м.Київ, вул. Михайлівська, 14 а, офіс 201	
66. Українська Народна Партія	Костенко Юрій Іванович	31.12.99р. № 1301	м.Київ, вул.Пушкінська, буд.28-А	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "Блок Віктора Ющенка "Наша Україна". Блок набрав 23,57% голосів.
67. Народна партія вкладників та соціального захисту	Кривобоков Владислав Анатолійович	01.02.00р. № 1320	м. Луганськ, квартал Волкова, 2-а	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу. Набрала 0,1% голосів.
68. Українська партія "Єдність"	Омельченко Олександр Олександрович	04.02.00р. № 1324	м.Київ, вул.Хрещатик, 10-А	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "Єдність". Блок набрав 1,09% голосів.
69. Зелена партія України (ЗПУ)	Дубас Сергій Михайлович	14.03.00р. № 1360	м.Київ, вул. Солом'янська, буд. 3	
70. Партія промисловців і підприємців України	Кінах Анатолій Кирилович	20.04.00р. № 1410	м.Київ, вул.Ш.Руставелі, буд.11	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "За Єдину Україну!". Блок набрав 11,77% голосів.
71. Партія Соціального Захисту	Чечель Олег Миколайович	04.05.00р. № 1417	м.Київ, вул.Ярославська, 1/3-б	
72. Всеукраїнська партія Миру і Єдності (ВПМЕ)	Янковська Людмила Олександрівна	05.05.00р. № 1418	м. Київ, буль. Лесі Українки, 5, кв. 101	
73. Партія Всеукраїнського об'єднання лівих "Справедливість"	Чиж Іван Сергійович	18.05.00р. № 1430	м.Київ, вул.Ратманського, 7/9, пом.64	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу. Набрала 0,08% голосів.
74. Політична партія "Трудова Україна"	Тігіпко Сергій Леонідович	21.06.00р. № 1457	м.Київ, вул.Артема, 77	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "За Єдину Україну!". Блок набрав 11,77% голосів.
75. Партія "Прагматичний вибір"	Уткін Євген Володимирович	06.07.00р. № 1461	м.Київ, вул. Предславинська, 28, оф.506	
76. Партія захисту знедоленого народу України	Азаров Андрій Святославович	23.08.00р. № 1482	м.Київ, бульвар Дружби народів, 28	
77. Партія "Національно- демократичне об'єднання "Україна"	Кузьмич Григорій Васильович	01.09.00. № 1495	м.Київ, вул. Ніколаєва, 15, кв.62	
78. Комуністична партія України (оновлена)	Савенко Михайло Михайлович	09.11.00. № 1523	м.Київ, вул. Тичини, 10, кв. 35	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу. Набрала 1,39% голосів.

* Знаходиться у стані ліквідації згідно з рішенням IV з'їзду партії від 21. 05.2004 р. про реорганізацію Партії "Нова генерація України" шляхом приєднання до Політичної партії "Трудова Україна"

Назва партії	Керівник (за інформацією, наданою до Мін'юсту)	Дата реєстрації і номер свідоцтва	Юридична адреса	Участь у парламентських виборах 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу
79. Народний Рух України за Єдність	Бойко Богдан Федорович	22.12.00р. №1536	м.Київ, вул.Виборзька, 42	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "Народний Рух України". Блок набрав 0,16% голосів.
80. Українська політична партія "Християнський рух"	Звягінцева Тамара Петрівна	29.12.00р. №1541	м.Київ, вул.Васильківська, 47, к.1, кв.2	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу. Набрала 0,09% голосів.
81. Політична партія "Нова політика"	Максименко Євген Володимирович	14.02.01р. №1573	м.Київ, вул.Хрещатик, 5	
82. Зелена екологічна партія України "Райдуга"	Гуцол Михайло Васильович	20.03.01р. №1594	м.Київ, проспект Перемоги, 15	
83. Партія "Солідарність"	В.о. Голови партії Забредовська Надія Олександрівна	22.03.01. №1598	м.Київ, вул.Старовокзальна, 17	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "Блок Віктора Ющенка "Наша Україна". Блок набрав 23,57% голосів.
84. Українська морська партія	В.о. голови Безкорований Володимир Герасимович	27.03.01р. №1601	м.Одеса, вул.Канатна, 42	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу. Набрала 0,11% голосів.
85. Комуністична партія робітників і селян	Яковенко Олександр Миколайович	30.03.01р. №1604	м.Київ, вул.Вишняківська, 6-А, кв.65	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу. Набрала 0,41 % голосів.
86. "Жінки за майбутнє" Всеукраїнське політичне об'єднання	Довженко Валентина Іванівна	30.03.01р. №1606	м.Київ, вул.Турівська, 13	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу. Набрала 2,11% голосів.
87. Партія "Руський блок"	Свістунов Олександр Григорович	30.03.01р. №1608	м.Львів, вул.Чайковського, 12, кв.5	Брала участь у виборах до Верховної Ради України 2002р. по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу у складі виборчого блоку "Руський блок". Блок набрав 0,73% голосів.
88. Всеукраїнська партія духовності і патріотизму	Шевченко Анатолій Іванович	30.03.01р. №1610	м.Київ, вул.Богдана Хмельницького, 68, кв.12	
89. Партія розбудови, правозахисту недержавних організацій України - "Партія правозахисту"	Костржевський Денис Борисович	08.06.01р. №1639	м.Київ, вул.Жилянська, 31	
90. Політична партія "Вітчизна"	Мартирисян Вілен Арутюнович	01.08.01р. №1-п.п.	м.Київ, вул.Старонаводницька, буд.4-а, пом.24	
91. Політична партія "Громадський контроль"	Волга Василь Олександрович	25.09.01р. №4-п.п.	м.Київ, вул.Велика Васильківська, 38, к.10	
92. Політична партія "Партія за військових"	Авдєєв Григорій Григорович	29.11.01р. №5-п.п.	м.Київ, вул.Підвисоцького, 6-в	
93. Соціально- екологічна партія "Союз. Чорнобиль. Україна."	Андрєєв Юрій Борисович	11.12.02р. №6-п.п.	м.Київ, вул.Обсерваторна, 11/1.	
94. Політична партія "Союз анархістів України"	Чорний Вадим Львович	28.12.02р. №7-п.п.	65011 м.Одеса, пров.Шухевича, 5, кв.5	

Назва партії	Керівник (за інформацією, наданою до Мін'юсту)	Дата реєстрації і номер свідоцтва	Юридична адреса
95. Політична партія "Слов'янський народно-патріотичний союз" /СНПС/	Толочко Петро Петрович	05.06.03р. №8-п.п.	м.Київ, вул. Маршала Якубовського,8
96. "Всеукраїнська Політична партія -Екологія та Соціальний захист"	Редька Надія Іванівна	07.11.03р. №9-п.п.	м.Київ, вул.Харківське шосе, 160
97. Партія "ВІДРОДЖЕННЯ"	Кірта Георгій Миколайович	15.06.04р. №97-п.п.	м.Київ, Повітрофлотський проспект, 25
98. Соціально-Християнська Партія	В.о. голови партії — Волков Олександр Миколайович	07.07.04р. №98-п.п.	м.Київ, вул.Старо- вокзальна, 17
99. Всеукраїнська політична партія "БРАТСТВО"	Корчинський Дмитро Олександрович	05.08.04р. №99-п.п.	м.Київ, вул.Черняхів- ського, 36
100. Партія "Народна влада"	Нечипорук Володимир Павлович	01.09.04р. №100-п.п.	м.Київ, вул.Детярівська, 8-А
101. Партія державного нейтралітету України	Зубанов Володимир Олександрович	13.10.04р. №101-п.п.	м.Київ, вул.Антоновича, 6.25-в
102. Колгоспна Партія України	Шпак Олег Миколайович	29.10.04р. №102-п.п.	м.Переяслав- Хмельницький, вул.Новокиївське шосе, 39
103. Партія "Народний вибір"	Близнюк Віктор Михайлович	23.12.04р. №103-п.п.	м.Харків, вул.Авіаційна, буд.3-а
104. Партія Свободи	Марчук Євген Кирилович	29.12.04р. №104-п.п.	м.Київ, вул.Пирогова, 2 Б
105. Політична Партія "Всеукраїнський патріотичний союз"	Родіченко В'ячеслав Степанович	18.01.05р. №105-п.п.	м.Київ, вул.Ігорівська, 12
106. Політична партія Третя Сила (ПТС)	Гаврилюк Василь Васильович	28.01.05р. №106-п.п.	03150, м.Київ, вул.Тельмана, 5
107. Партія "Наш Дім Україна"	Герелюк Василь Дмитрович	16.02.05р. №107 п.п.	Луганська обл., м.Алчевськ, вул. Ленінградська, буд.3
108. Політична партія "КМКС" Партія угорців України	Ковач Микола Миколайович	17.02.05р. №108-п.п.	м.Ужгород, Православна наб., 5
109. Українська партія честі, боротьби з корупцією та організованою злочинністю	Давиденко Олександр Григорович	17.02.05р. №109-п.п.	м.Київ, вул. Лютеранська, 20

Назва партії	Керівник (за інформацією, наданою до Мін'юсту)	Дата реєстрації і номер свідоцтва	Юридична адреса
110. Народна Екологічна партія	Сердюк Валентин Михайлович	25.02.05р. №110-п.п.	м.Київ, вул.Тропініна, 4-6
111. Республіканська партія України	Юффе Юлій Якович	11.03.05р. №111-п.п.	м.Київ, вул.Велика Васильківська, 64
112. Політична партія "Європейська столиця"	Парцхаладзе Лев Рєвазович	14.03.05р. №112-п.п.	м.Київ, пл. Слави (підземний перехід), літера А
113. Політична партія "Нова демократія"	Кушнар'єв Євген Петрович	14.03.05р. №113-п.п.	м.Київ, вул.Саксаган- ського,12
114. Політична партія "Партія Здоров'я"	Салюта Михайло Юхимович	18.03.05р. №114-п.п.	м.Київ, вул.Ревуцького, 15
115. Політична партія "Народний Союз Наша Україна"	Безсмертний Роман Петрович	22.03.05р. №115-п.п.	м.Київ, вул.Боричів Тік, 22-А
116. Політична партія "Могутня Україна"	Чубатенко Олександр Миколайович	24.03.05р. №116-п.п.	м.Київ, бул. Лепсе, 57, кв.125
117. Демократична партія угорців України	Гайдош Іштван Ференцович	24.03.05р. №117-п.п.	Закарпатська обл., м.Берегове, вул.Ілона Зріні, 13
118. Українська партія "Зелена планета"	Зубицька Наталія Петрівна	24.03.05р. №118-п.п.	м.Київ, просп.Перемоги, 68/1, кв.21
119. Політична партія "Україна Соборна"	Яхєєва Тетяна Михайлівна	24.03.05р. №119-п.п.	м.Київ, вул.Шовковична, 10, кв.2
120. Партія Труда	Комарович Андрій Олександрович	25.03.05р. №120-п.п.	м.Київ, вул.Машинов- ського,11
121. Партія патріотичних сил України	Палій Віктор Миколайович	25.03.05р. №121-п.п.	м.Київ, вул.Січневого повстання, 32
122. Політична партія "Наша партія"	Попик Василь Іванович	25.03.05р. №122-п.п.	м.Київ, вул.Бальзака, 10, к.157
123. Політична партія "Інформаційна Україна"	Іщенко Сергій Володимирович	25.03.05р. №123-п.п.	м.Київ, вул.Семашка, 8, оф. 4
124. Українська Консервативна партія	Щокін Георгій Васильович	25.03.05р. №124-п.п.	м.Київ, просп. Червонозоряний, 119, літ. Е
125. Політична партія "Совість України"	Хачатурян Хачатур Володимирович	25.03.05р. №125-п.п.	м.Київ, вул.Львівська, 49
126. Політична партія "Справедлива Україна"	Пехотін Анатолій Федорович	25.03.05р. №126-п.п.	м.Київ, вул.Ново- російська, 7

* Партії, подані на цій сторінці, не брали участі в парламентських виборах.